

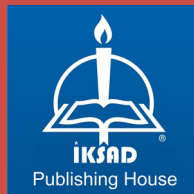

Prof. Dr. Kenan OLGUN

TÜRKİYE'DE HALKEVLERİ GERÇEĞİ

Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri

(Halkevleri ve Kocaeli Halkevi Örneği)

İKSAD
Publishing House

TÜRKİYE'DE
HALKEVLERİ GERÇEĞİ
TEFTİŞ RAPORLARI IŞIĞINDA BİRİNCİ YILINDA
HALKEVLERİ
(Halkevleri ve Kocaeli Halkevi Örneği)

Prof. Dr. Kenan OLGUN

Copyright © 2019 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed, or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording, or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the publisher,
except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic
Development And Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

kongreiksad@gmail.com

www.iksad.net

www.iksad.org.tr

www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2019©

ISBN: 978-605-7695-98-7

Cover Design: İbrahim Kaya

Edited By: Assist. Prof. Hacı YILMAZ

October / 2019

Ankara / Turkey

Size = 16 x 24 cm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	5
HALKEVLERİNE GİDİŞ ve HALKEVLERİ	5
I- HALKEVLERİNE GİDİŞ	5
A-Millet Mektepleri	6
B-Türk Ocakları	7
II- HALKEVLERİNİN KURULUŞU	12
I. BÖLÜM:	
HALKEVLERİNİN YAPISI, GELİŞİMİ VE KAPATILMASI	33
I- HALKEVLERİNİN ÖRGÜTSEL YAPISI	33
A- Halkevleri İle İlgili Yönetmelikler.....	33
1-CHF Halkevleri Talimatnamesi	33
2- CHP Halkevleri Öğreneği	40
3- Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi	40
4- Halkevleri Çalışma Talimatnamesi	41
5- Halkodaları Talimatnamesi	41
B- Halkevlerinin Açılma Şartları.....	42
C- Halkevlerinin Yapısı.....	45
D- Halkevlerinin Yönetim Organları.....	52
1- Halkevi Yönetim Kurulu.....	52
2- Şube Yönetim Kurulu	54
3- Genel Kurul.....	55
II- HALKEVLERİ ŞUBELERİNİN ÇALIŞMALARI	56
A- Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi	57
B- Güzel Sanatlar Şubesi.....	63
C- Temsil Şubesi	67
D- Spor Şubesi.....	72
E- İhtimai (Sosyal) Yardım Şubesi.....	75
F- Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi.....	78

G- Kütüphane ve Neşriyat Şubesi	81
H- Köycüler Şubesi	85
I- Müze ve Sergi Şubesi	88
III- HALKEVLERİNİN GELİŞİMİ VE KAPATILMASI (1932-1951)	91
A- Halkevlerinin Gelişimi	91
B- Halkevlerinin Kapatılması.....	96
II. BÖLÜM:	
TEFTİŞ RAPORLARI İŞİĞİNDA BİRİNCİ YILINDA HALKEVLERİ ve KOCAELİ HALKEVİ	107
I- HALKEVLERİNİN BİNA VE PARA DURUMU, KAYITLI ÜYE SAYILARI, TEŞKİLATLARI	107
A- Bina ve Para Durumu	107
1-Bina durumu	107
2-Para durumu	108
B-Kayıtlı Üye Sayıları ve Teşkilatları.....	109
1-Kayıtlı üye sayısı.....	109
2-Teşkilatı	111
II- HALKEVLERİNİN TOPLANTILARI, İDARE HEYETİNİN VE ŞUBELERİNİN ÇALIŞMALARI	113
A- Halkevlerinin Toplantıları ve İdare Heyetinin Çalışmaları.....	113
1- Halkevlerinin toplantıları	113
2-İdare heyetinin çalışmaları.....	115
B- Halkevi Şubelerinin Çalışmaları.....	116
1- Dil, Edebiyat, Tarih Şubelerinin çalışmaları.....	116
2- Güzel Sanatlar Şubelerinin çalışmaları.....	118
3- Temsil şubelerinin çalışmaları	120
4- Spor şubelerinin çalışmaları.....	120
5- İçtimai Yardım şubelerinin çalışmaları.....	121
6- Halk Dersaneleri ve Kurslar şubelerinin çalışmaları	121
7- Kütüphane ve Neşriyat şubelerinin çalışmaları	122

8- Köycüler şubelerinin çalışmaları	123
9- Müze ve Sergi şubelerinin çalışmaları	124
III- KOCAELİ (İZMİT) HALKEVİNİN AÇILIŞI VE FAALİYETLERİ	125
A-Halkevinin Açılışı	125
B- Kocaeli Halkevi Binası.....	127
1- Halkevi Binası Sorunu	128
2- Yeni Halkevi Binasının Yapılması	130
3-Yeni Halkevi Binasının Açılışı	132
C- Kocaeli Halkevinin Çalışmaları ve Kapatılışı	135
IV- KOCAELİ HALKEVİNİN TEFTİŞ RAPORLARI	140
A- Kocaeli Halkevinin İlk Teftişi Hakkında Kısa Rapor	140
1-Müfettiş Raporlarına Göre Birinci Yılında Halkevleri	141
2- Kocaeli Halkevinin Kısa Teftiş Raporu.....	143
B- Kocaeli Halkevi Ayrıntılı Teftiş Raporu	145
1- Bina durumu	146
2- Para vaziyeti	146
3- Çalışma unsurları, üye sayıları.....	147
4- Toplantıları.....	148
5- Kocaeli Halkevi yönetim kurulunun çalışmaları	149
6- Halkevi şubelerinin çalışmaları.....	149
a-Dil, Edebiyat, Tarih şubesi.....	150
b-Güzel Sanatlar şubesi.....	150
c- Temsil şubesi.....	150
d- Spor şubesi.....	150
e- İçtimai Yardım şubesi	151
f- Halk Dersaneleri ve Kurslar şubesi	151
g- Kütüphane ve Neşriyat şubesi.....	151
h- Köycüler şubesi.....	151

SONUÇ	153
KAYNAKÇA	158
EKLER	164

EKLER LİSTESİ

- EK 1:** Teftiş edilen Halkevleri listesi
- EK 2:** Halkevlerindeki teftişin nasıl yapıldığı hakkında rapor
- EK 3:** Halkevlerindeki teftiş usulü
- EK 4:** İstanbul Halkevi Kısa Rapor örneği
- EK 5:** İstanbul Halkevi tafsilatlı rapor örneği
- EK 6:** İzmir Halkevi tafsilatlı teftiş raporu örneği
- EK 7:** İzmir Halkevi kısa teftiş raporu örneği
- EK 8:** Kocaeli Halkevi tafsilatlı teftiş raporu (1. Sayfa)
- EK 9:** Kocaeli Halkevi tafsilatlı teftiş raporu (2. Sayfa)
- EK 10:** Kocaeli Halkevi tafsilatlı teftiş raporu (3. Sayfa)
- EK 11:** Kocaeli Halkevi tafsilatlı teftiş raporu (4. Sayfa)
- EK 12:** Kocaeli Halkevi kısa teftiş raporu örneği

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.t. : Adı geçen tez

ATAM: Atatürk Araştırma Merkezi

Bas. : Basımevi

BCA : Başkanlık Cumhuriyet Arşivi

bkz., : Bakınız

C. : Cilt

CHF : Cumhuriyet Halk Fırkası

CHF Katibiumumiliğininin. C.I: CHF Katibiumumiliğininin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım, Ağustos 1931'den 1 Kanun 1932 Nihayetine Kadar, C.I, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933.

CHF Katibiumumiliğininin. C.II: CHF Katibiumumiliğininin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım, II Kanun 1933'ten Haziran Nihayetine Kadar, C.II, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933.

CHF Katibiumumiliğininin. C.III: CHF Katibiumumiliğininin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım, Temmuz 1933'ten 1 Kanun 1933 Sonuna Kadar, C.III, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, Mart 1934.

CHF Katibiumumiliğininin. C.IV: CHF Katibiumumiliğininin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım, 1 İkcikanun 1934'ten Haziran 1934 Sonuna Kadar, C.IV, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1934.

CHF Katibiumumiliğininin. C.V: CHF Katibiumumiliğininin
Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden
Kısım, Temmuz 1934'ten 1 Kanun 1934 Sonuna Kadar, C.V,
Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1935.

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

DP : Demokrat Parti

No : Numara

s. : Sayfa

S. : Sayı

SCF : Serbest Cumhuriyet Fırkası

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TTK : Türk Tarih Kurumu

Yay. : Yayınları

ÖNSÖZ

1932 Şubatından itibaren açılmaya başlayan Halkevleri, “halkınevi” olma iddiasıyla açılmıştır. Halkevleri yönetmeliğinde de belirtildiği gibi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), medeniyet yoluna önemli adımlar atmasına rağmen hala halk, istenilen noktaya gelememiştir. Yapılması gereken halkın tamamını kapsayacak bir değişim hareketidir. Eğitimde de başlayacak bu dönüşüm sayesinde halk, Cumhuriyeti benimseyecek, yeni bir döneme geçildiğini kavrayarak ona uyum sağlayacaktır. Eğitim dışı kalmış halkı, yeni yönetime alıştırmak, Cumhuriyeti benimsetmek, topluma Cumhuriyetin faziletlerini anlatmak gibi amaçlarla Halkevleri projesi hayata geçirilmiştir.

Halkevleri, yeni Türkiye Cumhuriyeti’nde sosyal ve kültürel bir değişimin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kuruldukları 1932 yılından kapatıldıkları 1951 yılına kadar, toplumun kültürel ve sosyal yönden kalkınmasında önemli roller ifa etmişlerdir. 19 Şubat 1932 tarihinde 14 yerde birden açılan Halkevlerinin sayısı her geçen yıl süratle artmış, bu kültür ve eğitim kurumundan binlerce vatandaş yararlanmıştır. Cumhuriyetin ilanı sonrası Türk Milletini çağdaş uygarlık yolunda layık olduğu yere çıkarmak için var gücüyle çalışıldığı halde bu yeterli olmamış, çağdaş uygarlık seviyesine bir an önce ulaşmak için milli kültür teşkilatlarına ihtiyaç duyulmuştur. İhtiyaç duyulan bu kültür teşkilatının adı Halkevidir. Halkevleri her şeyden önce kültür yaşama yerleri olup, amacı öğretmekten önce yaşamaktır. Halkevleri sayesinde milli kültürün gelişimi ve inkılâbın kökleştirilmesi sağlanacak, Türk halkı bir kütle haline gelecek, birbirini anlayacak ve sevecektir. Orada

medenî bilgiler öğretilecek, köylü ile şehirli kaynaşacak, genç-yaşlı herkes kültürel alanda gelişecek, Halkevi “halkinevi” olacaktır.

Halkevleri toplumun her kesiminin kendi ilgi alanına uygun bir çalışma yapabileceği Dil, Tarih, Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dersaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Neşriyat, Köycüler, Müze ve Sergi Şubeleri olmak üzere dokuz şubeye ayrılmıştır. 1932-1951 yılları arasında faaliyet gösteren Halkevlerinin bu şubeleri, kuruldukları yöreyle ilgili çalışmalara ağırlık vermiş, yörenin tarihi, kültürel ve sosyal yapısı hakkında bilgileri derlemiş, toplamda 1.500 halk oyununu tespit etmiştir. Kukla, Karagöz, Orta Oyununun yaşaması sağlanmış, cirit, güreş gibi ata sporları yeniden canlandırılmıştır. Ülkedeki okuma yazma oranını da yükselten Halkevleri, gönüllülük esası çerçevesinde her yıl binlerce vatandaşı okutmuş, yörenin kütüphane ve müze ihtiyacını da karşılamıştır.

Halkevleri sayesinde ülkemizde büyük bir kültür ve eğitim hamlesi başlamış, birçok dergi ve kitap Halkevleri tarafından yayınlanmıştır. Bu eserler sayesinde insanlar yörelerini ve Türkiye’yi tanıdıkları gibi, binlerce insan bu dergilere yazılar yazmak suretiyle yeteneğini geliştirmiş, bilgisini okuyucularla paylaşmıştır. Kültürel bir birikimin ifadesi de olan Halkevleri, Cumhuriyet Halk Partisi’nin bir organı olması, gelir ve giderlerinin birçoğunun partice karşılanması nedeniyle çok partili hayata geçildikten sonra Cumhuriyet Halk Partisi dışındaki partiler tarafından konumu eleştiri konusu olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1947 yılında yapılan 7. Büyük Kongresi sonrası Halkevlerine yeni bir şekil verme düşüncesi, maalesef bu kurumların CHP’nin malı olarak kalması kararı nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Demokrat Parti iktidara geldikten kısa bir süre sonra

Halkevlerini CHP'nin kararlarının da etkisiyle yeniden düzenlemek yerine kapatmayı tercih etmiş ya da başka çare bırakılmamıştır.

Biz bu çalışmamızda; Halkevlerinin kuruluş amaçları neydi?, Hangi ideallerle açıldı? Bu amaç ve ideallere ulaşmak için neler yapıldı? Beklentiler ve gerçekler nelerdir? Açılışlarının ilk yılında hedef ve beklentilerin neresinde kaldı? gibi sorulara cevap bulmaya çalışacağız.

“Türkiye’de Halkevleri Gerçeği – Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri (Halkevleri ve Kocaeli Halkevi Örneği)” isimli çalışmamız; giriş, iki bölüm, sonuç ve ekler kısımlarından meydana gelmiştir. Eserin giriş kısmında; Halkevlerine gidişte bir aşama olan Millet Mektepleri ve Türk Ocakları öncelikli olarak ele alınmış, Halkevlerine etkileri incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca Halkevlerinin kuruluşu ve amaçları hakkında bilgiler verilmiştir.

“Halkevlerinin Yapısı” isimli birinci bölümde; yukarıdaki sorulara cevap verebilmek için Halkevlerinin kurulmasını sağlayan yönetmeliklerin bilinmesi gerektiği düşüncesinden hareketle ilk önce Halkevlerinin örgütsel yapısı, açılma şartları, yönetim organları hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra, Halkevlerinde kurulmuş olan 9 şubenin faaliyetleri ele alınarak dönem içindeki etkinlikleri üzerinde kısaca durulmuştur. Bu bölümde son olarak Halkevlerinin kuruluşundan kapatılışına kadar geçen süreç içinde gelişimi ve 1951 yılında kapatılışına da değinilmiştir.

“Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri ve Kocaeli Halkevi” adını taşıyan II. Bölümde ise; 1932 yılında açılan 20 Halkevinin ilk teftiş raporlarına göre Halkevlerinin, bina ve para durumu, üye sayıları, teşkilatı ve şubelerin çalışmaları üzerinde durulmuş, ülkedeki Halkevleri gerçeği gözler önüne serilmeye

çalışılmıştır. Kitabın sonuç kısmında ise; Halkevleri gerçeği üzerinde durulmuş, yapılan teftişlerde bu gerçeğin boyutları ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bölümün son kısmında teftiş raporlarında Kocaeli Halkevi örneği üzerinde durulmuştur.

Biz de bu çalışmayla, Halkevlerinin kuruluş amaçlarını, yönetmeliklerini objektif bir şekilde, belgeler ışığında incelemeye çalıştık. Çalışmamızda, mümkün merteye arşiv belgeleri başta olmak üzere Halkevleri ile ilgili ana kaynaklardan yararlanılmıştır. Çalışmamız ağırlıklı olarak Başkanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgelere dayanmaktadır. Ayrıca, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği tarafından Halkevleri ile ilgili yayınlanan kitap, dergi, broşür ve genelgeler de gözden geçirilmiş, özellikle konumuzla ilgili kısımlar alınmıştır. Bunun yanı sıra Halkevleri teftiş raporları da gözden geçirilmiş eserimizin çalışma alanına uygun olan Şerafettin Bey'in teftiş raporu ayrıntılı olarak incelenmiştir. Şerafettin Ali Bey, 1932 yılında açılan 20 Halkevini teftiş için görevlendirilmiş, görevi gereği her Halkevini ayrı ayrı teftiş ederek ayrıntılı raporları CHP Genel Sekreterliği'ne iletmiştir.

Bu çalışmamızda amacımız; Halkevlerinden beklentilerin neler olduğunu ve bu beklentilerin birinci yılında neresinde kaldığımızı ortaya çıkartmaktır. Tarihçinin görevi, tarihi belgeler ışığında ele aldığı konuyu kamuoyunun takdirine sunmaktır. Biz de çalışmamızda belgeler ışığında Halkevleri gerçeğini kamuoyunun dikkatine sunuyoruz. Bu çalışma esnasında emeği geçen tüm kurum ve kuruluşlara ve yayınevi İksad'a sonsuz teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Kenan OLGUN

Ankara- 2019

GİRİŞ

HALKEVLERİNE GİDİŞ VE HALKEVLERİ

I- HALKEVLERİNE GİDİŞ

Halkevleri, 19 Şubat 1932 tarihinde ilk defa Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü (İstanbul), Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun olmak üzere on dört yerde açılmıştı. Halkevleri, Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) “yurt içinde inkılâp ve sosyal ilerleme hamlelerini ve hareketlerini daimi surette ayakta tutmak ve geliştirmek”¹ amacıyla sosyal bir kültür kurumu² olarak kurulmuştur. Yetişkinlere yönelik bir eğitim yapmakta olan Halkevlerine, 18 yaşından büyükler üye olabilmekle birlikte; Halkevinin çalışmalarından 18 yaşın altındaki gençler de belli şartlarda yararlanabilmektedir³. Bununla birlikte Halkevlerinin çalışmaları üye olsun olmasın herkese açıktır.

Yetişkin eğitimi düşüncesinin gelişmiş bir uygulaması olarak ortaya çıkan Halkevlerinden önce, Türkiye’de yetişkin eğitime yönelik Millet Mektepleri ve Türk Ocakları da hizmet etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında gerek Mustafa Kemal Atatürk’ün ve gerekse de diğer devlet adamlarının zihinlerinde yetişkinlerin eğitimi konusu yer almış ve gelişmiştir. Atatürk’ün, 1 Mart 1923 tarihinde TBMM’nin dördüncü toplantı yılını açış konuşmasında söylediği, “Bu merkezlerde ilmî müsamereler ve konferanslar tertip etmek ve halkın

---

¹ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, Ankara, 1942, s.2.

² **Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 030.18.1.2/30.55.15.

³ Cevat Geray, **Halk Eğitimi**, 2. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1978, s.346.

okuyup yazmayan kısmını en kolay vesaitle okutarak onlara birinci derecede lazım olan malumatı verecek gece dersleri açmak, matbuatı mahalliyede bilhassa terbiyei umumiye ve halk bilgilerine ait neşriyatla meşgul olmak heyeti mualliminin muntazaman ifa edeceği vezaiften olacaktır. Mekteplerin tatilinde yirmi beş, otuz merkezde bütün köy imamlarını cem ederek kendilerine üç aylık bir tatbikat dersi vermeği Maarif Vekaleti bu seneki teşebbüsâtı meyanına ithal eylemiştir” sözleriyle halk dersaneleri bu fikrin ilk ürünüdür⁴.

A- Millet Mektepleri

Harf inkılâbından hemen sonra 1928 yılında kurulan Millet Mektepleri, Türk eğitim tarihinde okuma yazma öğretim ve vatandaşlık bilgileri kazandıran en kapsamlı yaygın eğitim kurumlarından biridir. Millet Mekteplerinin genel başkanı ve başöğretmeni Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk’tür. Dönemin Meclis Başkanı, Başbakanı, Bakanları, Genelkurmay Başkanı, CHP Genel Sekreteri de diğer başkanlar arasındadır. Millet Mekteplerinin eğitime başladığı 10 Ocak 1929 günü Maarif Bayramı olarak ilan edilmiş, o gün eğitim yapılacak yerler süslenmiş, halk büyük bir heyecana kapılmıştır⁵.

Millet Mekteplerinde 1928-1929 ders yılında, 17.000’e yakın öğretmenle 20.000’in üstünde dersane açılarak, erkek-kadın 600.000’e yakın vatandaşa okuryazarlık diploması verilmiştir. Ertesi ders yılından itibaren dersanelere devam edenlerin sayısı sürekli bir düşme eğilimi göstermiştir. Bu sayı 1929-1930 yılında 262.423’e, 1930-31 yılında

---

⁴ Kazım Öztürk, **Atatürk’ün TBMM Açık ve Gizli Oturumlarındaki Konuşmaları**, C. II, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1992, s.957.

⁵ Mücteba İlgürel, **Millet Mektepleri**, İstanbul, 1981, s.30.

188.311'e, 1931-32 yılında 108.470'e Halkevlerinin açıldığı 1932-33 yılında ise 90.935'e düşmüştür⁶. 1928-1935 yılları arasında aralıksız çalışan mekteplerde, 60.373 dersanede 51.816 öğretmen tarafından 2.486.845 kişiye okuma yazma ve ilk bilgiler verilmiştir. Bu mektepler sayesinde 1927 yılında %10.6 olan okuryazar oranı, 1935 yılında %19.2'ye çıkmıştır⁷. Millet Mektepleri, daha sonraki yıllarda halk dersanelerine dönüştürülerek varlığını sürdürmüştür⁸.

B- Türk Ocakları

Millet Mekteplerinin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin son döneminde kurulmuş olan Türk Ocakları da halkın eğitimi açısından önemli bir görev ifa etmiştir. 25 Mart 1912 tarihinde kurulan Türk Ocağı, aynı yılın sonbaharında önemli bir sarsıntı geçirmiş, bir yandan Balkan Savaşının yenilgiyle sonuçlanması nedeniyle Türk milliyetçiliğine karşı olanların Türk Ocağı'nı, İmparatorluğun çeşitli unsurları arasına ayrılık sokmakla suçlaması, diğer yandan maddi olanaksızlıklar ve başkan Ahmet Ferit'in başkanlıktan çekilmesi Türk Ocağı'nı yeni bir karar döneminin eşiğine getirmiştir⁹. Hamdullah Suphi'nin (Tanrıöver) başkanlığa getirilmesiyle bu sarsıntı giderilmiş, maddi sorun aşıldığı gibi, bu dönemde Türkçülük fikri gençler ve

---

⁶ Mete Tunçay, **T.C.'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)**, 3. Baskı, İstanbul, Cem Yay., 1992, s.235'te dipnot 40'a atfen, **Milli Eğitim Hareketleri 1927-1966**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü, 1967, s.85.

⁷ Tarhan Erdem, "Kuruluşunun 25inci Yılı Halkevleri, Dünyaya Örnek Bir Kültür Kuruluşunun Hayatı", **Vazife**, Yıl 2, Sayı 15, Mart 1957, s.242.

⁸ Tunçay, **a.g.e.**, s.235.

⁹ Füsun Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İstanbul, İletişim Yay., 1997, s.56.

aydınlar arasında yayılmıştır¹⁰. Kuruluş amacında Türkçülük fikri yatan Türk Ocakları'nın nizamnamesinin 2. maddesi, “Cemiyetin maksadı akvam-ı İslamiyenin temel direği olan Türklerin milli terbiye ve ilmî, içtimaî, iktisadî seviyelerinin terakki ve itilasıyla Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktır” şeklindedir¹¹. Türk dilinin geliştirilmesine yönelik amaç, Türk Yurdu dergisinde yayınlanan dilbilim makaleleri, konferanslar ve açık tartışmalarla yerine getirilmeye çalışılmıştır. Nizamnamenin 4. maddesindeki “asla siyaset ile uğraşmayacak ve hiçbir vakit siyasi fırkalara hadim bulunmayacaktır” hükmüne rağmen, Türk Ocakları ilk kongresinde Hamdullah Suphi, Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Hasan Ferit, Mehmet Emin (Yurdakul), Ahmet Ağaoğlu, Hüseyin Cahit (Yalçın), Selim Sırrı (Tarcan) gibi aralarında ittihatçıların da bulunduğu kişiler yönetimde yer almıştır. İttihatçıların Ocakta yer almasında İttihat ve Terakki Fırkası'nın 1913 yılından itibaren ülkedeki tüm örgütleri denetimi altına almak düşüncesinin yanı sıra Ocağa parasal destek sağlamak fikrinin de etkili olduğu söylenebilir¹². Bununla birlikte Türk Ocakları'nın en etkin oldukları dönemlerde bile İttihat ve Terakki Fırkası bu kuruluşla ilişkilerini maddi kaynaklar bulmanın ötesinde açık bir organik bağa dönüştürmemiştir¹³.

Türk Ocakları, düşman işgaline karşı tepki göstermiş, İstanbul'da Halide Edip'in (Adıvar) de katıldığı protesto mitingleri

---

¹⁰ Üstel, **a.g.e.**, s.61.

¹¹ İbrahim Karaer, **Türk Ocakları (1912-1931)**, Ankara, Türk Yurdu Yay., 1992, s.30.

¹² Üstel, **a.g.e.**, s.71.

¹³ Tevfik Çavdar, “Halkevleri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. IV, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.879.

düzenlenmesinde etkili olmuştur. Ocaklar bu hareketlerinden dolayı işgal kuvvetleri tarafından Şubat 1920’de kapatılmıştır. 1923 yılında yeniden açılan Türk Ocakları, Aralık 1924’te Atatürk’ün imzaladığı bir kararnameyle kamuya yararlı bir dernek olmuştur. Şeyh Said isyanı sonrası hükümetin Türk Ocakları’na verdiği destek artmış, Mayıs 1925 tarihli bir hükümet kararıyla da sivil ve asker bütün devlet memurları Türk Ocakları’na yardım etmeye mecbur edilmiştir. Türk Ocakları, bu dönemde yeni reformların topluma benimsetilmesinin en önemli organlarından biridir¹⁴. Türk Ocaklarının 1927 yılında toplanan 4. Kurultayında Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) ile birlikte hareket edeceği kararı alınmış¹⁵, bu tarihten itibaren devlet desteği ve denetimi artarak devam etmiştir.

1928 yılında yapılan Harf İnkılâbının yayılmasında önemli görevler yüklenen Türk Ocaklarının Ankara’daki Genel Merkez binası, TBMM’nin açılışının onuncu yıldönümünde 23 Nisan 1930 tarihinde Meclis Başkanı Kazım Özalp, bakanların ve milletvekillerinin katıldığı bir törenle açılmıştır. Bu tören sonrası toplanan Türk Ocaklarının 6. Kurultayı Türk Ocakları Yasası’nı kabul etmiş, bu yasanın 3. maddesinde yer alan hükümlerle ocağın, devlet siyasetinde CHP ile beraber olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bu kurultayda ayrıca Türk Ocaklarının faaliyetlerinin artırılması kararlaştırılmıştır. Bu karara binaen daha sonra Türk Tarih Kurumu’na dönüşecek olan Türk Tarihini Tetkik Encümeni kurulmuştur. Başkanlığını Tefvik Bıyıklıoğlu, Genel

---

¹⁴ Esat Öz, **Türkiye’de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945)**, Ankara, Gündoğan Yay., 1992, s.108.

¹⁵ Karaer, **a.g.e.**, s.30.

Sekreterliğini de Reşit Galip'in yaptığı Encümende, Yusuf Akçura, Sadri Maksudi Arsal, Reşit Saffet Atabinen, Vasıf Çınar, Halil Ethem Eldem, Zeki Kadir Ugan, Afet İnan, Hamit Zübeyir Koşay, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Mükrimin Halil Yinanç gibi dönemin önemli simaları yer almıştır¹⁶.

1930 yılı içinde gelişen Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın (SCF) kurulması ve sonrasında yaşanan Kubilay Olayı Türk Ocakları'nın sonunu hazırlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, SCF'nin kapatılmasından sonra çıktığı yurt gezisinde yapılan inkılâpları, yeni yönetim şeklini halka anlatacak ve benimsetecek, yurdun ilçelerine köylerine kadar girecek ve halkla doğrudan doğruya kaynaşacak bir kuruluşun olması gerektiğini düşünerek bu kuruluş hakkında ilk bilgileri vermiştir. Basında yer alan "Gazi'nin İrşadı: Büyük Halkevleri Tesis Edilecek" haberine göre; ülkenin her yerinde halkı ve gençleri bir araya getirecek bir kuruluşa ihtiyaç bulunduğu, Gazi'nin bu konuda direktif verdiği, kurulacak halkevlerinde kitaplık, sinema ve konferans salonu gibi halkın ilgisini çekebilecek her türlü imkanlara yer verileceği, kurulmasında CHP'nin ön ayak olacağı, Partinin genel kongresine bu konuda teklif götürüleceği ve evlerin aynı yıl içinde kurulmalarına çalışılacağı belirtilmiştir¹⁷. Aynı yıl içinde çıkan başka yazılarda da Türk Ocaklarının kapatılacağı, bu kuruluşların milli bir rolünün kalmadığı, Ocakların bütün tesis ve teşkilatıyla birlikte Halk Fırkası'na katılacağı ifade edilmiştir¹⁸.

---

¹⁶ Tunçay, a.g.e., s.299.

¹⁷ **Cumhuriyet**, 2 Kanunusani 1931, s.2.

¹⁸ **Cumhuriyet**, 20 Mart 1931, s.1.

Mustafa Kemal Atatürk bu konudaki kesin kararını; “...Kuruluşundan beri ilmi sahada halkçılık ve milliyetçilik akidelerini yayıp genelleştirmeye sadakatle ve imanla çalışan ve bu yolda memnuniyeti mucip hizmetleri geçmiş olan Türk Ocaklarının, aynı esasları siyasi ve tatbiki sahada tahakkuk ettiren Fırkamla bütün manası ile yekvücut olarak çalışmalarını münasip gördüm. Bu kararım ise, bu milli müessese hakkında duyduğum itimat ve emniyetin ifadesidir. Aynı cinsten olan kuvvetler, müşterek gaye yolunda birleşmelidir” diyerek açıklamıştır¹⁹.

Atatürk’ün bu beyanatının etkisiyle Türk Ocakları normal kongre tarihini öne alarak 10 Nisan 1931 tarihinde Ankara’da olağanüstü bir kongreyle bütün hak ve borçlarıyla birlikte CHP’ye katılma kararı almıştır. Kongrede Türk Ocakları’nın CHP’ye katılma metnini hazırlamak amacıyla Reşit Galip, Necip Ali Küçüka gibi Halkevlerinin kurulmasında önemli görevler üstlenmiş kişilerin de yer aldığı komisyonun hazırladığı raporda; bu toplantının yapılmasına sebep olan Atatürk’e teşekkür edilmesi isteğinden sonra “bütün ocaklı kardeşlerimizi bu yeni çalışma zemininde ve mezkure etrafında daha ateşli bir şevkle daima beraber ve çalışmalarının feyizli neticeleriyle kendilerini ve milleti bahtiyar görmek isteğini”²⁰ ifade etmesi Türk Ocakları’na mensup kişileri Halkevlerine davet etmek anlamına gelmektedir. 10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında toplanan CHP 3. Büyük Kongresi de, Türk Ocakları kongresinde alınan kararı aynen

---

¹⁹ Atatürk’ün, 24 Mart 1931 tarihinde Türk Ocakları Genel Merkezi üyesi Ruşen Eşref Üneydin’a verdiği beyanati, **Cumhuriyet**, 25 Mart 1931, s.1.

²⁰ Tarhan Erdem-Selçuk Erez, **Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963)**, İstanbul, Şevket Ünsal Matbaası, 1963, s.8.

kabul etmiş, böylece 257 şubesi bulunan Türk Ocakları bütün mal ve borçlarıyla birlikte CHP'ye katılmıştır²¹. Türk Ocakları'nın CHP'ye katılmasından sonra Ocakların Genel Başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver, 25 Mayıs 1931 tarihli bir Bakanlar Kurulu kararıyla Bükreş Elçiliğine atanmak suretiyle yurtdışına gönderilmiştir²².

Türk Ocakları'nın kapatılması ile ilgili çeşitli sebepler ileri sürülmektedir. Bu sebeplerden bazıları şunlardır: Ocakların bazı inkılâplara karşı beklenen ilgiyi göstermemesi²³, SCF'nin kurulmasıyla birlikte Başkan Hamdullah Suphi'nin öncülüğünde Türk Ocakları'nın Türk devrimine karşıt bir hareketin odak noktasına dönüşmesi²⁴, Hamdullah Suphi'nin faşizmi öven sözlerinin Atatürk'ü rahatsız etmesi²⁵, ocakların Turancılık ideolojisinde vazgeçmemesi²⁶ ve CHP'ye rakip olması²⁷.

II- HALKEVLERİNİN KURULUŞU

Türk Ocakları'nın kapatılmasından yaklaşık on ay sonra kurulan Halkevleri, 19 yıl milli kültür sahasında çalışmış olan bu ocakların tecrübelerinden de yararlanılarak²⁸ 19 Şubat 1932 tarihinde kurulmuştur. Halkevlerinin genel merkezi olmamakla birlikte aynı

---

²¹ Erdem-Erez, **a.g.e.**, s.8.

²² Tunçay, **a.g.e.**, s.298.

²³ Anıl Çeçen, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Ankara, Gündoğan Yay., 1990, s.96.

²⁴ Çeçen, **a.g.e.**, s.102.

²⁵ Üstel, **a.g.e.**, 323; Çeçen, **a.g.e.**, s.100.

²⁶ Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", **Atatürk Yolu Dergisi**, Yıl 12, C.6, Sayı 23, Mayıs 1999, s.265.

²⁷ Tunçay, **a.g.e.**, s.296; Öz, **a.g.e.**, s.110.

²⁸ Millî Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip'in 19 Şubat 1932 tarihinde Ankara Halkevi'nde yaptığı konuşma, **Söylevler 1932-1941**, Ankara, Recep Ulusoğlu Basımevi, 1942, s.85.

zamanda Türk Ocağı'nın Genel Merkez binası olan Ankara Halkevi binası bir bakıma Halkevlerinin her açılışında genel merkez gibi kullanılmıştır. Her yıl yapılan halkevleri açılışları bu binada yapılan törenle başlardı. Halkevlerin ilk açılışları da Türk Ocağı'nın binasında yapılmış, bu ilk açılışa TBMM Başkanı Kazım Özalp başta olmak üzere bakanlar ve birçok milletvekili katılmıştır. Açılış töreni Ankara Radyosu aracılığıyla bütün ülkeye yayınlanmıştır²⁹.

Halkevleri, Cumhuriyetin, Cumhuriyet ideolojisinin ve özellikle 1930'lu yıllardaki ekonomik ve toplumsal koşulların bir ürünüdür³⁰. Nitekim ekonomik programlar açısından dayanan liberal ekonomi politikalarının bunalım nedeniyle sarsılması, hatta yıkılması sonucu milliyetçilik yeniden gündeme getirilmiştir. Bu bir yerde dil ve tarih konularında odaklaşan bir milliyetçilik olarak gözükmiştir. Bu dönemde ekonomik bunalımın doruğa ulaştığı 1932 yılında halkevleri kurulmuştur³¹. 1929 Dünya ekonomik bunalımının olumsuz etkilerinin Türkiye'de de görülmesinin yanı sıra, 1930'daki Serbest Fırka deneyimi halkın huzursuzluğunu açığa çıkarmıştır. Atatürk çıktığı geniş kapsamlı yurt gezisinde durumu yerinde değerlendirmeye çalışmıştır. Yeni bir ekonomik politikanın belirlenmesinde, devletçiliğin yaşama geçirilmesinde bu bunalım ve deneyim belirleyici olmuştur denilebilir³².

Ülkede halk eğitiminin yetersiz olması ve tam bir eğitim sistemi kurulamaması yüzünden inkılâplar geniş kitlelere zamanında ve tam

---

²⁹ Çeçen, **a.g.e.**, s.111.

³⁰ Çeçen, **a.g.e.**, s.106.

³¹ Çavdar, **a.g.m.**, s.879.

³² Arıkan, **a.g.m.**, s.262.

olarak yansıyamamıştır. Aydınların, yönetici çevrelerin ve eğitim kurumlarının çabaları inkılâpların geniş kitlelere götürülmesinde yeterli olamamıştır. İnkılâpları geniş kitlelere ulaştıracak yeni bir örgütlenmeye ihtiyaç vardır. Bu tür örgütlenme demokratik Batı ülkelerinde mevcuttu ve Türkiye için iyi bir örnek teşkil edebilirdi. Bu amaçla Selim Sırrı (Tarcan) İsveç’e, Vildan Aşir Savaşır ise orta Avrupa ülkelerine incelemeye gönderilmiştir. Bütün Avrupa’yı inceleyip halk eğitimi üzerine çalışmalar yapan Vildan Aşir Savaşır’ın Çekoslovakya’nın Sokol teşkilatı ilgisini çekmişti. Halkın geleneksel değerlerini ele alarak bunları işleyen Sokollar, yıl boyunca düzenli toplumsal çalışmalarının yanı sıra yılın belirli dönemlerinde düzenledikleri şenliklerle de bütün Çekoslovakya’da milli bir bayram havası estiriyorlardı. Ülke çapında bir dernek olarak örgütlenen Sokolların her il veya kasabada merkezleri, lokalleri bulunuyordu. Bu merkezler halkın katkıları ve bölgesel katılım sayesinde kurulmuşlardı. Vildan Aşir Savaşır, 1931 yılının sonlarına doğru Türk Ocağı binasında Çekoslovakya’daki Sokol teşkilatını anlatan bir konferansında Türkiye’de de “Halkevleri” ya da “Halkınevi” adıyla onlara benzer örgütlenmeye gidilebileceği üzerinde durmuştur. Vildan Aşir Savaşır bu konuşmasında “Bu ev Halkın Evi ve Halk Evi olmalıydı. Halkın Evi bir mektep olmayacaktı. Ama öğretecekti, bilimi, kültürü, sanatı, edebiyatı, müziği, sporu ve halkın olan, halktan olan ve bir milleti uygar millet yapan değerleri. Bağnazlığın hiçbir türünün yeri olmayacaktı

Halkınevinde” diyerek bu evlerin nasıl olması gerektiğini tarif etmiştir³³.

Türk Milletini medeniyet saflarında layık olduğu yere çıkarmak için var gücüyle çalışıldığı halde, bu yeterli olmamıştı. Çağdaş uygarlık seviyesine bir an önce ulaşmak için milli kültür teşkilatlarına ihtiyaç vardı. Bu kültür teşkilatları Avrupa’da okuma oranı yüzde yüz ya da yüzde doksan beş olan ülkelerde dahi bulunmaktaydı. Nitekim Macaristan’da milli kültür cemiyetlerinin kurulması 1867 yılından itibaren başlamaktaydı. Bu teşkilat Macar Mili Kültür Cemiyeti, Uranya Cemiyeti, Amele Jimnazları, Çiftçi Dernekleri gibi isimler altında çalışmaktaydı. Bu kurumların yüzlerce kültür yurtları vardı. Aynı şekilde Çekoslovakya’daki Mazarik Halk Terbiyesi Kurumlarının dört yüze yakın kültür yurdu mevcuttu. Faşistlerin bütün İtalya’da Dopolavoro isimli bir milli kültür teşkilatı ve bu teşkilatın 1586 kültür derneği ile milli konularda piyesler tertip eden gençlerden oluşan bin kadar amatör temsil grupları vardı. Almanların da pek çok halk kültür teşkilatları bulunmaktaydı. Yine “resmi mektepleri ihtiyaçtan eksik olmadığı şüphesiz bulunan” İngiltere’de halk terbiye cemiyetlerinin radyo ile verdiği dersler için dinleme kulüplerine iki milyon yedi yüz bin daimi dinleyici devam ediyordu³⁴. Bütün bu örnekler medeniyet alanında geri kalmış olan ülkemiz için bu tür kurumların gerekliliğine birer örnek teşkil etmekteydi. Kurulması düşünülen kültür kurumunun nasıl olması gerektiğine dair dönemin Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit

---

³³ Arıkan, a.g.e., s.267 dipnot 26’dan atfen, Vildan Aşir Savaşır, “Halkevlerine Doğru”, **Halkoyu**, XI/9 Şubat 1977, s.20-28.

³⁴ **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, Ankara, Hakimiyeti Milliye, 1932, s.3-4.

Galip bir toplantı düzenlemiş, toplantıya Şevket Süreyya Aydemir, Recep Peker, Ali Rana Tarhan, Hasan Cemil Çambel, Ziya Gevher Etili, Münir Hayri Egeli, Cevdet Nasuhi, İsmail Hüsrev Tökin, İshak Refet, Hamit Zübeyir Koşay, Sadi Irmak, Behçet Kemal Çağlar, Vildan Aşir Savaşır katılmıştır. Yapılan çeşitli toplantılarda konu tartışılmış, toplantılar sonucunda “Türk’ün medeniyet sahasında doğal yetenek ve bilgisiyile uygun şerefli yerini tekrar almasını sağlayacak, Menemen olayı gibi olayların bir daha yaşanmaması için, Cumhuriyet ve inkılâp esaslarını bütün ruhlara ve fikirlere hakim kılacak” Halkevlerinin kurulmasına karar verilmiştir³⁵. Halkevlerinin ana tüzüğünü hazırlamak amacıyla, Ziya Gevher Etili’nin başkanlığında, Şevket Süreyya Aydemir, Sadi Irmak, Tahsin Banguoğlu, Hamit Zübeyir Koşay, Hüseyin Namık Orkun, Kerim Ömer Çağlar, Namık Katoğlu ve Vildan Aşir Savaşır’dan oluşan bir komisyon görevlendirilmiştir³⁶.

Kurulmasına karar verilen Halkevleri bir üniversite, lise, ortaokul, ilkokul veya başka bir okul değildir. Halkevleri şehir tiyatrosu, şehir konservatuvarı gibi profesyonellerin çalışacağı bir yer de değildir. O halde Halkevleri nedir? CHP Genel Sekreterliği’nin isteği üzerine bir eser yazan İsmail Hakkı Baltacıoğlu’na göre Halkevleri; “her şeyden önce kültür yaşama yerleridir. Gayesi öğretmekten önce yaşamaktır. Halkevleri için en doğru töre ‘yaşamak ve yaşatmaktır’. Orada milli kültürün bütün çeşitleri yaşanmalıdır. Halkevleri Türk kültür aşısının vurulduğu yer olmalıdır. Halkevleri irticayla savaştığı kadar mukallitlik, kozmopolitlik, soysuzlukla da

---

³⁵ CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.4-5.

³⁶ Çeçen, a.g.e., s.110.

savaşmalıdır. Halkevi milli, bize mahsus, orijinal ahlakın, zevkin, kültürün bekçisi” olmalıdır³⁷. Nurettin Atasayar’a göre, “Halk var, kalabalık bir halk. Hep bu halk için çalışıyoruz. İstiyoruz ki, bu halk çabucak yükselsin, tarihî yüksek katına çıksın. Okusun. Yazsın. İyi ile kötüyü, doğru ile eğriyi, güzel ile çirkini, doğruca, iyice ayırd etsin” diyerek okulların ve Halkevlerinin bu amaç için kurulduğunu belirtmektedir³⁸. Yine Atasayar’a göre “her okul halkın evi, her öğretmen evin eğitmeni zihniyeti hakim olduğu gün” kültür kurumu olan Halkevleri meyvelerini verecektir³⁹. Kazım Nami Duru’ya göre ise Halkevleri; “Zaten adı üstünde: Halkevi. Halk kimdir? Bir zamanlar sanıldığı gibi, sosyal sınıfların en aşağı tabakası mıdır? Biz, Türk topluluğunda sosyal sınıfları nehyettiğimiz için halka böyle bir mana vermekten çok uzağız; bizce halk sınıfsız bir Türk milletidir. Halk sensin, benim, hepimiziz. O halde halkevi bizim evimizdir. Orada aynı haklar ve vazifelerle birlikte aynı insanlık ideali için toplanır ve çalışırız. Halkevleri bizim için bir terbiye ocağı olduğu kadar, belki ondan çok yarınki Türk neslinin büyük insanlık idealiyle ve Türk kültürü içinde yetişmesi için kurulmuş ocaklardır”⁴⁰.

Halkevlerinin kuruluş amaçlarından en başta geleni milli kültürün gelişimi ve inkılâbın kökleştirilmesidir⁴¹. İsmet İnönü’nün de belirttiği gibi Halkevleri, “Yeni Türkiye hayatının başlı başına bir

---

³⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Halkın Evi**, Ankara, Ulus Basımevi, 1950, s.32.

³⁸ Nurettin Atasayar, **Halk Eğitiminde Halkevleri ve Okullar**, Öğretmenler Gazetesinin İlavesi Sayı 5, İstanbul, Sinan Basımevi, 1935, s.2.

³⁹ Atasayar, **a.g.e.**, s.5.

⁴⁰ Kazım Nami Duru, **Kemalist Rejimde Öğretim ve Eğitim**, İstanbul, Kanaat Kitapevi, tarih yok.

⁴¹ **BCA**, 030.10/117.817.4

unsuru, başlı başına bir remzidir. Yeni nesil, açık havada, spor meydanında ve dam altında Halkevinde toplanıyor. Ancak böyle bir nesildir ki, beden kuvveti ve iman kuvvetiyle yeni Türkiye'nin istikbalini kuruyor, yeni zamanın bütün sert dileklerine cevap vermeğe hazırlanıyor. Halkevleri, kurulan bütün medeniyetlerin üstüne geçmek iddiasında bulunan Türkiye Cumhuriyeti'nin hayatı için aziz bir toplanma yeri, bütün kabiliyetleri inkişaf ettiren bir mihrak sayılmalıdır. Halkevleri bizim kendi anlayışımıza göre Türk vatanında, Türk Cumhuriyeti'nde, ahlak, ilim ve anlayış mefhumlarının tatbik edildiği, izah olunduğu, genişletildiği ve kökleştirilip yerleştirildiği yerlerdir”⁴². Halkevlerinde vatanseverlik anlatılmalı, bu konu üzerinde hassasiyetle durulmalıdır. Zira “zamanın vesaiti ne kadar ilerlerse ilerlesin, memleketlerin zenginlikleri ne kadar çoğalırsa çoğalsın, bir memleketin emniyeti için başlıca vasıta ve tek vasıta evlatlarının vatanperverliği ve fedakarlığıdır. Diğer her malzeme, diğer her vasıta ve silah olarak kullanılacak her şey vatanperverliğin ve fedakarlığın yanında yüzüne bakılmaz, bayağı bir şeyden ibarettir”⁴³. Halkevleri Atatürk inkılâbı prensiplerinin halk arasına yayılması ve derinleşip kökleşmesi amacıyla kurulmuştur. Bu itibarla Halkevlerine “ihtilalin kültürel yayın ve korum yurdu” demek daha doğru olacaktır⁴⁴. İçişleri Bakanı ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın Halkevlerinin 6. yıldönümünde Ankara Halkevi'nde yaptığı konuşmada da belirttiği gibi Halkevlerinin Atatürk'ün yüksek gayesine uygun olabilmesi için “her

---

⁴² İsmet İnönü'nün 22 Şubat 1934 tarihinde Ankara Halkevi'nde Halkevlerinin 2. Yıldönümünde yaptığı konuşma, **Ülkü**, C.III, Sayı 13, Mart 1934, s.1-4.

⁴³ **Söylevler 1932-1941**, s.16.

⁴⁴ **Halkevleri ve Ödevlerimiz**, Ordu, Ordu İlbaylığı, 1938, s.18.

şehirde, her kasabada bir Halkevi açılması, halk hatipleri yetiştirmesi bütün münevverlerin Türk köylüsünü ve Türk kütlesini bugünkü medeniyetin temin ettiği yüksek seviyeye ve tarihte layık olduğu mevkie çıkarmasına çalışması” lazımdır.⁴⁵

Halkevleri daha önce de belirtildiği gibi inkılâbın kökleştirilmesi amacıyla da açılmıştı. Bu amaç kendini Halkevleri binalarının yapımında dahi göstermektedir. Halkevleri binaları yeni kent merkezleri olan “Cumhuriyet meydanları” üzerinde yer almıştır. Cumhuriyet döneminde oluşturulan yeni yerleşim planında Cumhuriyet meydanları önemli bir yer tutarken Halkevi binaları da bu yeni kent merkezini tanımlayan yapılardan biridir. Hükümet konağı, Belediye gibi Halkevleri binaları da siyasi erkin varlığının ve gücünün temsilidir. Protokolde validen sonra Halkevi başkanı geldiği gibi, şehirde de Vilayet konağından sonra ikinci önemli yapı olarak Halkevi binası gelmektedir. Halkevi binalarında “kente hakimiyet” fikri esastır. Halkevleri yalnız halkın eğitim ihtiyacını karşılamak için değil, aynı zamanda yeni rejimin varlığının ve gücünün temsilidir⁴⁶. Bu nedenle CHP Genel Sekreterliği “halkevi binalarına pek çok ehemmiyet” vermektedir. Bu öneme binaen Genel Sekreterlik bünyesinde bir Müşavirlik Mimarlık Bürosu kurulmuştur. Yapılan ve yapılacak yeni Halkevleri binaları için şehir planı gereğince merkez teşkil edecek şekilde şehrin gelişim sahalarına yakın olmasına, arsaların oldukça büyük olmasına, bina etrafında geniş bir bahçe ve oyun sahalarının

---

⁴⁵ **Halkevleri ve Ödevlerimiz**, s.18.

⁴⁶ Neşe Gurullar Yeşilkaya, **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İstanbul İletişim Yay., 1999, s.140-141.

bulunmasına dikkat edilmiştir⁴⁷. Halkevleri binalarına iki yüz kişiden az insanın girmesi, Halkevlerinin “hürriyetinden bir çok şeyler kaybetmesi” olarak görülmüş, böyle bir Halkevinin kapılarını bütün halka açamayacağı belirtilmiştir⁴⁸. Önceleri Halkevi ve CHP binaları ayrı yapılar olarak inşa edilmekteyken daha sonra her ikisi tek bir bina halinde inşa edilmiştir⁴⁹.

Halkevlerinin kurulma amaçlarından biri de Türk milletinin sosyal, kültürel ve ahlaki sahalarda bir birlik oluşturmasıdır. Bu birlikten anlaşılan dönemin ifadesiyle “kütleleşmek”tir. Halkevlerinden sorumlu Necip Ali Küçüka’nın ifadesiyle de; “Kütleleşmek bu asrın en bariz vasıflarından biridir. Kütleleşmemiş insan cemaatlerine millet bile denilmiyor. Artık bugün, millet diye kütleleşmiş, manen ve maddeten birbirlerine tesanüt bağlariyle bağlanmış insan kümelerine diyorlar. Yeryüzünde bu şartları haiz olmayan kümeler millet değildir... İşte bizim kütleleşmekten anladığımız budur. Halkevleri bütün mevcudiyetiyle bunu temine çalışacaktır... Bu teşekküllerimizle istihdaf ettiğimiz gaye Türk milletinin içtimaî, bedîî, terbiyevi sahalarda kütleleşmesi yani bir birlik arzetmesi”dir⁵⁰. CHP Genel Sekreteri Recep Peker’e göre ise, “CHF’nin halkevleriyle takip ettiği gaye, milleti şuurlu, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir

---

⁴⁷ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.19.

⁴⁸ Baltacıoğlu, a.g.e., s.117.

⁴⁹ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.19.

⁵⁰ Necip Ali Küçüka’nın 24 Şubat 1933 tarihinde Halkevlerinin kuruluşunun birinci yıldönümünde Ankara Halkevi’nde yaptığı konuşma, **Söylevler 1932-1941**, s.97, konuşmanın tamamı için bkz., **Ülkü**, C.I, Sayı 2, Mart 1933, s.104-114.

halk kütlesi halinde teşkilatlandırmaktır”⁵¹. Recep Peker 23 Şubat 1936 tarihinde Ankara Halkevi’nde Halkevlerinin 4. yıldönümünde yaptığı konuşmada ise, “Halkevlerinin çalışması, birbirini anlayan ve büyük mefhumlarda birbirine dayanan bir kütle yaratacaktır. İnani bir, sükunu bir, galeyani bir, heyecanı bir, bir kütle. Yurda zarar getirecek büyük vakalar karşısında beraber ayaklanıp büyük tehlikelere beraber karşılamak kaygısıyla hareket eden bir kütle. Onun için yurttaşları Halkevlerinin herkese sıcak sinesini açmış bekleyen çalışma saflarında şerefli yerini almağa çağırıyorum” demiştir. Recep Peker konuşmasının devamında neden bir kütleleşme istendiğini şöyle ifade etmektedir: “Ulusal birlik cephesini her gün biraz daha kuvvetlendirelim... Bu yolda parolamız şudur: Dağılan çöker, daima bir, daima toplu”⁵². CHP Genel Yönetim Kurulu üyesi Erzurum Milletvekili N. Kansu’ya göre cemiyet, her şeyden önce bir topluluğu ifade etmektedir. Bu topluluk kendiliğinden bazı şartları bazı ihtiyaçları yaratır. Bunları organize etmek için sarf edilen gayretler o cemiyeti sağlamlaştırır ve kemikleştirir. Kansu’ya göre “birbirini anlamak, birbirini sevmek, bir maksad ve gaye uğrunda disiplin ile çalışmak topluluğun hem şartı hem neticesi”dir⁵³.

---

⁵¹ CHP Genel Sekreteri Recep Peker’in 19 Şubat 1932 tarihinde Ankara Halkevi’nde Halkevlerinin ilk açılışında yaptığı konuşma, **Ülkü**, C.I, Sayı 1, Şubat 1933, s.6-8; **Söylevler 1932-1941**, s.42

⁵² CHP Genel Sekreteri Recep Peker’in 23 Şubat 1936 tarihinde Ankara Halkevinde Halkevlerinin dördüncü açılış yıldönümünde yaptığı konuşma, **Ülkü**, C.VII, Sayı 37, Mart 1936, s.1-5; **Söylevler 1932-1941**, s. 51.

⁵³ Behçet Kemal Çağlar, **Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, Ankara, Ulus Basımevi, 1936, s.43.

Halkevlerinin en mühim ve esaslı amaçlarından biri de halk terbiyesidir⁵⁴. CHP Genel Sekreteri Recep Peker'e göre CHP, siyaset sahasında kendi programını uygulamakla birlikte, siyasi hayata girmiş ya da girmemiş vatandaşları ortak bir halk terbiyesiyle geleceğe hazırlamak için Halkevlerini kurmuştur⁵⁵. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de CHP'nin 6. Kurultayını açış konuşmasında “cemiyetimizin kültürel ve içtimaî eğitiminde halkevleri ve odalarının büyük kıymeti” bulunduğunu ifade etmiştir⁵⁶. Halkın eğitimini, kültürel gelişimini sağlamak için kurulan Halkevleriyle hem ulus oluşturulması, hem de “devrimin ‘yasallık’ını yaratmak” amaçlanmıştır⁵⁷.

Halkevlerinin kurulmasında en önemli amaçlardan biri de yetişkinlerin eğitimidir. 1930'lu yıllarda Türkiye'deki okuryazar sayısının bütün çabalara rağmen %20'yi geçmediği düşünülürse bu konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır. Halkevleri, yetişkin eğitiminin gelişmiş bir uygulaması olarak ortaya çıkmıştır⁵⁸. CHP'nin 29 Mayıs 1939 tarihli 5. Büyük Kurultayında kabul edilen programın “Yığılı Yetiştirme ve Halkevleri” kısmında; “Klasik okul terbiyesinin dışında yığına devamlı ve yeni Türkiye'nin ileri gelişme yollarına uyar bir halk terbiyesi vermeyi mühim görüyoruz. Bu hizmet için çalışan halkevleri ve halkodaları teşkilatını devlet mümkün olan vasıtalarla kuracaktır”

⁵⁴ **Ülkü**, C.III, Sayı 13, Mart 1934, s.5-15.

⁵⁵ CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in 19 Şubat 1932 tarihinde Ankara Halkevinde Halkevlerinin ilk açılışında yaptığı konuşma, **Ülkü**, C.I, Sayı 1, Şubat 1933, s.6-8; **Söylevler 1932-1941**, s.42.

⁵⁶ **Ayın Tarihi**, Sayı 115, 1-30 Haziran 1943, s.32-34.

⁵⁷ Suna Kili, **Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli**, 8. Baskı, Ankara, İş Bankası Yay., 2003, s.212.

⁵⁸ Orhan Özacun, “Halkevlerinin Dramı”, **Kebikeç**, Yıl 2, Sayı 3, Ankara 1996, s.89.

denilmektedir⁵⁹. Daha önce de ifade edildiği gibi Halkevlerinin kurulmasındaki en önemli amaçlardan biri okul dışı kalmış yetişkinlerin eğitilmesiydi. Bu amaçla Halkevlerinden daha önce kurulan Türk Ocakları ve Millet Mektepleri de bu amaca hizmet etmişlerdir. Halkevlerinin kurulmasıyla birlikte yetişkinlerin eğitimi meselesini bu kurumlar devralmıştır. Bununla birlikte yetişkinlerin eğitiminde Halkevlerinin yanında okullar da birinci derecede rol oynamalıdır. Her okul halkın evi, her öğretmen evin eğitmeni olmalıdır. Okul gündüz küçüklerin, gece büyüklerin bilgi evi olacaktır. Okullar gündüzleri Kültür Bakanlığı'nın çizgisi üzerinden küçükleri yetiştirirken geceleri de Halkevlerinin çizgisi üzerinden büyükleri yetiştirecektir. Halkın eğitimini biran önce gerçekleştirebilmek için, okul yerine Halkevlerini koymak ve okulları Halkevleri gibi işletmek lazımdır⁶⁰.

Halkevleri vatandaşların “külfetsiz” toplanacağı bir yerdir. Vatandaşların bu toplantıları onların sosyal hayatında büyük bir gelişmeye neden olmakta, halkı kendi işlerini kendi aralarında düşünmeye, görüşmeye, tartışmaya ve yapmaya alıştırmaktadır⁶¹. Halkevlerinin yapılan ilk genel teftişinde bu durum üzerinde durulmuş, özellikle Halkevlerinin Köycüler Şubelerinin köylülerin işlerinin takip edilmesinde ileri gittikleri ve köylünün tüm işlerinin takibinden dolayı köylünün kendi işini kendisinin görmesinden uzaklaşıldığı eleştirisinde bulunulmuştur. Teftişi yapılan Halkevlerine bu uygulamadan vazgeçilmesi tavsiye edilmiştir⁶².

---

⁵⁹ Baltacıoğlu, a.g.e., s.38.

⁶⁰ Atasayar, a.g.e., s.8.

⁶¹ **CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, Ankara 1948, s.4.

⁶² **BCA**, 490.01/1005.878.1.

Halkevleri vatandaşların külfetsiz toplanacağı bir yer olduğu gibi, aynı zamanda ülke ve millet işlerini düşündükleri gibi zahmetsizce konuşabilecekleri bir yerdir. İsmet İnönü'nün ifade ettiği gibi “her yerde vatandaşların Halkevinde toplanarak ilmî ve içtimaî meseleler için fikirlerini birbirlerine zevkle söylediklerini, memleketin siyaseti ve iktisadiyatı hakkında malumat almak için bu vasıttan istifade ettiklerini” görmek mümkündür⁶³.

Halkevlerinin kuruluşunda belirleyici olan etkenlerden biri de CHP'nin kimlik arayışıyla yakından ilgilidir. Halkevleri, “CHF'nin kendi prensipleri ve bu prensiplerin memlekette nasıl tatbik edildiğini her gün halkımıza söylemek için de başlı başına bir merkez”dir⁶⁴. CHP'nin 3. Büyük Kongresinde bu siyasal yapının ana nitelikleri, dayandığı temel ilkeler belirlenir ve altı ilke tüzüğe alınırken, bunlar arasında halkçılığın rolü üzerinde önemle durulmuştur⁶⁵. Bu kongrede öncelikle parti programında halkçılık ilkesi amaçları vurgulanmış, daha sonra da bunu halka ulaştıracak, Halkevleri gibi kurumlar uygulamaya konulmuştur⁶⁶. Halkın Atatürk inkılâpları doğrultusunda siyasal ve ideolojik eğitimlerini gerçekleştirmek için kurulan bu kurumlar, Atatürk inkılâpları açısından yeni bir aşama olmuş ve ülke çapında yeni bir dönemi başlatmıştır. Halkçılıkla desteklenen milliyetçiliğin bir ideoloji olarak kitlelere yayılması Halkevlerinin kuruluşu ile

---

⁶³ *Söylevler 1932-1941*, s.9.

⁶⁴ İsmet İnönü'nün 24 Şubat 1933 tarihinde Ankara Halkevi'nde Halkevlerinin 1. Yıldönümünde yaptığı konuşma, *Ülkü*, C.I, Sayı 2, Mart 1933, s.99-103.

⁶⁵ Arıkan, *a.g.m.*, s.267.

⁶⁶ Cezmi Eraslan, *Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk*, İstanbul, Kum Saati Yay., 2003, s.144.

gerçekleşmiştir⁶⁷. Halkevleri bütün halkı bünyesine almayı amaçlayan ve CHP ideolojisinin benimsetilme aracı olan bir örgüttür⁶⁸. Nitekim 1932 yılında kabul edilen Halkevleri Talimatnamesinin giriş kısmında da ifade edildiği gibi “Fırkamızın program temelleri Cümhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâıyıklık ve inkılâpçılıktır. Programımızı bu ana temel prensiplerin hakimiyeti ve ebedileşmesi için bu vasıflarda kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesini önemli vasıtalar olarak tespit ve işaret eder. Halkevlerinin gayesi bu uğurda çalışacak mefkureci vatandaşlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olmaktır”⁶⁹. 1940 yılında CHP tarafından kabul edilen Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi’nin birinci maddesine göre Halkevi, “C.H.Partisinin Cümhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Lâiklik ve İnkılâpçılık prensipleri içinde çalışan bir kurumdur. Halkevinin kapıları Partiye yazılı olan veya olmayan bütün yurttaşlara açıktır”⁷⁰.

Halkevlerinin kurulma amaçlarından biri de müspet ilimleri öğretme ve öğrenme yeri olarak düşünölmeleridir. Bir başka deyişle Halkevleri herkesin kolayca faydalandıkları “halk okulu”, bölgenin “bilgi ve görgü değişim” yerleridir⁷¹. İsmet İnönü’nün ifadeleriyle Halkevlerinde “Fizik, elektrik, kimya ve bu gibi müspet ilimlerin tatbikatını bilenler –bütün Halkevlerinde toplananlara söylüyorum- her vesile ile ilmî seviyesi mahdud olanların bile kavrayabilecekleri sade şekillerle anlatmağa çalışmalıdırlar. Halkevleri tekemmül ettikçe bir

---

⁶⁷ Çeçen, a.g.e., s.107.

⁶⁸ Öz, a.g.e., s.111.

⁶⁹ CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.4.

⁷⁰ Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, Ankara, Zerbamat, 1940, s.3.

⁷¹ CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s.4.

mektebin laboratuvarı gibi sade vasıtaları toplayarak vatandaşlara müspet ilimlerin tatbikatını göstermelidirler”⁷². İnkılâbı gerçekleştirenlerin milleti klasik eğitim usullerinin eline bırakıp beklemeğe sabırları yoktu. Zira medeniyetten çok geri kalınmıştı. Medeniyete ulaşmak amacıyla bir yandan okullar vasıtasıyla diğer taraftan da Halkevleri aracılığıyla bu ilerleme sağlanacaktı. Halkevleri halkın bir araya geleceği, birbirini dinleyeceği, bilen bildiğini bilmeyene öğreteceği hem kendilerini hem de başkalarını yetiştireceği yerlerdi⁷³.

Halkevleri “CHP’nin yurt içinde inkılâp ve sosyal ilerleme hamlelerini ve hareketlerini daimî surette ayakta tutmak ve geliştirmek maksadıyla kurduğu”, ülkenin her tarafına yayılan “hayırlı birer kültür müessesesi”dir. Halkevlerinin bir teşkilatı olmakla birlikte, birçok teşkilatlarda olmayan en önemli özelliği “vatandaşların yetişmesine en bol imkan verme” özelliğidir⁷⁴. Halkevleri, halk şuurunun ve halk faaliyetinin merkezi oldukça belirlenen hedefe daha çok yaklaşmış olacaktır.

Halkevini kuranlara göre bu teşkilatın başarılı olması kesindi. Zira kuruluşunda Atatürk’ün, CHP’nin ve İnönü’nün büyük katkısı vardı. Halkevi talimatnamesi bir salonda düşünülüp zorla tatbik edilmemiş, milli bir ihtiyacın karşılanması şeklinde yapılmıştı⁷⁵.

---

⁷² İsmet İnönü’nün 22 Şubat 1934 tarihinde Ankara Halkevi’nde Halkevlerinin 2. Yıldönümünde yaptığı konuşma, **Ülkü**, C.III, Sayı 13, Mart 1934, s.1-4; **Söylevler 1932-1941**, s.17.

⁷³ Çağlar, **a.g.e.**, s.2.

⁷⁴ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.3.

⁷⁵ Halkevleri hakkında bir eser yazması CHP tarafından istenen Behçet Kemal Çağlar bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Halkevine, memleket, millet ve insanlık için en faydalı müesseselerden biri olmak mutlak surette mukadderdi: Çünkü onun ilk harcını

Halkevlerinin talimatnamesi hazırlanırken bir çok ülkenin benzer kültür ve gençlik kuruluşları tetkik edilmiş fakat, bu kuruluşların hiçbiri taklit edilmemiştir. Halkevlerinde örnek alınan kuruluş daha önce de belirtildiği gibi milli kültür sahasında on dokuz yıl çalışmış olan Türk Ocakları'dır. Bu bakımdan Halkevlerinin teşkilat ve çalışma programı tamamen milli ve orijinaldir⁷⁶. Bütün vatandaşların Halkevlerinde toplanması Atatürk Türkiye'sinin menfaatindedir. Bu nedenle Halkevi çalışmalarından uzak kalacak hiçbir vatandaş düşünülmediği gibi, Halkevlerinden uzak kalmak, İstiklal savaşında bulunmamak gibiydi⁷⁷.

Halkevleri, halkın ve gençliğin kültürel ve bedenî gelişmesi⁷⁸ amacıyla kuruldukları için bina vergisinden de muaf tutulmuşlardır⁷⁹. Bununla birlikte İsmet İnönü'nün belirttiği gibi Halkevleri "bütün vatandaşların müşterek malıdır. Halkevlerimizin temiz feyizli ve ilerler bir halde olması bütün devlet memurlarının vatandaki bütün entelektüel sınıfın, bütün ilerlemek isteyen unsurların müşterek malı, müşterek

---

da yarattığı her varlık büyük güzel ve iyi olmuş olan Atatürk yuğuruyor, planlarını ve temellerini memleketi badirelerden şahikalara çıkararak CHP çiziyor ve atıyor, İsmet İnönü, en büyüğün her direktifi gibi bu direktifini de en iyi anlayan ve en güzel tatbik edebilen büyük adam, bu işe de el koyuyor, sade el uzatmak değil, canla başla sarılıyordu." Çağlar, **a.g.e.**, s.4.

⁷⁶ Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip'in 19 Şubat 1932 tarihinde Halkevlerinin ilk açılışında Ankara Halkevinde yaptığı konuşma, **Söylevler 1932-1941**, s.85; **Hakimiyet-i Milliye**, 20 Şubat 1932.

⁷⁷ Ordu Valisi ve CHP Başkanı B. Baran'ın Ordululara hitaben yayınladığı bildiri, **Halkevleri ve Ödevlerimiz**, s.25; Ordu Valisi bu bildiriye sonra ayrıca memurlar içinde Halkevine üye olanlarla olmayanların bildirilmesini istenmiştir. **a.g.e.**, s.27.

⁷⁸ **CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Ağustos 1931'den 1 Kanun 1932 Nihayetine Kadar**, (**CHF Katibiumumiliğinin...**, C.I) C.I, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933, s.20; **Halkevinden Halka**, 29.10.1935, Ankara 1935, s.9.

⁷⁹ **BCA**, 030.10/4.19.5

vasıtası oluşundadır. Halkevlerinin her hangi bir muvaffakiyetsizliğinden doğacak her hangi bir mesuliyet hepsinin, hepsinin boynunadır”⁸⁰. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi Halkevleri bütün milletin malı sayılmış, Halkevlerinin başarılı olması, başta bütün devlet memurlarının ve aydınlarının çalışmasına bağlanmıştır. Her ülkede aydınlar, o ülkenin kalkınmasında, ilerlemesinde en ağır görev kadar en büyük sorumluluğu üzerine alan zümredir. Çünkü “bir cemiyetin zekasını ve iradesini bilhassa aydınlar temsil eder.” Çağın seviyesine ulaşan milletlerin ayakta kalacağını önce ve en iyi anlayacak, çalışmalarını ona göre ayarlayacak olanlar da yine aydınlardır⁸¹. Halkevlerinde “aydınların halkı yetiştirmesi” gibi bir dava yoktur. Aksine halkın yetiştirilmesi davası vardır. Orada halk aydından, aydın halktan çok şey öğrenir, ikisi birbirini tamamlar. Halkevleri bu özelliğiyle Milli eğitim kurumlarından ayrılır. Zira Milli Eğitim sisteminde yalnız yukarıdan aşağı bir öğretme usulü uygulanmaktadır⁸².

Türk inkılâbının korunmasında olduğu gibi Halkevlerinin başarılı olmasında da en önemli görev öğretmenlere düşmektedir⁸³. Millet öğretmenlere ellerindeki en kıymetli hazinelerini çocuklarını emanet etmekte, ayrıca ülkenin ve çocuklarının geleceğini, tarihini ve hürriyetini de teslim etmektedir. Bu emaneti, milli seciyenin icapları

---

⁸⁰ İsmet İnönü'nün Şubat 1934'da yaptığı konuşma, **Halkevleri 1940**, Ankara 1940, s.3.

⁸¹ S. Batu'nun 1945 yılı Pazar günü Radyodan Halkevleri Saatinde yaptığı “Halkevleri ve Aydınlarımız” isimli konuşması, **Konuşmalar 4**, Ankara; CHP Halkevleri Yay., Eylül 1946, s.113-114.

⁸² **CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, s.7.

⁸³ Kenan Olgun, “Atatürk ve İnkılâpçılık”, **Cumhuriyetimizin 80. Yılına Armağan**, Adapazarı, 2003, s.75.

dairesinde medeni tekniğin ileri şartlarına uygun olarak yetiştirmek, yarın vatan ve milletin varlığını koruyacak dimağları ve vicdanları hazırlamak öğretmenlerin vicdan ve irfan borcudur⁸⁴. Atatürk'ün 25 Ağustos 1924 tarihinde Ankara'da Muallimler Birliği Kongresinde yaptığı konuşmasındaki “Öğretmenler, yeni nesli; Cumhuriyetin fedakar öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin maharetiniz ve fedakarlığınız derecesiyle orantılı bulunacaktır. Cumhuriyet; fikren, ilmen, fennen, bedenen kuvvetli ve yüksek karakterli muhafızlar ister”⁸⁵ ifadesi de öğretmenlerin görevlerinin ne kadar önemli olduğunu açıkça belirtmektedir. Nitekim öğretmenler bu görevlerinin farkında olarak ilk önce Muallimler Birliği'ni kurmuşlar ve buralarda, okuma yazma, konferanslar, kurslar, tiyatro gösterileri, törenler, tartışmalar, sohbet toplantıları yapmışlardır. Bu nedendir ki öğretmenlerin Halkevlerine alışmaları zor olmamıştır⁸⁶. Halkevlerinin başarısında olduğu gibi başarısızlığında da sorumluluk yine öğretmen ve aydınlara ait olacaktır. Halkevlerinin kısa sürede istenen başarıya ulaşması için CHP Genel Sekreterliği öğretmen ve öğrencilerin ilgi ve alakalarının sağlanması amacıyla illere yazılar yazmış ve öğretmenlerin buralarda görev alması için hükümetten yardım talep edilmiştir⁸⁷. Yazılarda özellikle öğretmenlerin “milli yükseliş mesaisinin adı” olarak belirtilen

---

⁸⁴ **Halkevleri ve Ödevlerimiz**, s.6.

⁸⁵ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.II, (C.I-III) Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 1997, s.178.

⁸⁶ M. Rauf İnan, “Gazi'nin (Atatürk'ün) Halkçılık Ülküsü, Halkevleri ve Sonrası”, **Bulleten**, C.LII, Kasım 1988, Atatürk Özel Sayısı 204'ten ayrı basım, Ankara, TTK Yay., 1988, s.898.

⁸⁷ **CHF Katibiumumiliğinin...** C.I, s.24.

Halkevlerine gelmelerinin sağlanması istenmiştir. Hükümet de bu yazılara binaen 19 Temmuz 1932 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'nin isteği doğrultusunda bir karar almıştır⁸⁸. Hükümetin bu kararı kısa sürede etkili olmuş, Halkevleri her tarafta gençliğin ve çevrenin aydın ve rejime yardımcı unsurlarını bünyesinde toplamaya başlamıştır⁸⁹.

Halkevlerinin açıldığı dönemde tek parti rejiminin olması ve parti ile devletin birbirine yakın olması Halkevlerinin çok kısa süre içinde kurularak bütün ülkede örgütlenmelerine yardımcı olmuştur. CHP'nin illerdeki yöneticileri kendi bölgelerinde Halkevi açmak için girişimde bulunurken, vali ve belediye başkanları da devletin, yörenin olanaklarını böylesine bir “ulusal kültür seferberliği” için yönlendirmişlerdir⁹⁰. Nitekim 1935 yılı içinde Halkevi sayısı 103'e ulaşmış, bu yıl içinde iki milyon yüz binden fazla kişi Halkevlerinden yararlanmıştı. Halkevlerinin bulunduğu il ve ilçe merkezlerinin nüfusunun iki milyon üç yüz seksen bin olduğu göz önünde bulundurulduğunda “aşağı yukarı bütün yurttaşların” Halkevi çalışmalarına katıldığı görülmektedir. Aynı yıl Ankara Halkevi'nin çalışmalarına katılanların sayısı üç yüz bin kişidir. Bu rakam Ankara'nın yüz yirmi beş bin olan nüfusunun iki buçuk katıdır⁹¹.

Halkevleri, Cumhuriyetin önemli kurumlarından biridir. Suna Kili'nin de ifade ettiği gibi “Atatürk Devriminde Cumhuriyet'ten sonraki ilk dokuz yılda uygulamaya konulan ve ekinde (kültür)

---

⁸⁸ BCA, 030.18.1.2/30.55.15

⁸⁹ BCA, 030.10/117.817.2

⁹⁰ Çeçen, a.g.e., s.118.

⁹¹ CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in 23 Şubat 1936 tarihinde Halkevlerinin 4. Yıldönümünde Ankara Halkevi'nde yaptığı konuşma, **Söylevler, 1932-1941**, s.47; Bu konuşmanın tam metni için bkz., **Ülkü**, C.VII, Sayı 37, Mart 1936, s.1-5.

ulusallaşma ve laikleşmeye, böylece de ulusal birliği güçlendirmeye yönelik etkili devrimci atılımları yeni Türk alfabesi, Türk Tarih ve Türk Dil Kurumları, Millet Mektepleri ve Halkevlerinin açılışı izlemiştir”⁹². Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi Halkevlerinin kurulmasını Türk Dil ve Türk Tarih Kurumlarının kurulmasıyla birlikte değerlendirmek lazımdır. Bütün bu kurumların oluşturulmasındaki temel amaç bir yandan millet oluşturulmasını sağlamak, bir yandan da inkılâbın amaçlarını gerçekleştirmektir. Bu uygulamalarla Atatürk inkılâbının “yasallık”ı yaratılmak istenmiştir⁹³. Halkevleri “Türk milletini medeniyet saflarında layık olduğu mevkie, yani en yüksek mertebeye çıkarmak” amacıyla kurulmuş, milli kültürün yükselmesi için CHP ile birlikte çalışmak suretiyle teşkilatlanmıştır⁹⁴. Medeniyete ulaşmak “kaybettiğimiz zamanları bizi beklemek niyetini izhar etmeksizin süratle ilerleyen başka milletlerin peşinden tabii diye tavsif edilen mecrada salına salına yürümekle” kazanılamazdı⁹⁵. Bu nedenle disiplinli ve hızlı hareket etmek ve ülke çapında örgütlenmek gerekiyordu.

Netice itibariyle Halkevleri; milleti bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven, aynı ideale bağlı halk kütlesi halinde örgütlemek; kültür, ülkü, amaç ve düşünce birliğini güçlendirecek bir toplum olmaya sağlamak; ulusal birliği oluşturan, milli ruhu biçimlendiren kültür öğelerini bulup ortaya çıkarmak, geliştirmek; halkın terbiyesi; yetişkinlerin eğitimi; inkılâbın kökleştirilmesi; müspet ilimleri öğrenme

---

⁹² Kili, **a.g.e.**, s.221.

⁹³ Kili, **a.g.e.**, s.222.

⁹⁴ **CHP Halkevleri Talimatnamesi**, 1932, s.3-4.

⁹⁵ Dr. Reşit Galip’in konuşması, Erdem, **a.g.m.**, s.243.

ve öğretme; köylü ile kentli, köylü ile aydın zümreler arasındaki ilişkileri düzenleyip artıracak köycülük çalışmalarının yapılması gibi amaçlarla kurulmuştur⁹⁶. Halkevlerinin CHP'nin ilke ve ideolojisini yayma, benimsetme ve hatta geliştirme çabası öncelikli bir hedeftir⁹⁷.

---

⁹⁶ Kenan Olgun, **Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi**, İstanbul, Değişim Yay., 2008, s.37.

⁹⁷ Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, 1839-1950**, Ankara, 2004, s.352.

I. BÖLÜM

HALKEVLERİNİN YAPISI, GELİŞİMİ VE KAPATILIŞI

Türk kültür hayatında önemli görevler üstlenen Halkevleri, bu görevini başarıyla yapmak için iyi bir teşkilata ve görevinin bilincinde olan fedakâr insanlara ihtiyaç duymuştur. Bu bölümde Halkevlerinin teşkilatı, şubelerinin çalışmaları ve 1951 yılında kapatılışı üzerinde fazla ayrıntıya girmeden genel hatlarıyla durulacaktır. Zira çalışmanın asıl konusu olan Adapazarı Halkevi'nin daha iyi anlaşılması bakımından Halkevlerinin genel yapısının ve beklentilerin bilinmesi gereklidir.

I- HALKEVLERİNİN ÖRGÜTSEL YAPISI

A- Halkevleri ile İlgili Yönetmelikler

Halkevleri ile ilgili 1932, 1935 ve 1940 yıllarında üç yönetmelik yayınlanmıştır. Bunlar içinde 1940 yönetmeliği ilk iki yönetmelikten şekil ve içerik bakımından ayrıdır.

1- CHF Halkevleri Talimatnamesi: Halkevleri ile ilgili ilk yönetmelik, dış kapakta “CHF Halkevleri Talimatnamesi” yazan ve iç kapakta “Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi” adını taşıyan 1932 tarihlidir. Toplam 64 maddenin yer aldığı bu yönetmelik, CHP'nin amacını, yaptıklarını, Halkevlerinin kuruluş gerekçelerini ve bazı Batı ülkelerindeki benzer kuruluşları anlatan girişin ardından üç bölümden oluşmaktadır. “Halkevleri teşkilinde umumi esaslar” adını taşıyan birinci bölümde (Madde 1-16) Halkevlerinin kurulmasındaki genel esaslar, “Halkevleri idare heyeti” adını taşıyan ikinci bölümde

(Madde 17-26), Halkevleri yönetim kurulunun oluşumu ve görevleri verilmiştir. 1932 yılında yayınlanan Halkevleri Talimatnamesinin son bölümünde “Halkevleri şubeleri” adı altında (Madde 27-64) dokuz şubenin çalışma alanlarına dair maddeler yer almıştır⁹⁸.

Halkevleriyle ilgili 1932 yönetmeliğine ilave olarak 1 Mart 1932 tarihli ve 23 numaralı CHP tarafından kabul edilen bir genelge daha vardır. Bu genelge Halkevlerinde yönetmeliğin uygulaması ile ilgili görülen eksiklerin düzeltilmesi amacıyla 15 madde halinde yayınlanmıştır. CHP Genel Yönetim Kurulunun 24 Şubat 1932 tarihli toplantısında kararlaştırdığı ve her zaman göz önünde tutulmasını istediği hususlar şöyledir⁹⁹:

1-On dört il merkezinde açılan Halkevlerinin genel surette halkın ilgisini çektiği görüldü. Yavaş, yavaş hazırlık haberleri alındıkça diğer illerimizde de Halkevlerini açacağız. Hatta kalabalık ve diğer şartları sağlayan bazı kazalarda da Halkevlerini açmaya başlamak istiyoruz. 12.01.1932 tarihli genelgede sorulan hazırlık sorularının cevapları geldikçe açılma kararlarını tespit ederek yazacağız. Şu kadar var ki **hem mahallerinde hem de milli muhitimizde her açılma olayının iyi bir etki bırakmasını temin için tek tek Halkevi açmaktansa her defasında hazır olanlardan 10, 15, 20 yerde birden ve aynı günde açılma merasimlerinin yapılmasını tercih ediyoruz.** Hazırlıklarını bitirerek cevap veren illerin dahi bu tebliğe uymalarını rica ederim.

---

⁹⁸ CHF Halkevleri Talimatnamesi, Ankara 1932.

⁹⁹ CHP Genel Yönetim Kurulunun 1 Mart 1932 Tarih ve 23 Numaralı Tamimi, Ankara 1932.

2- Halkevlerinin açıldığı yerlerde görülen iyi düşünce ve kabul gösterilerinden en yüksek derecede yararlanmamız gereklidir. Bunun için Halkevi açan her ilimiz; açılış esnasındaki sıcaklık ve hareketi devamlı bir şekilde korumayı ve halkın Halkevlerine karşı olan ilgisini en önemli görev kabul etmeliyiz. Aksi takdirde yeni bir çalışma ve kaynaşma kurumu olan evler gördüğü ilgiyi kaybederek çürümeye mahkum olur. Bundan dikkatle sakınılması lazımdır.

3- Her Halkevi kendi çalışmasını kendisi düzenlemelidir. Evlere konferans konuları, şiir, kitap, nota v.s. göndermek şeklinde merkezden yardım yapmaya da çalışacağız. Ancak her Halkevi yönetim kurulu şube komitelerinin ve bu komiteler tarafından verilecek görevlere göre şube üyelerinin hazırlayacakları işlerle bizzat kendi kendilerine işler bir hale girmelidir. Bu çalışma Halkevleri yönetmeliğinde yazılı esaslara ve prensiplere uygun olmakla beraber yine yönetmeliğin tespit ettiği şekilde çalışma raporlarına da eklenecektir.

4- Yönetmelikte Halkevlerine yazılacak vatandaşların mevcut dokuz şubeden aynı zamanda bir kaçına kaydedilip edilmeyeceği açık değildir. Genel Yönetim Kurulu bu sorunu aşağıda yazılı şekilde hal ve tespit etmiştir: Halkevi üyesi kendi alanları, yetenek ve arzularına göre en çok tercih edecekleri bir şubeye kaydolurlar ve ancak bu şubede komite üyesi seçilebilir ve oy verebilirler. Bundan başka her üye diğer iki şubede daha yardımcı üye olarak çalışabilirler. Fakat bu son şubelerde oy veremezler ve seçilemezler.

5- Bir yerde oturan vatandaşlar ancak buldukları yerin Halkevine kaydolunup orada çalışırlar. Ancak iş ve görevleri gereği aynı yılın çeşitli zamanlarında uzunca bir süre iki ayrı şehirde

yaşayanlar aynı zamanda her iki şehirdeki Halkevi üyeliğine kaydolunabilirler. Bu şekilde iki Halkevinde kayıtlı olanlar yalnız bir Halkevinde komite üyesi seçilebilirler. Komitelerin seçimi zamanında nerede bulunurlarsa yalnız orada komite seçimine katılabilirler.

6- Bir şehirdeki Halkevine kayıtlı üye başka yere gittikleri zaman ayrıldıkları yerin Halkevindeki kendi şubeleri komite başkanlığına küçük bir yazıyla veda ederler ve yeni gittikleri yerin Halkevine kaydolurlar. Ayrılma ve kaydolmanın başka töreni yoktur.

7- Bütün Halkevlerinde yalnız ülkede tanınmış belli arkadaşların etkin görev almaları ve diğer kabiliyetli gelişmeye yetenekli unsurların seyirci kalmaları doğru değildir. Halkevlerinin; bütün vatandaşları birbirine kaynaştırarak ve gençleri yetiştirerek **milleti kuvvetli bir kütle** haline getirmek görevini aldığına göre, mümkün olduğu kadar çok vatandaşa görev vermek ve yetenekli zekaları iş başına getirmek önemli bir görevdir. Ülkenin öyle değerli evlatları vardır ki kendi değerlerinden bizzat kendilerinin dahi haberi yoktur. Köşelerine çekilmeyi severler, halkın içinde kalabalık toplanmada görev almaktan çekinirler. Bu unsurları işletip cilalamak parlatmak gereklidir. Her halde eskiden tanınmış, mevki almış ve başarıları takdir olunmuş arkadaşlar yanında ve onlarla beraber yeni, taze unsurları Halkevlerinin yeni görev sahasında cemiyet için çalıştırmaya alıştırmak esaslı bir prensiptir.

8- Halkevi adı yönetmelik gereğince hazırlanıp Genel Yönetim Kurulunun kararıyla açılan kurumlara verilir. Bu ismin önemini ve anlamını düşürmemek için bu tarzda açılma işlemi yapılmayan binalara

(bazı yerlerde parti binalarına ve bazı eski ocak binalarına) bu ismi vermek doğru değildir.

9- Bazı gazete haberleri, bazı aldığımız mektuplar ve telgraflarda bazı konuşmalarımız Halkevi teşkilatı içinde önemli bir yanlışlık olduğunu gösteriyor. Daha başlangıçta yanlış bir fikrin yerleşmesine meydan vermemek için düzeltmeyi gerekli görüyoruz. **Halkevlerinin genel merkezi yoktur. Her Halkevi kendi bulunduğu yerde çalışır.** Her Halkevinin çalışması nerelere ve ne şekilde bağlı olduğu, bütçesi, çalışma raporlarının yazılması ve verilmesi zamanı ve şekli yönetmeliğinde yazılıdır. **Ankara'da mevcut olan Halkevi yalnız Ankara'nın Halkevidir.**

10- Halkevlerinde bundan sonra yapılacak şube komiteleri seçimi için aşağıdaki şekil uygulanacaktır:

A-Seçimin hangi tarihte, hangi gün, saat kaçta, nerede yapılacağıın oy kullanacaklara yöre nin en uygun vasıtasıyla bir hafta önce ilan edilmesi şarttır.

B-Bütün Halkevleri seçimleri gizli oyla yapılır.

C-Komite üyesi seçilmek için seçime katılanların en az üçte biri kadar oy almak lazımdır. (Komitelerin başkanının, Halkevlerine üye seçimlerinde katılanların yarısı kadar oy alması lazımdır). En yüksek oy alanlardan en baştakiler komite üyesi olurlar. Sona kalan üye eşit oy almışsa kura çekilir.

D- Şubelerin komite seçimlerinde ve komite başkanı ve Halkevi Yönetim Kuruluna üye seçiminde namzet gösterilemez. Üye katılanların özgür oyuyla seçilir.

11- Bazı yerlerde yanlış anlaşılmiş olan bir noktayı daha açıklamak gereklidir: Yeni açılan Halkevlerinde şube komitelerini seçmek amacıyla üye kaydı için bir hafta on beş gün gibi bir zaman verilmiştir. Bu zaman geçtikten sonra seçim yapılmakla birlikte seçimden sonra dahi aralıksız şubelere üye kaydına devam etmek gereklidir. Yalnız yeni kayıt olan üye tabiatıyla ve ancak gelecek senenin seçimlerine katılabilir. Halkevlerine üye kaydı için hiç ara verilmemelidir. Bu anlamda Halkevlerinin çalışmasını arttıracak ve kuvvetlendirecek vatandaşlar (âlimler, edipler, öğretmenler, memurlar, doktorlar, avukatlar, sanatkârlar, güzel sanat mensupları, fen adamları, sporcu gençler, ülkenin halini ve ihtiyacını bilenler ve bütün aydın fikir unsurları v.s.) Halkevlerinin ülkeye yapacağı hizmet noktasından uygun ve yumuşak açıklamalarla teşvik olunmalıdırlar. Bu noktanın da yanlış anlaşılmaması lazımdır. Eğitimi, bilgi seviyesi ne olursa olsun bütün vatandaşlar Halkevi anlayışı açısından aynı derecede değerli ülke evlatlarıdır. Halkevi bunların hepsini kendi çatısı altına toplamaya çalışmalıdır. **Halkevi hakikaten “halkın evidir”**. Bu ruh daima hakim olmalıdır.

12- Açılan ve açılacak olan bütün Halkevlerinin açılma töreninde yapılan konuşmalar, okunan şiirler, müzik eserleri, yapılan gösteriler, alınan fotoğraflar Halkevi tarihinin başlangıcı hatırası olmak üzere belli ve düzgün dosyalarda korunacaktır. Bunların birer örneği Genel Sekreterliğe gönderilecektir.

13- Her Halkevinin çalışması baştan sona kadar kaydedilmiş olmalıdır. Halkevleri toplanmalarının gün ve tarihleri, her toplantının konusu ve gündemi, her toplantıda kaç kişinin bulunduğu belli bir

deftere düzenli bir şekilde kaydolunur. Bu deftere (...İl Halkevi Çalışma Defteri) adı verilir. Şube komiteleri şube çalışmaları için ayrıca böyle birer defter tutarlar. Halkevinde verilen konferansların, gösterilerin metinleri ve örnekleri, konuşulan konuların özetleri, notalar, fotoğraflar düzenli dosyalar halinde saklanır. Değerli fotoğraflardan albümler yapılır.

14- Halkevleri oldukça tasarruflu çalışma kurumlarıdır. Ülkenin her şubesinde esas olmak üzere gerekli olan tutumlu çalışma fikrine Halkevleri örnek olmalıdır.

15- Halkevleri toplanmalarında ve hatta gösterilerde küçük yaşta çocuklar bulunmayacaktır. Halkevleri çalışmasının eğlence amacına değil yetişme ve yetiştirme gibi yüksek bir amaca hizmet etmesine nazaran düzeni bozacak, gürültü yapacak çocuklara evlerimizde yer verilmemelidir. Bu fikir sert ve kırıncı bir şekilde uygulanmaktan ziyade şefkatle ve sebebi anlatılarak halkımız bu şekilde alıştırılmalıdır. Büyük yaştaki halk tabakasının dahi Halkevlerindeki genel toplanmalarda sessizliği korumaları ve Halkevi tesisat ve eşyasının tahrip ettirilmemesi aynı derecede dikkatli ve şefkatli bir ilgi ile takip olunmalıdır¹⁰⁰.

Bu genelge il parti başkanlıklarına merkez ile beraber ilçe sayısı kadar gönderilmiştir. Halkevi açılan illere ayrıca onar örnek yollanmış, bunlardan birinin Halkevi başkanlığında kalması diğer dokuz örneğinde şube komitelerine verilmesi istenmiştir.

---

¹⁰⁰ Olgun, a.g.e., s.44.

2- CHP Halkevleri Öğreneği: Türk dilinde öz Türkçe akımına uygun olarak 1932 tarihli yönetmelik 1935 yılında “CHP Halkevleri Öğreneği” adıyla düzenlenerek yeniden basılmıştır. Bu düzenleme esnasında öğrenek 73 maddeye çıkmış, daha önceki yıllarda görülen eksilikleri gidermek amacıyla öğreneğe yeni maddeler ilave edilmiştir. Ayrıca 1 Mart 1932 tarihli tamimdeki bazı hükümlerde öğrenekte yer almıştır. Dilde öz Türkçeleşmeye gidilmekle birlikte öğreneğin arkasında öğreneğin içindeki kelimelerden bir kısmının Osmanlıca karşılıkları da verilmiştir¹⁰¹. Öğrenekte 5., 6., 7., 23., 24., 32., 33., 34. maddeler 1932 yılındaki yönetmelikte olmayan yeni maddelerdir. Öğrenekteki 16. madde (1932 yılı 12. madde), 25. madde (1932 yılı 20. madde) ve 31. madde (1932 yılı 26. madde) 1932 yılı yönetmeliğindeki maddelerin yeniden düzenlenmiş halidir. 1932 yılındaki yönetmelikte 5. madde 1935 öğreneğinde 8. ve 9. madde olarak ikiye ayrılmıştır. 1932 yönetmeliğinin 41. maddesinin son kısmı 1935 yılında ayrılarak 50. madde olarak yer almıştır.

3- Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi: 1940 yılı Halkevleri açısından yeni bir dönemin başlangıcıdır. Bu yıldan itibaren Halkevlerinin açılmadığı daha küçük yerleşim yerlerinde Halkodalarının açılmasına karar verilmiş, Halkevleri Yönetmeliği yeniden düzenlenerek daha esaslı ve kapsamlı hale getirilmiştir. “Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi”, CHP Genel Yönetim Kurulunca hazırlanıp 20 Nisan 1940 tarihinde CHP Genel Başkanlık Divanınca kabul edilmiştir. Halkevleri İdare ve Teşkilat

---

¹⁰¹ **CHP Halkevleri Öğreneği**, Ankara, Ulus Basımevi, 1935.

Talimatnamesinde 1932 ve 1935 yönetmeliklerinden farklı olarak Halkevlerinin dokuz daldaki çalışma şubeleri ile ilgili maddeler yoktur. 65 maddeden oluşan 1940 yönetmeliğini daha önceki yönetmeliklerden ayıran bir başka özelliği de bu yönetmelikte ceza hükümlerinin (Madde 47-52) ve öğrencilerle çocukların Halkevleri ile olan ilgilerine dair (Madde 54-56) hükümlerin yer almasıdır¹⁰². Bir başka fark ise, daha önceki yönetmeliklerin başlangıcında yer almış olan CHP'nin amacı ile Halkevlerinin kuruluş amaçlarına dair ifadeler bu yönetmelikte yer almamıştır. 1940 yönetmeliğinde doğrudan maddelere geçilmiştir.

4- Halkevleri Çalışma Talimatnamesi: Halkevlerindeki dokuz şubenin çalışmalarıyla ilgili esaslar “Halkevleri Çalışma Talimatnamesi” adıyla ayrı bir yönetmelik halinde düzenlenmiştir. 121 madde halinde düzenlenen bu yönetmelikte dokuz şubenin çalışmaları ile ilgili hükümler ayrıntılı olarak verilmiştir¹⁰³.

5- Halkodaları Talimatnamesi: Bir yerde Halkevi açılabilmesi için en az üç şubenin kurulması şarttır. Büyük şehir ve kasabalardan daha küçük kasabalara ve köylere doğru gidildikçe Halkevleri Teşkilat ve Çalışma Yönetmeliğinin aradığı yer şartlarının daraldığı, Halkevi kurulma imkan ve vasıtalarının bu kurumu işletemeyecek kadar azaldığı göze çarpmaktadır. “Halkevi teşkilat ile varılamayan bu yerlere oraların ihtiyaçlarına, dilek ve şartlarına uygun bir teşkilatla girilmesi düşünülmüş ve bundan Halkodaları doğmuştur”¹⁰⁴. Bunun sonucu

---

¹⁰² Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, Ankara, 1940.

¹⁰³ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, Ankara, 1940.

¹⁰⁴ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.17.

olarak eleman, bina ve para bakımından Halkevi açılmasına olanak bulunmayan daha küçük yerleşim yerlerinde Halkodaları açılmasını düzenleyen 20 maddelik “CHP Halkodaları Talimatnamesi” 8 Ağustos 1939 tarihinde CHP Başkanlık Divanınca onaylanmıştır¹⁰⁵. İlk defa 1940 yılında 141 Halkodasının açılmasıyla başlayan yeni dönemde Halkodaları Halkevlerinin birer çekirdeğidirler. Hizmet ve amaç bakımından aralarında hiçbir fark yoktur. Halkevleriyle aynı amacı paylaşan Halkodaları, bu uğurda daha az vasıtalarla daha dar yerlerde görev yapacaklardır¹⁰⁶. Başlangıçta Halkodası olarak kurulan birçok yer daha sonra Halkevine dönüşecektir.

B- Halkevlerinin Açılma Şartları

CHP yeni rejimin yerleşmesinde Halkevlerine büyük bir önem atfetmiştir. Bu nedenle Halkevlerinin kurulmasında CHP etkili ve yetkili hale gelmiştir. Halkevleri Yönetmeliğinin başlangıç kısmında da ifade edildiği gibi CHP, “Türk milletini medeniyet saflarında layık olduğu mevkie, yani en yüksek mertebeye çıkaracağı” davasındadır. Halkevleri CHP’nin medeniyet davasında kendisine yardımcı olan kültür şubeleriydi. Bu açıdan bakıldığında Halkevlerinin kurulmasında CHP’nin yetkili olması doğal karşılanması gereken bir durumdur. Halkevlerinin kurulması başlangıçtan itibaren tamamen Partinin güdümünde kalmıştır. Halkevlerinin ilk yönetmeliğine göre bir yerde Halkevi açılması kararının alınması ve Halkevlerinin çalışmalarının sevk ve idaresi CHP Yönetim Kuruluna aittir. Evlerin tesis, teşkil,

---

¹⁰⁵ **CHP Halkodaları Talimatnamesi**, Ankara 1939.

¹⁰⁶ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.17.

tanzim ve kontrolleri ise İl İdare kurullarına verilen bir yetkidir¹⁰⁷. Bu maddede 1935 öğreneğinde evlerin kurulması, düzenlenmesi ve denetlenmesi konusunda bir değişikliğe gidilerek bu yetki Halkevinin bulunduğu yerin il, ilçe veya kaza bucak parti yönetim kuruluna bırakılmıştır¹⁰⁸. 1940 yılındaki düzenlemede ise, yine Halkevlerinin açılmasına CHP Genel Yönetim Kurulu karar vermekle birlikte, Halkevlerinin açılması için ilk istek yöre CHP Yönetim Kurulundan gelmekte sıra takibiyle İl Yönetim Kuruluna iletilmektedir. İl Yönetim Kurulu şartların yerine getirildiğine karar verirse durumu Genel Sekreterliğe teklif edecektir¹⁰⁹.

Halkevlerinin genel bir merkezi olmayıp her halkevi kendi yöresinin merkezidir. Bununla birlikte Ankara Halkevi, böyle bir durumun olmadığı bildirilmesine rağmen¹¹⁰ başlangıçta genel merkez gibi algılanmıştır. Ankara Halkevinin teşkilat yapısı da diğer Halkevlerinden farklıdır. Ankara Halkevi'nin başkanını CHP Genel Yönetim Kurulu seçmekte, bütçesi yine bu kurul tarafından onaylanmaktadır. Ayrıca Ankara Halkevi yazışmalarını doğrudan doğruya CHP Genel Sekreterliğiyle yapmakta ve göndermesi gereken raporlarını da buraya vermektedir. Oysa diğer Halkevlerinin başkanları CHP İl Yönetim Kurulunun kendi üyeleri arasından seçtiği bir üyedir. Bu durum 1935 Öğreneğinde Halkevlerinin ilçe ve bucaklarda da

---

¹⁰⁷ Madde 2, **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, 1932, s.5.

¹⁰⁸ Madde 2, **CHF Halkevleri Öğreneği**, 1935, s.5.

¹⁰⁹ Madde 5-6, **Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.4.

¹¹⁰ 1 Mart 1932 tarihli ve 23 numaralı genelgede Halkevlerinin bir genel merkezinin olmadığı, her halkevinin bulunduğu yerde çalıştığı, Ankara'da bulunan Halkevinin sadece Ankara'nın Halkevi olduğu bildirilmiştir.

açılmasıyla birlikte değişmiş, Halkevi başkanının il, ilçe ve bucak CHP Yönetim Kurulu üyeleri arasından seçilmesi kararlaştırılmıştır.

Ankara Halkevi, Halkevleri için genel merkez olmamakla birlikte genel merkez gibi algılanmaya devam etmiştir. Türk Ocağının genel merkez binasında faaliyet gösteren Ankara Halkevi, her yıl yapılan açılış törenlerine ev sahipliği yapmış, devlet erkanını ağırlamış, burada yapılan açılış konuşmaları radyolar aracılığıyla tüm Halkevlerinde dinlenmiştir.

Halkevlerinin kapısı CHP'ye üye olan veya olmayan tüm vatandaşlara açıktır. Çünkü Halkevi “kalplerinde ve dimağlarında memleket sevgisini mukaddes ve ileri yürüten yüksek bir heyecan halinde duyanlar için toplanma ve çalışma yeri”dir. Ancak Halkevlerinin yönetim kuruluyla şube idare kurullarına üye olabilmek için CHP'ye kayıtlı olmak lazımdır. Memurların ise bu yönetim kurullarına girmelerinde kanuni bir engel yoktur¹¹¹.

Halkevleri her vatandaşın yetenek ve arzularına göre tercih edebileceği bir çalışma alanı bulabilmesi amacıyla dokuz şubeye ayrılmıştır. İleride ayrıntılı olarak vereceğimiz bu şubeler şunlardır: 1-Dil, Tarih, Edebiyat, 2-Güzel Sanatlar, 3-Temsil, 4-Spor, 5-İçtimai Yardım, 6-Halk Dersaneleri ve Kurslar, 7-Kütüphane ve Neşriyat, 8-Köycüler, 9-Müze ve Sergi şubeleri¹¹².

Bir yörede Halkevi açılması için ilk dikkat edilecek husus, yukarıda belirtilen şubelerin çalışmalarını sağlamaya elverişli bina, para ve diğer maddi vasıtalar aranmaktadır. Halkevinin açılması için

---

¹¹¹ Madde 1, **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, 1935, s.5.

¹¹² **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, 1932, s.6.

dokuz şubenin aynı anda açılmasına bakılmaksızın en az üç şubenin bulunması yeterlidir¹¹³. Halkevlerinin açılması ve sonrası yaşanan problemlerden dolayı 1940 Halkevleri İdare ve Teşkilat Yönetmeliği, Halkevinin açılma şartlarını ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Buna göre Halkevi açılması için gerekli olan asgari şartlar şunlardır: a- En az üç şube kurulmasına yeterli üye bulunmak, b- En az iki yüz kişiyi toplayabilecek bir salonla, bir kütüphane, bir iki çalışma odası, açık hava jimnastiği yapılmaya uygun bahçesi olan bir bina ve bu binayı en kullanışlı ve tasarruflu şekilde döşemek, c- En az bir odacı ve bir memur aylığı ile diğer zorunlu masrafları karşılayacak bir bütçeye sahip olmak¹¹⁴.

Yukarıda belirtilen şartları sağlamak Halkevinin açılacağı yerin Parti Yönetim Kurulunun görevidir. Halkevinin açılma kararı yine CHP Genel Yönetim Kurulunun yetkisindedir. Açılmalarına karar verilen Halkevlerinin açılış tarihi, Halkevlerinin kuruluş yıldönümü olan 19 Şubat'ı takip eden ilk Pazar günüdür. Eğer 19 Şubat Pazar gününe tesadüf ederse açılış töreni o tarihte yapılacaktır.

C- Halkevlerinin Yapısı

Halkevlerinin salonları CHP prensiplerine aykırı olmayan ve başka siyasi partilere mensup bulunmayan bütün milli cemiyetlerin toplantılarına açıktır (Madde 11). Halkevi binaları CHP Yönetim Kurulları tarafından bulunup, düzenlenir, bütçeleri CHP İl Yönetim Kurulunca tespit ve tasdik edilir (Madde 8-9). Halkevi binaları şubeler

---

¹¹³ Madde 6, **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, 1932, s.6

¹¹⁴ Madde 4, **Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.3.

için yeterli olmazsa bazı şubeler başka binada çalışabilir (Madde 10). Halkevlerinde bilardo, salon tenisi ve diğer salon jimnastikleri için yer ayrılır, içki ve yukarıda belirtilen oyunlardan başka oyun oynanmaz (Madde 12). Halkevlerinde en az ayda bir defa bütün halka programlı genel gösteriler yapılır. Konferans, tartışma ve müzik akşamları bundan ayrıdır (Madde 14).

Halkevleri Yönetmeliğindeki eksikliklerin bazıları CHP Genel Sekreterliğinden İl Yönetim Kurullarına ve Halkevlerine gönderilen yazılarla giderilmeye çalışılmıştır. Genel Sekreterlikten gönderilen 5 Mayıs 1932 tarihli yazıda azınlıkların da Halkevlerine girebileceği bildirilmiştir¹¹⁵. Gönderilen başka bir yazıda CHP Genel Başkanlık Divanınca satranç oyunu “halkın milli ve içtimai seviyesini yükseltmek itibar ile terbiyevi bir mahiyette” bulunduğundan Halkevlerinde oynanmasına izin verilmiştir¹¹⁶. Ayrıca, Halkevlerinin balo tertip edebileceği Halkevi ve CHP üyelerinin düğün ve nişan törenlerini Halkevinde yapabilecekleri, bu tören ve balolarda “yerli şampanya, yerli likör ve yerli bira” içilebileceği bu geceler dışında içkinin yasak olduğu Halkevlerine bildirilmiştir¹¹⁷.

CHP Genel Sekreterliğinden Halkevlerine gönderilen yazılarda, Halkevlerinin hiçbir şekilde paralı işler yapması uygun görülmediği, Halkevlerinin bütün giderlerinin CHP İl yönetimince karşılanacağı belirtilmiş, ancak, parti teşkilatı olan yerlerdeki Halkevi yararına

---

¹¹⁵ CHF Katibiumumiliğinin...C.I, s.5.

¹¹⁶ CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Temmuz 1933'ten 1. Kanun 1933 sonuna kadar, (CHF Katibiumumiliğinin..., C.III), C.III, Mart 1934. s.59.

¹¹⁷ Olgun, a.g.e., s.49.

yapılacak gösteri, balo ve konser gibi paralı etkinliklerin Halkevleri tarafından değil, parti teşkilatı tarafından yapılabileceği belirtilmiştir. 28 Ağustos 1934 tarihli bir genelgede; Halkevlerinin Sosyal Yardım Şubelerinin gelir temini için paralı işler yapabileceği, bunun dışında Halkevlerinin salonlarının kiraya verilmesi, gösterilerden para alınması, Halkevi yayınlarının para ile satılması, şehirlerde tütün satış yerleri yaparak kiraya verilmesi gibi uygulamaların faydalı olmadığı hatırlatılmıştır¹¹⁸.

1932 Halkevleri Talimatnamesi ve 1935 Öğreneğindeki eksikler 1940 yılında çıkarılan yönetmelikle giderilmeye çalışılmıştır. Halkevleri İdare ve Teşkilat Yönetmeliğine göre, Halkevleri salonları CHP prensiplerine aykırı olmayan veya başka siyasal partilerle ilgili bulunmayan bütün milli cemiyetlerin toplantılarına açıktır. Halkevi salonları hiçbir sebeple kiraya verilemez (Madde 59). Ancak, kamu yararına çalıştıkları tasdik edilmiş olan yardım kurumlarının Halkevi salonlarında paralı gösteri yapmasında sakınca yoktur (Madde 60). Halkevlerinde satranç, domino, dama ve bilardo oynanabilir. Salon tenisi ve başka salon jimnastikleri için yer verilir. Bunlardan başka oyunlara izin verilmez. Parti ve Halkevi üyeleri düğün ve nişan törenlerini Halkevlerinde yapabilirler. Bu törenlerin her biri için bir gün veya bir geceden fazla zaman ayrılmaz. Belli artlar içinde Halkevlerinde yapılacak nişan, düğün ve balo gecelerinde rakı ve konyak içilebilir. Bu gecelerden başka zamanlarda Halkevi salonlarında

---

¹¹⁸ CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Temmuz 1934'ten 1. Kanun 1934 sonuna kadar (CHF Katibiumumiliğinin..., C.V), C.V, 1935. s.16-17.

ve Halkevlerine ait bahçelerde her türlü alkollü içki kullanmak yasaktır (Madde 61). Yönetmeliğin 27. maddesine göre Halkevleri hiçbir şekilde kendilerine gelir temini ile uğraşamazlar. Ancak, Halkevlerine yapılacak bağışlar, sosyal yardım amacıyla Halkevinde düzenlenecek balo, gösteri ve gezi geliri, Halkevlerince çıkarılacak dergilerin geliri bu kuralın dışındadır.

Halkevlerindeki tüm hizmetler başlangıçta CHP tarafından karşılanmaktayken sayılarının artmasıyla bazı alanlarda Halkevinin ücretli hizmet vermesi kabul edilmiştir. Çok partili hayata geçilmekle birlikte muhalefetten gelen eleştirilerin de etkisiyle Halkevleri gelir kaynakları bakımından kendine yeten kurumlar haline getirilmeye çalışılmıştır. 27 Kasım 1946 tarih ve 8/2896 sayılı genelge ile Halkevleri salonlarının Halkevi çalışmalarına engel olmaması şartıyla, belirli süreler içinde kiraya verilebileceği, yörenin koşullarına göre bira içilebileceği kararı alınmıştır¹¹⁹. Başlangıçta sadece Sosyal Yardım Şubelerine tanınan paralı hizmet verme yetkisi bu tarihten sonra bütün şubelere tanınmıştır. Bundan sonra bütün şubeler, parasız olarak görecekları halk hizmetlerine harcanmak üzere paralı olarak istedikleri kadar gösteri, balo, gezi, konser, tiyatro ve spor gösterileri yapabilecek, sinema gösteriminde bulunabilecektir. Bununla birlikte milli bayram günlerindeki gösteri, konser ve eğlenceler eskiden olduğu gibi yine ücretsiz olacaktır. Bundan başka bazı kurslara devam edenlerden para alınması, Halkevlerince yayımlanan dergi ve kitapların belirlenecek

---

¹¹⁹ Nurhan Karadağ, **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1998, s.63'ten atfen, "Halkevleri Yönetmeliklerine Dair Son Değişiklikler Hakkında", **Ülkü**, 3. Seri, C.I, Sayı 1, Ocak 1947, s.47-48.

sayıdan fazlasının para ile satılması, Halkevi salonlarının sinema gösterilmek üzere bazı şartlarda kiraya verilmesi suretiyle gelir sağlanması cihetine de gidilmiştir. Halkevlerinin sinemalardan yararlanabilmesini sağlamak için CHP tarafından Halkevlerine sinema makineleri gönderilmesine çalışılmıştır. Halkevlerine gelir temin etmek amacıyla alınan bütün bu tedbirlerin yeterli olmadığı yetkililerce de kabul edilmiştir¹²⁰.

CHP Halkevleri aracılığıyla kültür ve inkılâp yolunda başladığı harekete büyük bir hız ve heyecan verebilmek, bu yolda daha emin ve bilinçli adımlarla yürüyebilmek ve ayrıca, Halkevleriyle ilişkileri daha yaklaştırmak amacıyla Halkevleri çalışmalarının üçer aylık raporlar halinde CHP Genel Sekreterliğine gönderilmesini kararlaştırmıştır¹²¹. Ancak Halkevlerinin birçoğu bu kurala düzenli olarak uymadığı gibi bazıları da kendi açılış tarihine göre üçer aylık raporlar göndermiştir. Raporların bu şekilde düzensiz olarak gönderilmesi onların takibini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle CHP Genel Sekreterliği Halkevinin açılış tarihi ne olursa olsun, raporların 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül, 31 Aralık sonu itibariyle düzenlenmesini istemiştir¹²². 1935 Öğreneğinde ve 1940 Yönetmeliğinde Halkevlerinin çalışmalarına dair gönderecekleri raporun süresi 30 Haziran, 31 Aralık olmak üzere 6 aya çıkarılmıştır¹²³.

---

¹²⁰ CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s.8.

¹²¹ CHF Katibiumumiliğinin...C.I, s.40; Madde 26, CHF Halkevleri Talimatnamesi, s.9

¹²² CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım II Kanun 1933'ten Haziran Nihayetine Kadar, (CHF Katibiumumiliğinin..., C.II), C.II, 1933, s.65.

¹²³ Madde 31, CHP Halkevleri Öğreneği, s.10; Madde 46, CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.11.

Halkevleri Yönetmeliğine göre Halkevi toplantılarında kişilere özel yer ayrılmaz. Yalnız Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e, devlet otoritesine saygı belirtisi olarak Cumhurbaşkanına, TBMM Başkanına, Başbakanına ve görevli oldukları yerlerde Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürleri ile oranın en yüksek komutanına yer hazırlanır. Halkevi çatısı altında “derin samimiyet ve arkadaşlık” duygusu hakimdir. Bu nedenle hiçbir tören fikri geçerli değildir. Toplantıya geç gelenler yer bulamazlarsa ayakta dururlar. Bu kurallar korunmakla birlikte her Halkevinin bulunduğu yerin durumuna göre toplanmalarda girip çıkmanın ve salonda yer almanın düzene konulması ve düzenin korunması için Halkevleri Yönetim Kurulları kural koyarlar. Bu kuralları zamanında herkese tebliğ ve ilan ederler¹²⁴. 1940 yılında yapılan yeni yönetmelikte Halkevinde yer ayrılanlar listesine daha önce belirtilen kişilerin eşleri de dahil edilmiştir¹²⁵.

Halkevlerinin demirbaş eşyası özel hizmetler için hiçbir sebeple şahıslara geçici bir zaman için bile olsa verilemez. Bu eşya arasında radyo, sinema, piyano, kitap, dergi, gazete vs. de dahildir. Ancak, Parti teşkilatı parti hizmetleri için Halkevinin çalışmasına engel olmamak şartıyla Halkevlerinin demirbaş eşyasından belirli zamanlar içinde yararlanabilirler¹²⁶.

Okul düzenine ve derslere zarar gelmemek şartıyla Yükseköğretim öğrencileri Halkevlerine üye olabilirler ve orada aktif görev alabilirler. Lise, orta ve ilkokul öğrencileri yönetmelik gereği

---

¹²⁴ Madde 15, **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, s.7-8.

¹²⁵ Madde 62, **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.14.

¹²⁶ Madde 30, **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.8.

ancak liseyi bitirdikten sonra reşit sayılabileceklerinden liseyi bitirene kadar Halkevlerine üye olamazlar. Ancak, bu öğrenciler yönetmelikleri içinde ve öğretmenlerinin gözetiminde konferanslarını, gösterilerini ve konserlerini Halkevlerinde verebilirler. Halkevlerinin jimnastik salonlarından ve spor sahalarından yararlanabilirler. Halkevlerinde verilecek konferans, gösteri ve konserlerde bulunabilirler. Halkevlerinin kütüphanelerinden araştırma için yararlanabilirler¹²⁷. 12 yaşından küçük çocukların geceleri Halkevi toplantılarına gitmeleri yasaktır. Gündüzleri eğitim amaçlı sinema ve gösterilere 6 yaşından büyük çocukların gelmesinde sakınca yoktur. Halkevleri tarafından düzenlenen balo, çaylı dans gibi eğlencelere ilk, orta ve lise öğrencileri katılamayacakları gibi bu öğrenim kademeleri yaşlarında olan gençler de katılamazlar. Ancak, nişan ve nikah törenlerinde bu töreni düzenleyen ailelerin davetlileri yaşa bakılmaksızın törene katılabilirler¹²⁸.

Halkevlerinin hepsi Halkevi üye kayıt defteri, yönetim kurulu ve şube komiteleri karar defterleri, hesap defterleri, demirbaş eşya defteri, kütüphane giriş defteri, gelen ve giden evrak kayıt defteri ve günlük çalışma defterini tutmak zorundadır. Günlük çalışma defterlerine günü ve tarihiyle Halkevindeki her toplantının konusu ve bu toplantılarda kaç kişinin olduğu yazılır¹²⁹.

CHP ve Halkevi ile ilgili işler için gelenler Halkevinin bir odasında yatıp kalkabilirler, ancak, Halkevinin hiçbir zaman bir tek

---

¹²⁷ Madde 55, **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.12-13.

¹²⁸ Madde 56, **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.13.

¹²⁹ Madde 57, **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.13.

odasıyla bile bir misafirhane haline gelmemesine çok dikkat edilmelidir. Halkevleri CHP'nin kültür açısından hedeflediği amaçları temin için açılmış birer “kültür yurdu” mahiyetinde olup, bağımsız birer hukuki şahsiyet teşkil etmezler. Aynı bir kurum değildirler ve bu nedenle Halkevlerinin açılması ve çalışması Hükümet nezdinde hiçbir işlem yapılmasını gerektirmez¹³⁰.

D- Halkevlerinin Yönetim Organları

Halkevlerinin genel bir merkezinin olmaması nedeniyle tüm Halkevleri işlemlerini önce kendi yöresinde sonrada İl Yönetim Kurulu aracılığıyla CHP Genel Sekreterliğinde yürütmüştür. Bu nedenle yönetmeliklerde Halkevleri için üst yönetim ve merkez organları oluşturulmamıştır. Halkevi yönetmeliklerinde her Halkevi bağımsız sayılmış ve her bir Halkevinin yönetim organları düzenlenmiştir. Buna göre her Halkevinin Halkevi Yönetim Kurulu, Şube Yönetim Kurulu ve Genel Kurul olmak üzere üç yönetim organı vardır.

1- Halkevi Yönetim Kurulu: Halkevi Yönetim Kurulu şube komitelerinin kendi aralarında ayrı ayrı seçeceği birer delegeden oluşur. Yönetim Kurulu seçimleri iki yılda bir yapılır. Bir Halkevi biriminde her şubede örgütlenme yapılmamışsa yalnızca örgütlenmiş şubelerin delegeleri yönetim kurulunu oluşturacaktır. Buna göre Halkevinin başkanının parti yönetim kurulu üyeleri arasından seçildiği ve Halkevinin toplam 9 şubesi bulunduğu göre Halkevi Yönetim Kurulunun üye sayısı en fazla 10 olmaktadır.

---

¹³⁰ Madde 64, **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.15.

1940 yönetmeliğinde şubelerin seçeceği “delege” hükmü kaldırılmış, Halkevi Yönetim Kurulunu doğrudan doğruya şube başkanlarının ve Halkevi başkanının oluşturacağı hükmü getirilmiştir. Ayrıca, karı koca, ana, baba, çocuklar ve kardeşlerin bir arada yönetim kurulunda bulunmaları yasaktır. Şube yönetim kurulunda bu şart aranmamaktadır¹³¹. Yönetim kurulu ve Şube yönetim kurulu üyelerinin başkana özrünü bildirmeksizin arka arkaya üç defa toplantılara katılmaması halinde görevinden ayrılmış sayılacaklardır.

Yönetim Kurulu Başkanlığını, Halkevinin bulunduğu yerin CHP Yönetim Kurulu üyeleri arasından seçtiği Halkevi başkanı yapar. Halkevlerinin, yönetim kuruluna üye olmak için CHP'ye üye olmak şartının yanında Halkevi başkanının CHP yönetim kurulu üyeleri arasından seçilmesi de bu kurumun tamamen CHP'ye bağlı olduğunu göstermektedir.

Halkevi Yönetim Kurulu haftada en az bir defa toplanacaktır. Yönetim Kurulunun görevleri; Ulusal bayramlardaki gösterileri hazırlamak ve yönetmek, Halkevi gösteri programını hazırlamak, Şubeler arasında çalışma birliğini korumak, anlaşmazlık halinde şubeler arasında hakemlik yapmak, Şubelerin kendi çalışma yönetmeliklerini incelemek, onaylamak ve uygulanmasını denetlemek, disiplin hakkında kararlar vermek, Halkevi hesaplarını tutmak ve demirbaşını kollamak, bütçeyi hazırlayarak bağlı olduğu parti yönetim kuruluna vermek ve uygulamak, Halkevi memur ve hizmetlilerini Başkanın teklifi ile atama, cezalandırma veya işinden çıkarmadır.

---

¹³¹ Madde 32, **CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.8.

Halkevi Yönetim Kurulu kararları çoğunlukla alınmakta eşitlik halinde başkanın bulunduğu taraf çoğunluk sayılmaktadır.

2- Şube Yönetim Kurulu: Şube Yönetim Kurulunun üye sayısı o şubeye kayıtlı üye sayısına göre belirlenmektedir. Buna göre üye sayısı 10-50 arasında olan şubelerde Şube Yönetim Kurulu 3 kişi, üye sayısı 50'nin üstündeyse 5 kişiden oluşuyordu. Şubenin üye sayısı 10'un altında ise Şube Yönetim Kurulu oluşturulmazdı. Bu durumda o şubenin Halkevi Yönetim Kurulu için seçeceği delege aynı zamanda o şubenin yönetim işlerini de görürdü¹³². 1940 yönetmeliğinde yapılan değişiklikle 10 sayısı 25'e çıkarılmış, 25-50 üyesi bulunan şubelerin 3, üye sayısı 50'nin üzerinde olan şubelerin 5 kişilik bir Şube Yönetim Kurulu oluşturacakları belirtilmiştir. Üye sayısı 25'in altında olan şubelerin ise Şube Yönetim Kurulu bulunmuyordu¹³³.

Halkevlerinin ilk yönetmeliğinde Şube Yönetim Kurulu başkanlığından bahsedilmemiştir. 1935 Öğreneğinde, “şube komite başkanlarının, seçime katılanların yarısının oyunu alması şarttır” şeklinde bir hüküm vardır¹³⁴. 1940 yönetmeliğinde ise, Şube Yönetim Kurulu başkanı seçimi, şube üyelerinden alınıp, Şube Yönetim Kuruluna verilmiştir¹³⁵. Bununla birlikte Şube Yönetim Kurulu başkanının pek fazla bir fonksiyonu yoktur. Çünkü; yönetmeliğin 12. maddesine göre her şubenin doğal başkanı Halkevi Başkanıdır. Halkevi Başkanının bulunmadığı toplantılarda başkanlığı Şube Yönetim Kurulu

¹³² Madde 8, **CHP Halkevleri Öğreneği**, s.6.

¹³³ Madde 14, **Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.6.

¹³⁴ Madde 23, **CHP Halkevleri Öğreneği**, s.8

¹³⁵ Madde 14, **Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.6.

başkanı yapmakla birlikte, seçim toplantılarına yalnız Halkevi Başkanı başkanlık yapmaktadır¹³⁶.

Seçimi iki yılda bir yapılan Şube Yönetim Kuruluna seçilebilmek için CHP'ye kayıtlı olmak şarttı. Yalnız bu şart devlet memuru olanlar için aranmazdı. Seçimlere üyelerin mutlak çoğunluğunun katılması gerekiyordu. Şayet bu sağlanamıyorsa bir hafta sonra yeniden katılanlarla toplanması yeterliydi. Seçimin tarihi, saati, yeri uygun araçlarla bir hafta önceden ilan edilmeliydi. Şube Yönetim Kuruluna seçilebilmek için seçime katılan üyelerin en az üçte biri kadar oy almak gerekliydi. En son üyelik için eşit oy çıkmışsa sonuç kurayla belirlenecekti¹³⁷. Seçimden sonra her şubenin yönetim kurulu yıllık çalışma programı hazırlamak zorundaydı. Bu program, Şube genel kurulunun kabulü ve Halkevi Yönetim Kurulunun onayından sonra uygulanırdı. Bu programın bir örneği Halkevinin bağlı bulunduğu Parti Yönetim Kuruluna verilirdi¹³⁸.

3- Genel Kurul: Bu kurul hakkında ilk yönetmeliklerde bir hüküm yoktur. 1940 yönetmeliğinde yönetmeliğin 24. maddesi olarak yer almıştır. Yönetimsel olarak bir etkisi olmayan Halkevi Genel Kurulu, yılda bir defa bütün üyelerinin katılımıyla toplanır, toplantıya Halkevi Başkanı başkanlık eder. Bu toplantıda Halkevi Başkanı Halkevinin bir yıllık çalışmaları hakkında bilgi verir ve gelecek yılın çalışma programını açıklar¹³⁹.

---

¹³⁶ Madde 12, Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.5.

¹³⁷ Madde 15,16,18,21, Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.6.

¹³⁸ Madde 22, Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.6-7.

¹³⁹ Madde 24, Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, s.7

II-HALKEVLERİ ŞUBELERİNİN ÇALIŞMALARI

Halkevindeki şubelerin sayısı dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip'in 19 Şubat 1932 tarihinde Halkevlerinin ilk açılış tarihinde Ankara Halkevi'nde yaptığı "Türklerde eski zamanlardan beri 9 sayısı kutlu bilinir. Bizim şubelerimizin sayısı da güzel bir tesadüfle 9 oldu"¹⁴⁰ ifadesinde de belirttiği gibi 9'dur. Bu 9 şubenin bazılarının isimleri 1932, 1935 ve 1940 yönetmeliklerinde farklılık göstermektedir. Bu Yönetmeliklere göre Halkevi şubeleri şöyledir:

CHF Halkevleri Talimatnamesi (1932)	CHP Halkevleri Öğreneği (1935)	Halkevleri Çalışma Talimatnamesi
Dil, Edebiyat, Tarih ¹⁴¹	Dil, Tarih, Edebiyat	Dil ve Edebiyat
Güzel Sanatlar	Ar	Güzel Sanatlar
Temsil	Gösterit	Temsil
Spor	Spor	Spor
İçtimai Yardım	Sosyal Yardım	Sosyal Yardım
Halk Dersaneleri ve Kurslar	Halk Dersaneleri ve Kurslar	Halk Dersaneleri ve Kurslar
Kütüphane ve Neşriyat	Kitapsaray ve Yayın	Kütüphane ve Neşriyat
Köycüler	Köycülük	Köycülük
Müze ve Sergi	Müze ve Sergi	Tarih ve Müze

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi bazı şubelerin isimleri zaman içinde değişikliğe uğramıştır. İsimleri değişmekle birlikte

¹⁴⁰ **Söylevler 1932-1941**, s.85.

¹⁴¹ Bu şubenin adı 1932 yönetmeliğindeki 4. maddede "Dil, Tarih, Edebiyat" şeklinde yazılmasına rağmen yönetmeliğin 27. ve 28. maddelerinde Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi denilmektedir.

görevlerinde pek bir değişiklik olmayan bu şubelerin çalışmalarını ele alırken karışıklık olmaması için biz 1932 Yönetmeliğini esas alarak inceleyeceğiz.

A- Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi

Bu şube Halkevlerinin şubeleri içinde en önemli görevleri üstlenen şubelerden biridir. Bu şubenin görevleri; bulunduğu yerin genel bilgisinin artmasına, Cumhuriyet ve inkılâp prensiplerinin kökleşmesine, ülke sevgisinin, vatandaşlık görevleri duygusunun yükselmesine yarayacak konularda konuşmalar, konferanslar, törenler hazırlamak; Türk dilinin bugünkü yazı ve edebiyatta kullanılmayan fakat, halk arasında yaşayan kelimeleri, atasözlerini, milli masallarını araştırıp toplamak; milli tarihin mahalli devrelerini ve bilhassa eğer varsa yöredeki göçebe Türk aşiretleri arasındaki Türk gelenek ve göreneklerini incelemek; dergi çıkarmak veya çıkan dergi ve gazetelerde yukarıda belirtilen amaçlara yönelik yazılar yazmaktır. Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi gençlerden ilim ve edebiyat alanında yetenekli olanlarını korur ve destekler. Bu gençlerin yeteneklerini geliştirmeleri için yollar ve çareler arar. Büyük Türk ozan ve yazarlarını anmak, tarihsel ve milli günleri kutlamak amacıyla törenler düzenler. Dildeki gelişmeye, edebî zevkin yayılmasına çalışır, güzel yazı yazma, güzel söz söyleme yarışmaları düzenler.

Dil, Edebiyat, Tarih Şubesinin en önemli görevlerinden biri dil alanındadır. Halkevleri “güzel Türkçemizin en güzel ve en temiz konuşulduğu” yerlerdir¹⁴². Halkevleri Dil ve Tarih Kurumlarının

---

¹⁴² **Halkevleri ve Ödeverimiz**, s.9.

eserlerinin halk kütleleri arasında bilinmesine ve yayılmasına vasıta olmaktadır. Daha sonra Türk Dil Kurumuna dönüşecek olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti Yönetmeliğinin 12. maddesine göre Halkevlerinin Dil, Edebiyat, Tarih Şubeleri bu cemiyetin il merkezlerini oluşturmaktadır. Bu durum ayrıca CHP Genel Sekreterliği tarafından 24 Mart 1932 tarihli bir yazıyla illere duyurulmuş¹⁴³, 1948 yılındaki Halkevleri genel raporunda da tekrarlanmıştır¹⁴⁴. CHP Genel Sekreterliğinin 5 Aralık 1934 tarihli bir başka yazısında ise “dilimize kendi benliğini vermek gibi ulusal bir işe girişmiş bulunuyoruz, bütün fırka teşkilatımızın, Halkevlerimizin bu yürüyüşte önyak olması gerektir” denilmekte ve dildeki yenileşmenin şu yöntemle başarılacağı belirtilmektedir: “1- Arab, Fars terkibler kullanılamaz, 2-Arabca cemiler kullanılamaz, 3- Öteden beri kullanmakta olduğumuz dilde öz Türkçe karşılığı olan Arabca, Farsca kelimelere yer verilmeyecektir. Örnekler: (Tren yedide hareket ediyor) yerine (tren yedide kalkıyor) demek ne denli güzeldir. (Tren Ankara’ya sekizde muvasalat ediyor) yerine (tren Ankara’ya sekizde varıyor) deriz. 4- Yeni kullanılan ve halk tarafından anlaşılan kelimeler günlük yazılarda kullanılmalıdır. Örnek: Ulus=Millet, Sosyal=İçtimaî, Sayın=Muhterem gibi”¹⁴⁵.

Bu şubenin en önemli görevlerinden biri de konferans ve törenler düzenlemektir. Bu konferans ve törenlere katılımın sağlanması Halkevleri ile amaçlanan hedefin gerçekleşmesi açısından önemlidir. Bu durum konferans ve törenlerin nasıl yapılacağı konusunu gündeme

¹⁴³ CHF Katibiumumiliğinin..., C.II, s.28.

¹⁴⁴ CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s.10.

¹⁴⁵ CHF Katibiumumiliğinin..., C.V, s.52.

getirmektedir. O halde Halkevinde yapılacak konuşmalar nasıl olmalıdır? Halkevinde konferans ve törenler yapılırken yörenin seviyesine, ilgisine ve ihtiyacına göre konuşmalar yapılmalı, buna göre seçilecek konuları halka benimsetecek konuşmacılar bulunmalıdır. Konuşmalarda bilmekten ziyade anlatabilmek önemlidir. Konuşmaya başlarken bilgiçlik taslamak, fazla ayrıntıya girmek doğru değildir. Halkevinde konuşmalar düzenlemekteki amaç “istenen fikri telkin etmek kadar hatta ondan daha fazla Osmanlı terbiyesinin ‘söz gümüştü sükut altındır’ düsturunda ifadesini bulan susucu, kendi içine kapanıcı zihniyeti yıkmaktır; herkesi güzel ve kandırıcı alıştırmak”tır¹⁴⁶. Ayrıca bu konferanslarda telkin kadar konferansçıyı yetiştirmek de önemlidir. Halkevlerindeki konferanslardan beklenen yukarıdaki amaç bir süre sonra gerçekleşmiş, “söze haysiyet ve itibarı iade edilmiştir” denilmekle¹⁴⁷ birlikte, Halkevlerinin ilk teftişinde bu konferanslardan beklenen başarının elde edilemediği de dile getirilen bir eleştiridir¹⁴⁸.

Bununla birlikte Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi Halkevlerinin en etkin çalışan şubesi olarak ortaya çıkmıştır. Dil birliğinin, el birliği, düşünüş birliği ve ülke birliğinin en sağlam temeli olduğu görüşünden hareket eden CHP, dilin yeni derlenen sözcüklerle Türkçeleştirilmesine, sadeleştirilmesine ve halka mal edilmesine büyük özen göstermiştir. Aynı şekilde Türk Tarih Kurumu’nun incelediği, derinleştirdiği, yaydığı ve tarih tezine her üyesinin candan çalışmalarıyla, “elden geldiği kadar, yeni bir yayıcı, bir yeni malzeme

---

¹⁴⁶ Behçet Kemal Çağlar’ın “Halkevinde Nasıl Konuşmalı” konulu radyoda “Halkevi Saati”nde yaptığı bir konuşma, **Konuşmalar**, 4, s.109.

¹⁴⁷ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.4.

¹⁴⁸ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 16.

ve delil toplayıcı daha katabilmek; akla geldikçe tekrarlanan bir malumat gibi değil, her zaman akılda kalan, her an kalpte yeni olan bir iman gibi, Türk Milletinin eskiliğini, büyüklüğünü tanımak”¹⁴⁹ için gayret göstermiştir.

Halkevlerinin dil ve tarih konularına verdiği önemi Ankara Halkevi'nin yayın organı olmakla birlikte, bir anlamda bütün Halkevlerinin genel yayın organı görevini yürüten Ülkü dergisinin yazılarının dağılımına bakıldığında da görmek mümkündür. Bu yazılardaki ağırlık dil ve tarih konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu konularda 147 makale, araştırma ve inceleme yazısı dergide yer almıştır. Ülkü dergisinde ekonomik konularla ilgili yazılan yazıların sayısı ise 49'dur. Edebiyat makaleleri de sayı ve sayfa bakımından ekonomiden daha fazla yer kaplamıştır¹⁵⁰.

Dil, Edebiyat, Tarih Şubesinin bir diğer görevi de dergi çıkarmaktır. Her ne kadar yönetmelikte dergi çıkarma görevi bu şubeye verilmişse de birçok Halkevi bu kurala uymamış ve dergi çıkarma işi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi tarafından yapılmıştır. Nitekim İstanbul Halkevi'nin çıkardığı “Yeni Türk” dergisi¹⁵¹ ile Eskişehir Halkevi'nin çıkardığı “Halkevi”¹⁵² dergileri, Kütüphane ve Neşriyat Şubelerinin Neşriyat kolu tarafından çıkarılmıştır. Halkevlerinin ilk yılında sadece Afyonkarahisar Halkevi bu kurala uymuş, “Taşpınar” dergisi Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi tarafından çıkarılmıştır¹⁵³.

---

¹⁴⁹ Adem Kara, **Cumhuriyet Döneminde Kalkınmanın Mihenk Taşı, Halkevleri (1932-1951)**, Ankara, 2006, s.77.

¹⁵⁰ Çavdar, **a.g.e.**, s.356.

¹⁵¹ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 176.

¹⁵² **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 230.

¹⁵³ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 218.

Halkevlerinin dergi çıkarmaları CHP Genel Sekreterliği tarafından CHF İl Yönetim Kurulu ve Halkevlerine gönderilen 26 Kasım 1932 tarihli bir yazıyla, Halkevlerinden beklenen gayenin daha iyi alınabilmesi için çıkarılan ve çıkarılacak olan dergilerde şu hususlara dikkat edilmesi tavsiye edilmiştir:

1- Derginin yaşayabilmesini, sürümünü temin etmek,

2- “Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Layıklık, Devletçilik gibi milli kültürümüzün yüksek mefhumlarının izahı gibi...” konuların Ankara’da çıkacak “Halkevleri Mecmuası” (Ülkü) ile İstanbul’da “Yeni Türk” dergisinde yer alacak, diğer dergilerde “memlekette yaratmak istediğimiz fikir birliği noktai nazarından” bulunmayacaktır,

3- Dergi daha ziyade çevrenin dergisi olmalı,

4- Dergide yer alan sosyal, kültürel, ekonomik ve edebi yazılar halkı ve köylüyü ilgilendirecek orijinal yazılar olmalı,

5- Bütün yazılarda halk ve aydınları yaklaştırmalı, halk ve köylü arasında kültür inkılâbının hızla ve kolaylıkla yayılmasını sağlayıcı olmalıdır,

6- Edebiyatta şiir, hikaye konuları mümkün merteye yörenin güzelliklerinden, yöresel olaylardan seçilmelidir,

7- Yörenin gençleri yazı yazmaya teşvik edilmeli, genç kabiliyetlerin yetişmesine çalışılmalıdır¹⁵⁴.

CHP Genel Sekreterliği ayrıca Halkevlerinin çıkaracağı dergilerin isimlerinin birbirinin aynı olmaması için bu dergilerin isimlerinin merkezden konulması kararı alındığını Halkevlerine

---

¹⁵⁴ CHF Katibiumumiliğinin..., C.I, s.68.

bildirmiştir¹⁵⁵. Halkevlerinin çıkardığı dergiler birbirlerine değiş-tokuş yoluyla gönderilmekte, dergi çıkarmayan Halkevleri de birbirine yardımda bulunmak amacıyla çıkan dergileri parayla satın almakta ve bu şekilde Halkevlerinin bütçelerine gelir sağlanmaktadır¹⁵⁶. Halkevlerinin bir çoğu dergi çıkarmak için çaba göstermiştir. 1940 yılında Halkevlerinin 26'sı dergi çıkarırken¹⁵⁷, 1947 yılında bu sayı 16'ya gerilemiştir¹⁵⁸. 1940 yılına kadar 70 Halkevi kısıtlı bütçelerine rağmen 500 cilde yakın kitap yayınlamıştır¹⁵⁹.

Dil, Edebiyat, Tarih Şubeleri genel olarak yeni yapılan dil inkılâbının da etkisiyle dil alanında çalışmıştır. Söz derlemesi ve anket şeklinde yapılan dil çalışmalarında, valilerin başkanlığında “söz derleme heyetleri” kurulup buralarda çalışılırken ayrıca, sözler derlenip fişler halinde bu heyetlere gönderilmiştir. Edebiyat alanındaki çalışmalar yörede yetişmiş şair ve ediplerin eserlerini toplamak ve yayınlamak şeklinde olmuş, Tarih çalışmaları da genellikle yörenin tarihini yazmak biçiminde gerçekleşmiştir¹⁶⁰.

---

¹⁵⁵ 22 Aralık 1932 tarihli Recep Peker imzalı yazı, **CHF Katibiumumiliğinin...**, C.I, s.93.

¹⁵⁶ **CHF Katibiumumiliğinin...**, C.II, s.42.

¹⁵⁷ **Halkevleri 1940**, s.11.

¹⁵⁸ **CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, s.13.

¹⁵⁹ **CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1942 Çalışmaları**, Ankara 1943, s.4.

¹⁶⁰ Tevfik Çavdar bu şubenin çalışmalarını “bu konulardaki ayırıcı politika sonucu yığınlar tarafından pek kabul görmemiştir” şeklinde değerlendirmektedir. Çavdar, **a.g.e.**, s.355. Bu şubenin 1932-1951 yılları arasındaki dil ve tarih alanındaki çalışmaları için bkz., Nurcan Toksoy, **Halkevleri, Bir Kültürel Kalkınmanın Modeli Olarak**, Ankara, Orion Yay., 2007, s.155-307; ayrıca, bu şubenin eğitimle ilgili çalışmaları için bkz., Oğuz Temizhan, **Halkevleri ve Halkevlerinin 1932-1940 Arası Eğitim Faaliyetleri**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s.56-71; Erol Turgut, **Halkevleri ve Halkeğitimi (1932-1950)**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1998.

B- Güzel Sanatlar Şubesi

CHP, halkın terbiye ve yükselmesinde güzel sanatların birinci planda geldiğini kabul etmiş, Halkevlerinde bu işin ele alınıp işlenmesini Güzel Sanatlar Şubesine bırakmıştır. Güzel Sanatlar Şubesi CHP Genel Sekreterliğinden en fazla yardım gören, en fazla direktif alan ve en fazla başarılı olan şubelerden biridir. Bu şubenin çalışmaları sayesinde Türk halkının “çiftçi Millet, asker Millet olduğu kadar Sanatkâr Millet” olduğu da ortaya çıkarılacaktır¹⁶¹.

1935 Öğreneğinde “Ar” adını alan ancak, 1940 yönetmeliğinde yeniden Güzel Sanatlar adını kullanan, güzel sanatlara halkın sevgisini arttırmak, güzel sanatların ülkede gelişmesine çalışmak amacıyla bu şube; müzik, resim, heykel, mimarlık, süsleyici sanatlar alanlarında çalışanları bir araya toplar, genç yetenekleri korur ve bunların yetişmelerine çalışır. Halkevlerinde yapılacak törenlerin müzik ve oyunlarını hazırlar, halk için müzik geceleri düzenler, müzisyenleri bir araya toplayarak aralarında müzik konuşmaları yaptırır. Batı müziğinin ve Batı müzik uygulamalarının kökleşmesine, Türk halk müzik değerlerinin toplanmasına ve Batı uygulamasına göre Türk müziğinin yaratılmasına, gelişmesine çalışır. Milli oyunları özendirir, koro, orkestra, bando kurulmasına ve bunların iyi bir biçimde çalışmasına yardım eder. Resim ve heykeltraşlığı yaymak için resim ve heykel sergileri hazırlar, resim ve heykel kursları açar, bu alanda yetenekli olanları korur ve onlara yardım eder. Gittikçe gelişen fotoğrafçılığı özendirir, bu amaçla kurslar, sergiler, yarışmalar düzenler¹⁶².

---

¹⁶¹ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.5.

¹⁶² **Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, 1940, s.9-13.

Türkü söylemek, oyun oynamak neşenin, varlığın, diriliğin en canlı ifadesidir. Halkevleri aynı zamanda neşe yatağıdır. Halkevlerinin görevi sadece geleneği korumak ve onu devam ettirmekten ibaret değildir. Halkevleri aynı zamanda halkı, mensup bulunduğu medeniyet çevresi içinde yükseltmek, ona ileriye doğru adımlar attırmakla da görevlidir. Halk kendini çekmeyen ezgiye ve oyuna ilgi ve sevgi besleyemez, “yeni aşının tutması” için onun aşılacak bünyeye uygun olması ve maharetle yapılması lazımdır. Bu amaçla Halkevlerinde halk müziği ve halkoyunlarının daha iyi olması, çevre tarafından benimsenmesi için şunlar yapılmalıdır: “Yapılacak ilk iş, çevrenin en iyi çalıcı ve söyleyicilerini tespit etmek ve onları Eve bağlamaktır. Halkevlerinde halk ezgileri ön planda kendi öz sazları, gerçek sahipleri tarafından çalınıp söylenmelidir. Ut, cümbüş.. gibi aletler halk ezgisinin, kendisine özgü karakteriyle çalışmasına uygun ve elverişli değildir. Alaturka ağız da, halk ezgisini kendi uslubuyla ifade edemez. Halkevlerinde halk ezgilerini gençlere öğretirken, açık saçık sözlü ezgilerin gençler arasında Halkevlerinde yapılması doğru olmaz. Uygunsuz sözleri kaldırmak lazımdır. Halkevi halkınevindir ama, o ev, nezih bir aile yuvası karakterini taşıyan bir evdir.

Halkevlerinde ilk koro müziği faaliyeti tek ses korusu çalışmasına ayrılmalıdır. Öğrenilen eserler ve her türlü konserler Evin hoparlörüyle şehre yayılır, halkevi göçmen Türklerin ezgilerini inceler. Tek ses koro zevkinden sonra iki ve tedricen çok sesli koroya geçilir. Halka verilecek çok seslilik eğitiminde ilk iş mümkünse halk kanunları öğretmektir. Halk kanunlarından sonra iki sesle tertiplenmiş hak ezgilerine geçilir. Besteciler halk müziğinden piyano eserleri de vücuda

getirebilirler. Halk müziği oda müziğine beraberliğe, orkestraya çok yakışır. Solo veya koro ezgilerine orkestra veya piyano eşlikleri yazılabilir, ezgiler piyano veya orkestra eşliği ile söylenebilir.

Sıklet merkezini göbeğe veren dansların Halkevlerinde yapılması doğru olmaz. Sanatları çok enteresan, fakat Halkevlerinde yapılmaya aynı sebepler yüzünden müsait olmayan köçek oyunlarına da Halkevlerinde yer vermemek, onları gençliğe öğretmemek lazımdır. Her türlü kahramanlığın ifadesi olan Zeybek oyunları, Bengiler, asil hareketli Erzurum Barları ve halaylar, canlı hareketli Horonlar ve diğer bütün nezih, bedii oyunlar, Halkevlerinde yapılması gönülden istenen oyunlardır.

Halkevleri milli günlerde veya herhangi bir fırsatta kendi oyun ekiplerini mutlaka en doğru ve geleneğe uygun şekilde biçilip dikilmiş, elbiselerle oynatmalıdır. Milli günler, milli kılılar, milli sazlar, milli oyunlar, milli ezgilerle tadına doyum olmaz bir bedii ve milli renk ve karakter alır¹⁶³.

Halkoyunlarının dirilişi Halkevlerinin bu şubelerinin çalışmaları sayesinde olmuş, Halkevlerinin kuruluşundan sonra 1500 halk oyunu tespit edilmiştir¹⁶⁴. Güzel Sanatlar Şubelerinde en gözde olan sanat müziktir. Müzik çalışmaları dersler ve konferanslar şeklinde yapılmaktadır. Müzikte inkılâp yapma görevi halkevlerine verildiği halde, ilk yıllarda yapılan incelemelerde halkevlerinin doğu müziğinden kendisini koruyamadıkları tespit edilmiştir. Batı müziğinin

---

¹⁶³ **Halkevlerinde Halk Müziği ve Halk Oyunları Üzerinde Nasıl Çalışmalı, Neler Yapmalı?**, Ankara, CHP Yay., 1946.

¹⁶⁴ Şerif Baykurt'un konuşması, **Toplum Kalkınması Hamlemizde Halkevleri**, Seminer 10-11 Aralık 1966, Ankara, Halkevleri Genel Merkezi, 1967, s.99.

halkevlerinde genellikle yer almamasının sebepleri arasında bu müziği öğretecek ve müzik aletlerinin kullanacak kişilerin olmaması gösterilirken, eski müzikten vazgeçilmemesinin sebebi olarak da halkı halkevine getirebilmek için müziğin gerekli olması gösterilmiştir. Halkevlerinde yapılan teftişlerde bazı halkevlerindeki incesaz heyetlerinin kapatılması halinde halkevlerinin de kapatılmak zorunda kalınacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle eski müziğine devam edilmekle birlikte bu tür müzikle ilgili dersler açmak, öğrenci yetiştirmek yasaklanmış, müzik derslerinin yalnız Batı müziği için açılacağı ifade edilmiştir¹⁶⁵. Konya Halkevi bu doğrultuda Batı müziği esas almış, doğu müziği halkevine sokulmamıştır¹⁶⁶. Bazı halkevleri bando ve caz grupları teşkil etmiştir. Tekirdağ ve Çanakkale Halkevleri'nde caz varken, Bursa Halkevinde bando kurulmuştur. Aydın Halkevi Güzel Sanatlar Şubesinde hem caz hem de bando mevcuttur¹⁶⁷. Güzel Sanatlar Şubesinin daha sonraki yıllarda yaptığı çalışmalarıyla Halkevlerinde kurulan bandolar, müzik alanında yapılan yeniliklerin bir temsilcisi olmuştur. Hemen her Halkevi ya bando ya da orkestra gruplarıyla çok sesli müziği kendi yörelerine götürmüşlerdir¹⁶⁸.

Güzel Sanatlar Şubesi, yetişmiş elemanları olmadığından başlangıçta hemen bütün halkevleri müzikten başka güzel sanatlarda faaliyet gösterememişlerdir. Ancak, İstanbul Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi her sanata mensup elemanlara sahiptir. Bu şubede müzikten başka resim, mimari, heykeltıraş ve süsleme sanatlara mensup üyeler de

---

¹⁶⁵ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 18.

¹⁶⁶ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 32.

¹⁶⁷ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 85.

¹⁶⁸ Çeçen, a.g.e., s.155.

vardır¹⁶⁹. Dünyanın en iyi bale öğretmenleri Halkevlerinin konuk öğretmeni olmuş, Türkiye'nin ilk bale gösterileri Halkevlerinde sahneye konulmuş, yine ilk dansçılar Halkevlerinin çatısı altında yetiştirilmiştir. Türkiye'nin ilk baleti Orhan Eseril, Eminönü (İstanbul) Halkevinde yetişmiştir¹⁷⁰.

Halkın her alandaki düşünüş, duyuş ve görüşünü belirtmek üzere Radyoda 15 günde bir "Folklor ve Sanat" saatleri düzenlenmiştir. Bu saatlere 1941 yılında 11, 1942 yılında ise 18 Halkevi katılmıştır¹⁷¹. Halkoyunlarının davul zurna yerine orkestra ile oynama yolunda 1943 yılında yapılmış olan "ümit verici" deneme üzerine 1945 yılında oyunlarımızı her sahnede ve salonda oynanabilir bir hale getirmek düşüncesiyle gereken teşebbüsler yapılmıştır. Ayrıca oyun havalarının piyano ile oynanması için bestecilerden eserler hazırlaması istenmiştir¹⁷².

C- Temsil Şubesi

1935 Öğreneğinde "Gösterit" adını alan 1940 yönetmeliğinde yeniden ilk yönetmelikteki adını kullanan Temsil Şubesi, Halkevleri şubelerinin en önemlilerinden biridir. Halkevlerinin en büyük amacı halk eğitimi olduğuna göre Temsil Şubesine bu amaca götüren en önemli şube gözüyle bakılmaktadır. Temsil şubesinin 1940 yönetmeliğine göre görevleri; Halkevlerinde bir hayat ve hareket uyandırmak, yörenin tiyatro gereksinimini karşılamak, gençleri güzel

---

¹⁶⁹ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 169.

¹⁷⁰ Toksoy, a.g.e., s.52.

¹⁷¹ CHP Halkevleri ve Halkodalarının 1942 Çalışmaları, Ankara, 1943, s.5.

¹⁷² CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1946, s.13.

ve serbest konuşmaya alıştırmak, gençlerin fikir, dil, sanat alanında eğitilmesine katkıda bulunmak, tiyatro oyuncusu olabilecek ortaya çıkarılmasını sağlamak, iyi konuşmacılar yetiştirmek, yurt ve toplum için yararlı telkinlerde bulunmaktır¹⁷³. Ayrıca, tiyatro sevgisini ve tiyatro zevkini kökleştirmeye çalışır, yetenekli gençleri bir araya toplayarak gösteriler hazırlar. Kukla ve Karagöz gibi halk sanatlarından, eğitici sinemadan da yararlanarak halka eğitici ve eğlendirici filmler göstermek de bu şubenin çalışmaları arasındadır. Tiyatro ve sinema çalışmalarında kesinlikle ticari amaç güdülemeyecek, filmler parasız olarak gösterilecektir. Ancak, filmlere küçük bir konser, tiyatro veya yerli türkü eklenerek gösteri şekli verildiği takdirde bunun da sosyal amaçlı olmak şartıyla para alınabileceği, fakat bu şekildeki paralı gösterilerin sayısının yılda 12'yi geçemeyeceği de hükme bağlanmıştır.

Bu şubeler başlangıçta pek çok yerde kadın üyelerin olmamasından dolayı faaliyete geçememişlerdir. Ancak, daha sonraki dönemlerde Milli Eğitim Bakanlığı'nın genelgesi üzerine kadın öğretmenlerin gösterdikleri ilgi sayesinde canlanmaya başlamıştır. Halkevleri ilk kuruldukları dönemde gösteriler için birçoğunun salonu olmadığından okul salonları ya da sinema salonlarını kullanmak zorunda kalmışlardır. Kocaeli Halkevi yaptığı gösterilerde Necatibey Okulu'nun salonunu kullanırken, Bilecik Halkevi Temsil Şubesi kadın üyesi olmadığından kadın rollerini Milli Eğitim Bakanlığı izin vermemesine rağmen ortaokulun kız öğrencilerine yaptırmıştır¹⁷⁴.

---

¹⁷³ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, s.43.

¹⁷⁴ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 202.

Tiyatro oyunlarında kadın rollerinde kılık değiştirmek suretiyle erkeklerin rol alması üzerine Halkevleri yönetmeliğine “piyeslerde kadın rolleri hiçbir bahane ile erkeklere verilemez” şeklinde bir hüküm eklenmiřtir¹⁷⁵. Kadınların sahneye çıkmalarını sağlamak amacıyla bir çok Halkevi sık sık aile toplantıları yapmıřtır¹⁷⁶.

Halkevlerinde oynanan tiyatrolar, CHP Genel Sekreterliğince kabul edilip bastırılan veya tavsiye edilen tiyatrolardır. Özel bir komisyon tarafından incelendikten sonra Halkevlerine gönderilen bu tiyatro eserleriyle Halkevleri repertuarı oluşturulmaktadır. CHP Genel Sekreterliği Halkevlerine gönderdiği genelgelerle hangi oyunların repertuara dahil olduğunu belirtmekte, Halkevlerinde oynanacak oyunların Genel Sekreterliğin onayından geçmesi gerektiğini de hatırlatmaktadır¹⁷⁷. Halkevlerinde Temsil şubeleri repertuarına dahil olmamış oyunların oynanmamasına, halkın ilgisini çekmeyecek eserlerin sahnelenmemesine her zaman dikkat edilmiřtir¹⁷⁸.

Halkevleri ve Halkodaları tiyatro çalışmalarının tümünde “Kemalizm” ve “altı ok” prensiplerine bağlı kalınmıştır. Yazdırılan ya da repertuara alınan oyunların büyük bir bölümünde bu ilkeler, doğrudan ya da dolaylı olarak eğitim ve ğretim amaçlı kullanılmıştır. Halkevleri tiyatro kolları yönetmeliğinde repertuarı ilgilendiren iki belirgin görüş yer almaktadır. Birincisi, köylünün, kasabalının,

---

¹⁷⁵ Madde 46, **Halkevleri alışma Talimatnamesi**, 1940, s.14.

¹⁷⁶ Kara, **a.g.e.**, s.90.

¹⁷⁷ **CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım 1 İkinçikanun 1934’ten Haziran 1934 Sonuna Kadar, (CHF Katibiumumiliğinin...C.IV), C.IV, 1934, s.30.**

¹⁷⁸ **1937 Yıldönümünü Broşürü, Geçen Yıllarda Halkevleri Nasıl alıştı**, Ankara 1937, s.11.

şehirlinin tiyatro gereksinimini karşılamak, ikincisi ise, ülke ve toplum için yararlı öğretilerde bulunmak. Halkevleri tiyatro çalışmalarıyla ilgili bir eser yazan Nurhan Karadağ'ın ifadesiyle “ikinci görüşün temel dayanağı kemalizm”dir¹⁷⁹. Halkevlerinde oynanan oyunların önemli bir bölümü milli bilinci, Türklük bilincini yaygınlaştırmak için yazılmış oyunlardır. Bu oyunlarda Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya girişlerine kadar olan bölümler, bu dönemlerdeki Türklerin yaşayışı, savaşları, uygarlıkları büyük bir coşkuyla anlatılmakta, Halkevlerinde oynanan oyunlarda Türk tarih tezi ve milli mücadele konularını ele alan oyunlar sergilenirken Osmanlı dönemi ya işlenmemekte ya da Türkiye Devleti'nin karşıtı olarak ele alınmaktadır¹⁸⁰. Buna göre Halkevlerinde oynanacak oyunların içeriği şöyle olmalıdır: 1- Yeni Türk toplumunun çağdaş yaşamını bütünlemeli, 2-Milli duyguları doyurmalı, 3- Devrim ilkeleri ışığında milli sorunları işlemeli, 4- Devrimin dünya görüşüne uygun halk yaşamı, değişimler, ilerlemeler konu edilmeli, 5-Her sınıfa seslenebilen, yetiştirici türden olmalı¹⁸¹.

Halkevlerinde ilk zamanlar hep aynı konuları işleyen oyunların oynanması bir tesadüf olmayıp, halkı yeni rejime alıştırmak amacını gözeten bir uygulamadır. Halkın ruhuna sindirilmek istenen devrim fikri bu gösterilen oyunlar sayesinde uygulamaya konulmuştur. Akın, Çoban, Özyurt, Mete ve Atilla gibi oyunlarla Türk Milletinin tarih içindeki büyük kahraman rolü yansıtılmış, Mavi Yıldırım, Beyaz Kahraman, Beş Devir, Ergenekon, Kızıl Çağlayanlar gibi oyunlarla da

---

¹⁷⁹ Karadağ, **a.g.e.**, s.33.

¹⁸⁰ Çağlar, **a.g.e.**, s.55.

¹⁸¹ Nurhan Karadağ, “Halkevleri Oyun Dağarcığı (1932-1951), **Erdem**, C.5/13, Sayı 13, Ocak 1989, Ankara 1990, s.81.

milli mücadelenin ruhlarda hala yanan ve ürpertisi dolaşan hatıralarını tazelemek ve Türk Milletinin kendi güveninin geleceğe hazırlama şevkini arttırmada büyük rol oynamıştır¹⁸².

Halkevleri Temsil kolları tarafından en fazla Akın, Özyurt ve Mete oyunları sahnelenmiştir. Bununla birlikte genelde halkın tiyatro gereksinimini karşılamak, tiyatronun eğitici ve eğlendirici özelliklerini estetik tatla bütünleştirmek için Shakespeare, Moliere, Sophokles, Müsahipzade Celal, Ahmet Vefik Paşa'nın Moliere adapteleri gibi oyunlar da oynanmıştır¹⁸³. 1938 yılında Halkevleri tiyatro repertuarında 85 tiyatro eseri vardır¹⁸⁴.

1945 yılında yayınlanan “CHP Halkevleri ve Temsil Kolları İçin Kılavuz” isimli broşür bu kolun çalışmaları için yönlendirici bir kaynak olmuştur. Bu kılavuzda Halkevleri Temsil Şubelerinin başlıca amacı “tiyatro ve temsil zevkinin çevrelerinde yaymak” olarak gösterilmiştir. Sahnelenecek oyunun seçimi oyunun denk geldiği günün ruhuna aykırı olmamalıdır. Kılavuzda roller dağıtılırken en yetenekli olanlara verilmesi, provalarda rollerin ezberlenmiş olarak yapılması, erkeklerin kadın rolünde çıkmaması, oynanacak eserin dekoru ile kostümlerinin uygun olması gibi hususlara dikkat edilmesi istenmiştir¹⁸⁵.

Sayıları her geçen yıl arta Halkevleri, Temsil Şubeleri aracılığıyla artık yalnız tiyatrodan değil, Kukla, Karagöz, Orta Oyunu ve sinemadan da yararlanmışlardır. Halkevleri, Temsil şubeleri sayesinde sahneye çıkmanın bir zamanlar ayıp sayıldığı birçok yerlerde sanat

---

¹⁸² Çağlar, a.g.e., s.21.

¹⁸³ Karadağ, a.g.m., s.120.

¹⁸⁴ **CHP 1939'da Halkevleri**, Ankara 1939, s.15.

¹⁸⁵ **CHP Halkevleri Temsil Kolları İçin Kılavuz**, Ankara 1945.

şubesinin kuvvetli amatörlerini yetiştirmiş, Devlet Konservatuarı'nın çekirdeğini oluşturmuştur¹⁸⁶. Bununla birlikte Temsil Şubelerine dair eleştiriler de yok değildir. Reşat Nuri Güntekin'e göre; oyun dağarcığı zayıf ve cılız kalmıştır. Bunda oyunların yararlı bir propaganda niteliğinde kullanılması nedeniyle konuların kısıtlanması etkili olmuştur. Oyunlar profesyonel tiyatroların taklidi olmuş, roller kötü ve kültürsüz oyunculara oynatılmıştır¹⁸⁷.

D- Spor Şubesi

Türk inkılâbının korunup geliştirilmesi gençliğe emanet edilmişti. “Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur” ilkesine binaen Türk gençliğinin sağlıklı olması, inkılâbın korunması ve yükseltilmesinde önemliydi. Halkevleri ve Halkodalarında kütüphaneler, kitaplar ve yayınlar ile dimağların çalışmaları, fikirlerin olgunlaşmaları davaları güdülürken bunun yanı başında “Beden Terbiyesi ve Spor” davasına da aynı gözle bakılmaktadır. Halkevlerinin kuruluşunda spor ve beden terbiyesi işi milli kültür davasının bir kolu olarak ele alınmıştır¹⁸⁸.

Bu nedenle CHP, bütün yurt gençliğini içine alan bir teşkilat kurulmasına karar vermiş, bu amaçla “Beden Terbiyesi Kanunu” ile beden terbiyesi işini devletleştirmiştir. Beden Terbiyesi Kanununun 14. maddesiyle devletleştirilmiş olan beden terbiyesi işinde Halkevlerine de spor ve beden terbiyesi çalışmaları için alan bırakılmıştır. Kanunun 14. maddesine göre Halkevleri; “kendi mensuplarına ve arzu edenlere kapalı veya açık salonlarında, Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü ile

---

¹⁸⁶ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.6.

¹⁸⁷ Başka eleştiriler için bkz., Karadağ, **a.g.e.**, s.193-199.

¹⁸⁸ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.6.

müşterek olarak tertip edilecek programlara göre jimnastik, eskrim, güreş, yürüyüş, salon oyunları ve millî rakıslar gibi beden terbiyesi hareketlerini” yaptırabilirler¹⁸⁹.

Halkevleri Spor Şubelerinin görevleri şunlardır: Türkiye İdman Cemiyetleri Birliği’ne dahil olan ve olmayan spor teşekküllerinin gelişmelerine yardım etmek, birliğe dahil olmayan kulüpleri federasyon yönetmeliğinin istediği yeterliliğe çıkararak birliğe katılmalarını sağlamak, hiç kulüp bulunmayan yerlerde kulüp kurulmasını sağlamak, mevcut spor kulüplerine nakden veya malzemece yardım yapmak, kulüplere girmeyen gençleri spor kulüplerine girmeye teşvik etmektir¹⁹⁰. Ayrıca Halkevleri yörenin imkanlarına göre kürek çekme, yürüme, atletizm gibi daha ziyade sağlığa hizmet eden spor çeşitlerinden başka kuvvet ve yetenek isteyen ve bunları geliştiren futbol, yüksek jimnastik hareketleri, eskrim, boks, güreş, otomobil, bisiklet, yüzme, ata binme, savunmasız hayvanlar avı, iç sularda olta ve ağ ile balık avları, silahlı atıcılık gibi spor faaliyetlerini yapmakla da görevlendirilmiştir. Bunlardan başka Halkevleri, kuvvet ve yetenek isteyen ve az çok bir tehlike oluşturan savunmalı hayvanlar avı, sürgün avı ve at koşuları, milli cirit oyunu, dağ ve kış sporu, yelkenli sürat hareketleri, açık denizde balıkçılık, açık denizde yelken sporunu da yörenin şartları ölçüsünde gerçekleştirmelidir.

Spor Şubelerinin gerçekleştirecekleri spor hareketlerinden beklenen vücudun güzelleştirilmesi, sağlamaştırılmasının yanı sıra ruhun ve ahlakında terbiye edilmesidir. Bu açıdan yapılacak jimnastik

---

¹⁸⁹ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, s.16.

¹⁹⁰ Madde 40, CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.12.

hareketleri büyük bir önem arz etmektedir. CHP Genel Sekreterliği, Halkevlerinde kütüphaneler, okuma odaları ve temsil salonları kadar jimnastik ve spor salonları ve avluları yapılmasına önem vermiştir. Yeni yapılan ve yapılacak olan Halkevleri binalarında bu ihtiyaç göz önünde bulundurulduğu gibi, eski binalarda da bu ihtiyacın giderilmesine çalışmaktadır. Genel Sekreterlik Spor Şubeleri için gerekli spor eşyası ve aletlerini de gönderme yolunda imkânları oranında her yıl çalışmıştır.

1932 Halkevleri Talimatnamesinin 41. maddesinin son fıkrası ve 1935 öğreneğinin 50. maddesine göre Halkevleri, genel jimnastik günleri düzenlemekle de görevlendirilmiştir. Buna göre “Halkevleri yerine ve imkânına göre bir veya iki yılda bir mahalli jimnastik günleri tertip ederler. Ayrıca üç veya dört yılda bir bütün vatana şamil büyük jimnastik bayramları tertip olunur”¹⁹¹.

Halkevleri Spor Şubelerinin yapacağı spor faaliyetleri jimnastik, güreş, atlı cirit, boks, eskrim, deniz sporları, dağcılık ve kayak, avcılık, bisiklet, geziler ve ziyaretlerdir¹⁹². CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın ifadesiyle; Halkevleri sayesinde milletimizin tarihi geleneğinde büyük yer tutan güreş, binicilik, avcılık canlanacak, Halkevleri yeniden cirit oyunlarını ihya edecek, sürgün avları tertip edecek ve atış poligonları tesis edecektir¹⁹³.

---

¹⁹¹ **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, 1932, s.13; **CHP Halkevleri Öğreneği**, 1935, s.14.

¹⁹² **Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, 1940, s.16-19.

¹⁹³ Dahiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın Halkevlerinin açılışının 6. Yıldönümünde Ankara Halkevi'nde yaptığı konuşma, **Halkevleri ve Ödevlerimiz**, s.10.

Açılan Halkevlerinin bazıları ilk kuruluşlarında Halkevleri yönetmeliğinin spor faaliyetleri hakkındaki hükümlerini yanlış anlamışlar, yörelerindeki bütün kulüplerin Türkiye İdman Cemiyeti'ne ya da Halkevlerine dahil olması gerektiğine karar vermişlerdir. Nitekim bazı Halkevleri yörelerinde bulunan spor kulüplerini kapatarak bu kulüpleri Halkevleri Spor Şubeleri çatısı altına almışlardır. Bazı Halkevleri ise kulüp kurdurmak yerine kendisi bir kulüp gibi hareket etmiştir. Nitekim Gaziantep Halkevi ilk açıldığı dönemde bu şekilde davrandığından dolayı burada hiçbir spor kulübü kurulamamıştır¹⁹⁴. CHP Genel Sekreterliği bu nedenle kendisine gelen yazılara binaen Halkevlerine gönderdiği genelgelerle bu yanlışlığın düzeltilmesini istemiş, Halkevleri Spor Şubelerinin esas görevinin, “mıntıklarında mevcut olan bu gibi teşekküllerin faaliyetlerini beslemek, teşvik, himaye ve nazım vazifelerini görmek gibi samimi alakalarla mevcut olanları canlandırmak, mevcut kulüpler yoksa kurulması hususunda önyak olmaktan ibaret” olduğunu bildirmiş ve var olan spor kulüplerinin ortadan kaldırılmasının doğru olmayacağını tebliğ etmiştir¹⁹⁵.

E- İçtimai (Sosyal) Yardım Şubesi

1935 Halkevleri öğreneğinde ve 1940 Halkevleri Çalışma Talimatnamesinde Sosyal Yardım Şubesi adını alan İçtimai Yardım Şubesinin esas vazifesi Halkevinin bulunduğu bölgede yardıma muhtaç kimsesiz kadınlar, çocuklar, dullar, düşmüş ihtiyarlar ve hastalar gibi

---

¹⁹⁴ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 47.

¹⁹⁵ CHP Genel Sekreterliğinin 3 Haziran 1934 tarihli tebliği, **CHF Katibiumumiliğinin...** C.IV, s.55.

vatandaşlar hakkında şefkat ve yardım duygularını uyandırmak ve yükseltmektir¹⁹⁶. İctimai Yardım Şubeleri, birer hayır cemiyeti demek değildir; fakat hayır cemiyetlerini doğuran ve yaşatan sosyal ruhun, sosyal şefkatin bir gelişme ve yayılma kaynağıdır. Bundan dolayı Halkevleri bir taraftan hayır kurumlarını desteklerken bir taraftan da onların yetişemediği yerlerde yerine geçerek onların vazifelerini de yapmaya çalışmıştır¹⁹⁷.

İctimai Yardım Şubesinin, gerçekten yoksulluk içinde olanlara yardım etmek, dispanserler ya da gezici doktorlarla hastaların yardımına koşmak, hapishanelerde bulunan muhtaçları gözetmek, okullardaki kimsesiz ve yoksul çocukları koruyarak onlara kitap, elbise, yiyecek, ikamet ve bakımları ile ilgilenmek, Türk milletine hiç yakışmayan dilencilikle savaşıarak çocukların bu kötü yola sapmalarını önlemek, halkın sağlık bilgisini arttıracak konferanslar, kitaplar, kitapçıklar çıkarmak, sağlık filmleri göstermek, işsizlere iş bulmak, sosyal yardım işlerine parayla ve bizzat çalışarak katılmak isteyenleri bir araya toplayarak bunlardan en iyi bir biçimde yararlanmak, sosyal yardım kurumlarının çalışmalarını verimli kılmak için çalışmak, köylerden gelen tedaviye muhtaç çiftçiler ve ailelerinin şehir ve kasabalarda barındırılması ve tedavilerinin yapılmasını sağlamak, evlerinde yatan kimsesiz hastalara ve evlerinde doğum yapan kimsesiz muhtaç kadınlara mümkün olan yardımları yapmak gibi görevleri vardır. İctimai Yardım Şubesi görevini yapmak amacıyla gelir kaynakları arar, bu amaçla uygun zaman ve fırsatlarda yörenin

---

¹⁹⁶ CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.14.

¹⁹⁷ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.8.

icaplarına uygun gösteriler ve gezintiler düzenler, Halkevinin uygun yerlerine yardım kutuları asar¹⁹⁸.

Halkevlerinin en büyük amaçlarından biri de sosyal yardımın teminidir. Sosyal yardımın sağlanması “Türk milletini kaynaşmış bir kütle” yapmak yolunda önemli bir adımdır. Halkevi İctimai Yardım Şubesinin muhtaçların derdiyle yakından ilgilenmesi, “halkçılık mefhumunu ve Halkevi kaynaşmasını” anlamış olduğuna en isabetli delil sayılacaktır. Behçet Kemal Çağlar’ın ifadesiyle; “Halkçılığın sade edebiyatını değil tatbikatını da yapmak, halkın ruh ve kafa selametini ve inkişafını temin ederken beden sıhhatini ve vücut ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurmak” lazımdır¹⁹⁹. Bu bakımdan Halkevlerinin İctimai Yardım Şubeleri yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirmek bakımından önemlidir.

İctimai Yardım Şubeleri Halkevleri şubeleri içinde en fazla çalışan şubelerden biridir. İctimai Yardım Şubeleri tarafından hayır kurumlarına nakden yardımlar yapılmış, fakirlere giyecek, gıda yardımlarıyla yol paraları verilmiş, fakir çocuklar giydirilmiş, öğrenci yurtları açılmış, aşevleri kurulmuş, fakir hastaların muayene ile ilaçları verilmiş, sıtma ile mücadele edilerek sıtmalı hastalara kinin dağıtılmıştır. 1939 yılında 45.870 yoksul hastaya yardım etmiş olan Halkevleri, 1940 yılında 52.967 hastaya bakmıştır. Nakden yapılan yardımlarda 1939 yılında 40.000 liranın üzerinde olan yardım miktarı, 1940 yılında 50.000 liranın üstüne çıkmıştır²⁰⁰. 1945 yılında ise

---

¹⁹⁸ CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.14-15; Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, s.19-22.

¹⁹⁹ Çağlar, a.g.e., s.82.

²⁰⁰ CHP Halkevleri ve Halkodalari, 1932-1942, s.9.

25.000'den fazla insanın muayenesi yapıp, 12.000'e yakın muhtaca ilaç, giyecek, yiyecek ve para yardımı yapılmıştır²⁰¹.

İçtimai Yardım Şubeleri buldukları yörenin imkanlarından yararlanmasını bilmişler ve yörenin ihtiyaçlarını görerek ona göre tedbirler alıp iş yapmışlardır. İyiliğin sınırı olmadığı gibi, bu çalışmalarda zamanın ve olayların şartlarına göre değişiklik göstermiştir. İçtimai Yardım Şubelerinin başarılı çalışmalarının etkisiyle de Erzincan ve Erbaa depremlerinde çok kısa zamanda 5 milyon lira toplanmıştır²⁰². Ayrıca ileride de göreceğimiz gibi 1943 Adapazarı ve Hendek depreminde Adapazarı Halkevi Sosyal Yardım Şubesi yaraların sarılmasında çok faal bir görev üstlenmiştir.

F- Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi

Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi, Halkevlerinin kuruluşundan kapatılışına kadar geçen süre içinde ismi değişmeyen şubelerden biridir. Bu şubeye Halkevlerinden beklenen gayeye ulaşma yolunda önemli görevler yüklenmiştir. Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesinin görevi; “halkın seviyesini yükseltecek her türlü okutma, yazdırma ve yetiştirme hareketlerinin ilerleyip genişlemesini temin ve himaye” etmektir. Dersane ve kurslar açma görevini de üstlenen bu şubenin çalışmalarında görev alan öğretmenler fahri olarak çalışmaktadırlar. Halkevlerinde açılacak kurslar genellikle; Türkçe okuyup yazma kursları, Fizik, Kimya, elektrik gibi müspet ilimlerin uygulamalı kursları, pratik hayat sahasına giren meslekler ve küçük

²⁰¹ **CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s.18.

²⁰² **CHP Halkevleri ve Halkodaları'nın 1942 Çalışmaları**, Ankara 1943, s.8-9.

sanatlara ait kurslar, güzel sanatlara ait kurslar, yabancı dil kursları, okullarda bütünlemeye kalanları yetiştirme kurslarıdır. Kurslar sonucunda devre bitiminde mezun olanlara bütün Halkevinin katılımıyla şereflerine yapılan toplanmada törenle “Şehadetname”leri dağıtılmaktadır. Ayrıca Halkevi dışında özel teşebbüslerle açılmış olan yukarıda belirtilen kurslara yönelik faaliyetlerden mezun olanların belgeleri de Halkevi salonunda yapılacak bir törenle dağıtılmaktadır²⁰³.

Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesinde Türkçe kursları diğer kurslardan daha önemlidir. Zira dönemin yazılarına göre bu ülkede, “kendi anadili ile okuyup yazma bilmeyen halk, bunu bilenlerden çoktur”. Ancak halka öz dili ile okuyup yazmayı öğretmek davasında beklenildiği kadar ileri gidilememiştir. Kurslar bakımından Halkevi hayatının en verimli devresi olan 1940 yılında, 172 Halkevi tarafından 472 dersane açılmış, bu kurslara 22.551 kişi katılmıştır. 1939 yılında 223 dersanede 14.047 kişi ders alırken, 1942 yılının ilk altı aylık döneminde 137 Halkevi 219 dersane açmış, bunlara 10.927 kişi katılmıştır²⁰⁴. Daha sonraki dönemlerde açılan kursların büyük çoğunluğu vilayet merkezlerinde açılmış, köylerde açılan kurslar ise yok denecek kadar sınırlı kalmıştır²⁰⁵.

Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesinin beklenen başarıyı gösterememesinin en önemli sebebi yöredeki bütün kurumlardan gerekli desteği görememesidir. Bazı Halkevleri buldukları yöre halkı içinde “Türkçe okuma yazma bilmeyen yok” diyerek bu konuda köylere

---

²⁰³ CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.16.

²⁰⁴ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.9-10.

²⁰⁵ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943, Ankara 1944, s.11-12.

araştırmaya gitme gereği duymamışlardır²⁰⁶. CHP tarafından yayınlanan Halkevlerinin 1932-1942 yılları arasındaki gelişimini ele alan eserde, 1941 yılında 383 Halkevi 198 Halkodası olduğu toplamda 581'i buldukları bunların yılda ortalama 100 kişiye okuyup yazma öğretseler bu sayının 58.100'e ulaşacağı belirtilmek suretiyle Halkevlerinin bu konuda üzerine düşen görevi yapmadığı belirtilmiş ancak, yine de kursların yetersizliği eleştirilmekle birlikte, acele karar verilmeden bu gelişmenin sabırla takip edilmesi gerektiği ifade edilmiştir²⁰⁷.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi Türkçe kurslarından başka genellikle Almanca ve Fransızca başta olmak üzere yabancı dil kursları da açmış, ancak bu kurslara devam edenlerin sayısı az olmuştur. Çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu yabancı dil kurslarının birçoğu, açıldıktan bir iki ay sonra öğrencisizlikten dolayı kapanmıştır. Halkevleri dil kurslarının yanı sıra hesap ve muhasebe, daktilo, dikiş, el örgüleri, stenografi kursları açmış bunlardan başka fotoğrafçılık kursu da düzenlemiştir²⁰⁸. Bu şubenin en önemli görevlerinde biri olan köylüleri okutmak görevi de tam anlamıyla layıkıyla yapılmamış, çoğu zamanlar parasızlık nedeniyle köylere gidilememiş, bu konuda sadece köylülere millet mekteplerine gitmeleri tavsiye edilmiştir.

---

²⁰⁶ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942** s.10.

²⁰⁷ **Aynı yer**

²⁰⁸ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 76.

G- Kütüphane ve Neşriyat Şubesi

1932 yılında yayımlanan Halkevleri Talimatnamesinde Kütüphane ve Neşriyat Şubesi olarak isimlendirilen bu şube 1935 Halkevleri Öğreneğinde “Kitapsaray ve Yayın” adını almıştır. 1940 yılında çıkartılan Halkevleri Çalışma Talimatnamesiyle de adı tekrar değişerek bu defa “Kütüphane ve Yayın” olmuştur.

Kütüphaneler halk bilgisinin ilerlemesinde başlıca etken olduğundan her Halkevinin bulunduğu yerde bir kütüphane, bir okuma odası bulunması Halkevlerinin kurulmasının ilk şartlarından biri sayılmıştır. Dolayısıyla Halkevinin açılabilmesi için bir kütüphane bir de okuma odasının bulunması gereklidir. Binası buna uygun olmayan Halkevlerinde bir kitap dolabı veya rafı olsun bulundurulmak zorundadır. Halkevleri, kütüphane ve okuma odalarına kendi binalarında yer ayırabildikleri gibi kendi binalarından ayrı yerlerde de bu tür odalar açabilirler. Halkevlerinin buldukları yörede genel bir kütüphane olsa dahi Halkevi yine de kendi kütüphanesini kurmak zorundadır.

Halkın kültür düzeyini yükseltmek, halka Kemalizm ilkelerini, ulusal tarihimizi öğretmek, her türlü bilgiyi halk arasında yaymak, ancak bu konulara ilişkin kitapları halka okutmakla gerçekleşebilirdi²⁰⁹. Bu nedenle Halkevlerine her türlü kitap girmesi yasaktı. Halkevleri Çalışma Talimatnamesininin 90. maddesi Halkevi kütüphanelerine giremeyecek kitaplarla ilgilidir. Buna göre; “dini mahiyette olan, Türk inkılâbı ideolojisine uymayan, yabancı rejim ve ideolojileri tasvir eden,

---

²⁰⁹ Geray, a.g.e., s.350.

alelumum milli ve realist görüşler dışında kalan hurafeleri, geri ve irticaî zihniyeti istihdaf eden, bedbinlik telkin eden; cinayet, intihar gibi vak'aları tasvir eden; şehvet ve ihtiras temayüllerini kamçılayan ve gençliği sıhata muzır itiyatlara teşvik eden eserler” Halkevi kütüphanelerine konulamaz²¹⁰.

Halkevi Kütüphanelerine girebilecek kitap ve dergiler ise; bakanlıklar, genel müdürlüklerle, Dil ve Tarih Kurumları gibi hükümetçe genel menfaatlere hizmet etmekte oldukları kabul edilmiş cemiyetlerden, CHP Genel Sekreterliğinden, Halkevlerinin kendi bütçeleri ile vatandaşların hediye ettikleri yukarıdaki yayınları ihtiva etmeyen kitap ve dergilerden oluşur. Bu eserlerden Genel Sekreterlik ve bakanlık, müdürlük ve hükümetçe genel menfaatlere hizmet etmekte oldukları kabul edilen cemiyetlerin gönderdikleri eserler hemen kütüphane giriş defterlerine kaydedilmekte ancak, yukarıda belirtilen diğer yollardan gelen eserler, Halkevleri Çalışma Talimatnamesinin 90. maddesine uygun olup olmadığını inceleyen Kütüphane ve Yayın Komitesinin tetkikinden geçtikten sonra kütüphaneye girebilmektedir. Ayrıca Yönetmeliğin 90. maddesine uymayan eserler, “halkın okumasına arz olunmayarak derhal Genel Sekreterliğe” gönderilmektedir²¹¹.

CHP Genel Sekreterliği, Halkevlerine zaman zaman gönderdiği yazılarla Halkevleri kütüphanelerinde olması gereken eserleri bildirmekte ve bu eserleri Halkevlerine göndermektedir. Halkevlerine 1934 yılında Ülkü, Çığır, Ege, Varlık gibi dergilerin yanında, Mehmet

---

²¹⁰ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, s.25.

²¹¹ Madde 93, Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, s.26.

Ali Ayni'nin, "Demokrasi Nedir? Tarihi ve Felsefesi", Refik Ahmet Bey'in (Altunay) "Yakınçağlarda Türk Tiyatrosu", Hikmet Bey'in (Maarif Vekili), "Türkiye Devletinin Harici Siyaseti" gibi eserler de gönderilmiştir²¹². Genel Sekreterlik ayrıca Halkevi kütüphanelerinde bulunacak kitapların ciltli olmasını, ciltsiz olanların "bütçenin darlığı, müsaadesizliği ne olursa olsun ve ne kadar azdan başlanırsa başlansın" ciltlenmesini istemiştir²¹³.

CHP'nin Halkevlerindeki Kütüphane ve Neşriyat Şubesine verdiği önemin bir göstergesi de Uluğ İğdemir vasıtasıyla yazılan "Halkevleri Kütüphaneleri İçin Rehber" isimli bir kitaptır. Halkevleri kütüphaneleri için hazırlanan bu küçük rehberde "bazı Halkevlerinin ayrıca mütehasıs bir kütüphane memuru bulunduramayacağı göz önünde tutularak" kütüphanecilik metotları oldukça sadeleştirilmiş ve herkesin anlayabileceği şekle konulmuştur. Rehberde kütüphanenin nasıl olması gerektiği, rafların ve kitapların düzeni, kitap isteme fişlerinin nasıl olması gerektiği, halka nasıl davranılacağı gibi konular üzerinde durulmuştur. Kütüphanelerin tatil günlerinin resmi tatil günlerinden başka günlerde olması gerektiği, kütüphanelerin sabah saat 9.00'dan gece saat 21.00-22.00'ye kadar açık olmasının çalışanların istifadesi bakımından önemli olduğu vurgulanmıştır²¹⁴.

Halkevleri ilk açıldığında ülkede okuma yazma oranı düşük olduğu için okur yazar olmayanların da kitaplardan yararlanabilmesini

---

²¹² Halkevlerine gönderilen yayınlar için bkz., **CHF Katibiumumiliğinin ...**,C.IV, s.19-60.

²¹³ **CHF Katibiumumiliğinin...**,C.II, s.28.

²¹⁴ Uluğ İğdemir, **Halkevi Kütüphaneleri İçin Rehber**, İstanbul, ,Matbaai Ebuziya,1939.

saplamak amacıyla 1932 yönetmeliğine kütüphane ve okuma odasında veya parti ocaklarında veya mahalle ve köy odalarında ve bazı yerlerde kendiliğinden mahalle kulüpleri halini alan kahvelerde, yerine göre uygun mevsim ve zamanlarda birer açık okuma günü ayrılabilceği, bu günlerde okuma yeteneği iyi olan bir vatandaşın uygun görülen bir eseri yüksek sesle toplananlara okuyacağı, hükmü konulmuştur²¹⁵. 1940 yılındaki yönetmelikte de 98. madde olarak yer alan bu hükmün sonuna; “Bilhassa köy gezilerinde bu türlü okumalara önem verilmelidir” ibaresi eklenerek okumanın köylere kadar yayılması teşvik edilmiş, ayrıca Halkevlerinin köyler için gezici kütüphaneler tertipleyebileceği de ayrı bir madde olarak yer almıştır²¹⁶.

Halkevlerinin Kütüphane ve Neşriyat Şubeleri kütüphanelerindeki kitap sayısını hızla arttırmış, 1933 yılında 59.444 olan kitap sayısı 1940 yılında 349.093’e çıkmıştır²¹⁷. Okuyucu sayısı da buna paralel olarak artmış 1933 yılında 149.949 olan okuyucu sayısı²¹⁸, 2.030.761’e ulaşmıştır. 1942 yılında ise 409.273 kitap, 612.766 okuyucu tarafından okunmuştur²¹⁹.

Kütüphane ve Neşriyat Şubesinin bir diğer görevi de yayın yapmaya yardımcı olmaktır. Ancak Halkevlerinin kurulduğu ilk zamanlar yayın konusunun hangi şube tarafından yapılacağı yanlış anlaşıldığından bazı Halkevlerinin Kütüphane ve Neşriyat Şubeleri yayın görevini üstlenmiştir. 1940 yılı yönetmeliğinde Halkevlerinin

---

²¹⁵ Madde 55, **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, 1932, s.15.

²¹⁶ Madde 99, **Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, 1940, s.26.

²¹⁷ **Halkevleri 1940**, Ankara, Ulusal Matbaa, s.19.

²¹⁸ **Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları**, 1934, s.21.

²¹⁹ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943**, s.10.

bütün yayınlarını bastırma görevinin Kütüphane ve Yayın Şubesine ait olduğu belirtilmiş ve bu işlemin nasıl yapılacağı açıklanmıştır. Halkevinin her türlü yayını basma görevini verilen Kütüphane ve Neşriyat Şubesinin, dergi çıkarma yetkisi olmayıp bu görev Dil ve Edebiyat Şubesinindir²²⁰.

H- Köycüler Şubesi

1935 Öğreneğinde ve 1940 Yönetmeliğinde “Köycülük” adını alan Köycüler Şubesi, ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan köylüleri eğitmek görevini yapması bakımından, şubeler içinde en önemli görevlerden birini üstlenmiştir. Köycüler Şubesinin esas görevi 1932 Yönetmeliğinin 57. maddesine göre şöyledir: “Köylülerin sıhhî, medenî, bedîî inkişaf ve tekamülüne, köylü ile şehirlî arasında karşılıklı sevgi ve tesanüt duygularının kuvvetlenmesine çalışmaktır”²²¹.

Köycüler Şubesi bu görevini yerine getirmek için mümkün olduğu kadar sıklıkla köylere gitmeye ve köylülere Halkevine davet etmeye çalışır, uygun zamanlarda köylerde düzenlenecek kır bayramlarına gider. Köycüler Şubesi aynı zamanda diğer şubelerle birlikte çalışmak suretiyle de köylülere hizmet eder. Dersane ve Kurslar Şubesi ile birlikte çalışarak köylüleri okutmaya çaba gösterir, yazma bilmeyen köylülerin mektuplarını 15 günde bir yazar. İctimai Yardım Şubesiyle de hasta köylülerin şehirlerde muayene ve tedavilerine rehberlik eder, köylerde muayenelerinin yapılmasını sağlar. Köycüler Şubesi özellikle malûl ve harp malulü köylülerle, şehit köylülerin aile

---

²²⁰ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, s.27.

²²¹ CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.19.

ve yetimlerini korumaya ve bunların şehirde kendileri için takibi zor olan işlerini kolaylaştırmaya ve sonuçlandırmaya çalışır. Köycüler Şubesinin köylerdeki yardımcıları öğretmenlerdir. Bu bakımdan köy öğretmenleri Halkevi Köycüler Şubesinin doğal üyeleridir²²². Köycüler Şubesinin üyeleri inkılâp vazifelerinin en çetinini, en zahmetlisini, kafayı ve vücudu en çok yoranını seçmiş olduklarının farkında olmalıdırlar. Aynı zamanda bu üyeler inkılâp vazifelerinin en zevklisini, ödülü en iyi görülenini, kalbi ve vicdanı en çok huzura kavuşturanını seçmişlerdir²²³.

Köycüler Şubesinde köye giden heyet içinde her meslekten birkaç kişinin bulunmasına dikkat edilmiştir. Köye giden heyet içinde hasta muayenesi için doktorlar, ürünler için ziraatçılar, güzel sözler söylemek için edebiyatçılar, halkı Batı müziği zevkine alıştırmak ve köylülerden yerli havalar almak için müzisyenlerin yanı sıra, dişçiler, veterinerler, köylü dertlerini dinlemek üzere yörenin yöneticileri de yer almıştır²²⁴. Bu sayede köylünün birçok ihtiyacı yerinde ve ayağında görülmektedir.

Halkevlerinin yapılan ilk teftişlerinde Köycüler Şubesi görevini layıkıyla yapmamakla eleştirilmiştir. Teftişi yapılan Halkevlerinin birçoğunda bu şube üyelerinin köylere gitmek yerine, şehirlerde köycülük işleri ile meşgul oldukları tespit edilmiştir. Köycülük Şubesi üyeleri, şehirlere gelen köylülerin dilekçelerini yazmak, işlerini takip etmek, hasta ve fakir olanlarını muayene ve tedavi ettirmekle meşgul

---

²²² Madde 61, **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, 1932, s.20; Madde 110, **Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, 1940, s.28.

²²³ Çağlar, **a.g.e.**, s.118.

²²⁴ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942**, s.14-15.

olmuştur. Teftişler sonucunda köylülerin işlerinin takip edilmesinde ileri gidildiği, her tür işlerinin takibi sonucunda köylünün kendi işini kendi görmekten uzaklaştırıldığı bunun da köylünün kendine güvenlerini yok edeceği belirtilerek, köylünün her işinin takibinden vazgeçilmesi istenmiştir²²⁵. Bu eleştirilere rağmen Halkevleri Köycülük Şubeleri içinde görevini layıkıyla yapan Halkevleri de yok değildir. Bursa Halkevi'nin Köycülük Şubesi üyeleri, köylüleri ilgilendiren ziraat, sağlık, eğitim ve imar olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Şubenin ziraat ve sağlık grupları köylüler için zamana göre en önemli ziraî ve sıhhî işler hakkında öğütler tertip ve bastırarak köylere yollamıştır. Eğitim grubu köylülerin millî ve fikrî eğitimi için çalışmış, köylülerin okumasını sağlamak için şehirlerde okunmuş gazete, dergi ve kitaplar toplanılarak faydalı olanları köylere gönderilmiştir. Ayrıca köy meydanlarına bayrak direği dikilerek her Cuma günü sabah bu direğe Türk bayrağının çekilmesini sağlamaya çalışmıştır. İmar grubu ise, köyevi, ahır, samanlık gibi yerlerin planlarını çizmiş ve mukavvadan da küçük birer örneğini yapmış, bu plan ve örnekleri isteyenlere ücretsiz vermiştir²²⁶.

Köycülük Şubesi köylere yaptıkları gezilerde köylülere, köy binalarının inşa tarzı hakkında bilgiler vermişler, ahır ve samanlığın evlerden uzakta ve ayrı olarak yapılması gerektiğini anlatmışlardır. Günümüzde dahi birçok köyde hala samanlık ve ahır gibi binalar evlerle bitişik yapılmıştır. Sağlık açısından mahzurlarının yanı sıra çıkabilecek bir yangında evin hatta bütün köyün yanabileceği göz önünde

---

²²⁵ BCA, 490.01/1005.878.1.

²²⁶ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 130-131.

bulundurulduğunda Köycülük Şubesinin bu tür uyarlarının ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Halkevleri Köycülük Şubesi ayrıca, köyün otlak ve koruluk yerlerinin tayininde köylülerin katılımıyla birlikte meşgul olmuş, köylerde ağaç bayramı yapılarak ağaç dikimi neşe haline getirilmiştir. Köylerin kuruluş ve yükseliş tarih ve coğrafyaları incelenip köylülerin istifadesine sunulmuş, köylerde yapılan köy bayramlarına diğer köylerinde katılımının sağlanması suretiyle toplum hayatının canlandırılıp yaşatılmasını sağlamıştır. Köycülük Şubelerinin birçoğu şehir ve kasabalarda kurulan pazarların denk geldiği günlerin akşamları köylülerin şehir ve kasabalarda toplu bir halde bulunmalarından istifade ederek program dairesinde köylü geceleri tertip etmiş ve düzenli verilmekte olan gösteriler ve milli oyunlardan yararlanması sağlanmış, ayrıca çalınan halk sazları ve söylenen halk şiirleriyle köylü aydınlatılmıştır²²⁷.

Köycülük Şubesi üyeleri Halkevlerinin son yıllarında parasızlık nedeniyle araç bulmaktaki güçlüklerden dolayı hemen her tarafta köylere gidememişler bunun yerine alışveriş için şehre gelen köylüler için belli günlerde geceleri toplantı yapılmasını sağlamışlardır²²⁸.

I- Müze ve Sergi Şubesi

1940 Yönetmeliğiyle “Tarih ve Müze” adını alan Müze ve Sergi Şubesi; mensup olduğu Halkevinin bulunduğu yöredeki tarihi yer ve abidelerin korunması hususunda resmi makamları aydınlatır, müze

---

²²⁷ **CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932–1942**, s.15.

²²⁸ **Konuşmalar 4**, s.111.

kurulmasına, müze varsa onun zenginleştirilmesine çalışır, tarihi eserlerin fotoğraflarını almaya, mümkünse bunların alçıdan küçük modellerini yapmaya çalışır. Bağış veya satın alma yoluyla tarihî kıymeti olan eski yazılar, ciltler, tezhipler, divanlar, minyatürler, çiniler, halılar ve nakışlar gibi milli kültür vesikalarıyla eski milli kıyafetler, oyalı yazmalar, çevreler, eski kılıçlar, yatağanlar, tüfekler, tabancalar, sedef, altın, gümüş kakmalar ve oymalar gibi milli etnografya vesikalarını toplamaya çalışmak suretiyle mahalli müzelerin kurulmasına ve zenginleşmesine hizmet eder. Sergi kısmı ile de güzel sanatlara ait yapıtlar ve milli eserlerle ürünlerin sergilenmesini sağlar²²⁹.

Müze ve Sergi Şubesinin sergi kısmı, Halkevlerinin ilk yıllarında genellikle güzel sanatlarda henüz faaliyete geçilemediğinden dolayı çoğunlukla, yerli malları sergileri düzenlemekle yetinmek zorunda kalmışlardır. Müze kısmı ise önemli başarılarla imza atmış, birçok yerde müze kurulduğu gibi İstanbul Halkevi Müze ve Sergi Şubesinin çalışmaları sayesinde İstanbul Şişli'deki Mustafa Kemal Atatürk'ün evinin "İnkılâp Müzesi" haline getirilmesi sağlanmıştır²³⁰.

Müze ve Sergi Şubesi 1940 Yönetmeliğiyle yeniden yapılandırılmış, Tarih ve Müze Şubesi adını alan bu şubeye Dil, Edebiyat, Tarih Şubesindeki Tarih kolu katılmıştır²³¹. Tarih kolunun katılmasıyla birlikte Tarih ve Müze Şubesi Halkevlerinin en önemli bir çalışma organı haline gelmiştir. Bu sayede milli kültür ve tarihimize ait

---

²²⁹ Madde 62-64, **CHF Halkevleri Talimatnamesi**, 1932, s.20-21.

²³⁰ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 178.

²³¹ Olgun, **a.g.e.**, s.81.

araştırmalar bir araya toplanarak esaslı bir şekilde organize edilmiştir. Tarih ve Múze şubesi, tarih bakımından milli ve mahalli tarihle ilgili yazılan eserleri yöreye anlatmak için yazılar veya konferanslar düzenler, mahalli tarih araştırmaları yapar ve bunları yayınlar, yöredeki tarihi eserlerin korunmasını sağlar. Bu şube ayrıca yörelerindeki folklor malzemelerinin düzgün bir envanterini tutarak bu envanterin bir örneğini her yıl ikinci altı aylık raporlarla CHP Genel Sekreterliğine gönderir²³². Halkevlerinin bu çalışmaları sayesinde daha önce de ifade edildiği gibi yöresel tarih ve folklor eserleri tespit edilmiş ve yaşaması sağlanmıştır. Manisa Halkevi “Manisa’da Vakıflar ve Hayırlar”, İçel Halkevi “Eski Kilikya”, Siirt Halkevi “Siirt Tarihi”, Samsun Halkevi “Samsun’da Önemli Olaylar” ve “şairler Konuřuyor”, Afyon Halkevi “Afyon’daki Sinan Paşa” adlı eserleri yayınlamış, ayrıca Sivrihisar Tarihi, Kula Tarihi, Edremit Tarihinden Yapraklar isimli eserler Halkevleri Bürosunca yayınlanmaya değer bulunmuştur. Halkevleri Bürosu da tarih, müze folklor konusunda kılavuz kitaplar yayınlamıştır. Halkevleri Bürosunun yayınladığı eserlerden bazıları şunlardır: Halkevleri İçin Müze Tarih ve Folklor Kılavuzu, Tarihte Halk Tiyatrosu Temaşası ve Eęlenceleri, Eski El İşlemeleri, Anadolu Kilimleri, Antep Nakış İşi, Anadolu Halk Türkülerinden Örnekler, İçel Folkloru, Konya’da Musiki, Dünkü ve Bugünkü Çanakkale²³³.

---

²³² Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, s.29-30.

²³³ CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s.15-16.

III- HALKEVLERİNİN GELİŞİMİ ve KAPATILMASI (1932-1951)

A- Halkevlerinin Gelişimi

Mustafa Kemal Atatürk'ün "Partimizin Halkevleri ile bütün yurddaşlara kucaklarını açması vatanda sosyal ve kültürel bir devrim yaptı"²³⁴ sözleriyle önemi belirtilen Halkevleri, daha önce de belirtildiği gibi ilk defa 19 Şubat 1932 tarihinde Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü (İstanbul), Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun olmak üzere 14 yerde birden açılmıştır. CHP'nin "milli yükseliş mesaisi" olarak gördüğü Halkevlerinin açılışlarının halk üzerinde iyi bir etki bırakması için tek tek değil, aynı tarihte 10, 15, 20 yerde birden açılması kararlaştırılmıştır²³⁵.

Bu genelgeye uygun olarak 17 Haziran 1932 tarihinde Antalya, Bilecik, İçel, Edirne, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kütahya, Rize, Sinop, Şebinkarahisar, Trabzon, Giresun, Ordu, Zonguldak, Gaziantep, Kocaeli, Yozgat, Van ve Tekirdağ olmak üzere 20 yerde birden Halkevi açılacağı bildirilmiş²³⁶ ancak, o gün Gazi koşusu yapılacağından açılışın 24 Haziran'da olacağı tebliğ edilmiştir²³⁷. Böylece 24 Haziran 1932 tarihinde 20 yerde birden Halkevi açılmasıyla birlikte 1932 yılında açılan Halkevi sayısı 34 olmuştur.

---

²³⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I, Ankara, TTK Bas., 1961, s.383.

²³⁵ CHP Genel Yönetim Kurulunun 24 Şubat 1932 tarihinde aldığı karar; 1 Mart 1932 tarih ve 23 numaralı tamim, CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.22-29.

²³⁶ CHF Katibiumumiliğinin..., C.I, s.20.

²³⁷ CHF Katibiumumiliğinin..., C.I, s.26.

Açılışlarının bu ilk yılında Halkevlerinin yaptığı fazla bir çalışma görülmemektedir²³⁸. Başlangıçta Halkevi ilgililerinin kendilerini Halkevi düşüncesine alıştırmaları biraz zaman almıştır. Her girişimde görülen başlangıç döneminin arayışı ve hazırlıkları Halkevleri deneyinde de yaşanmıştır²³⁹. Halkevlerinin ilk genel teftişini kapsayan 19 Ocak-15 Mayıs 1933 tarihli raporlarda teftişi yapılan 20 Halkevinde birçok eksik bulunduğu, binalarının ve para durumlarının yetersiz olduğu, yönetmeliğin yanlış anlaşıldığı, üye sayılarının istenilen seviyede olmadığı gibi hususlar eleştirilmiş, bu eksiklerin düzeltilmesi için çaba sarf edilmesi istenmiştir²⁴⁰.

Halkevlerinin zaman geçtikçe sayılarındaki artışa paralel olarak işlevlerinde de bir artış olmuştur. 1933 yılında 21 Halkevinin daha açılmasıyla birlikte toplam Halkevi sayısı 55'e yükselmiştir. Halkevlerinin ilk açılış tarihi olan 19 Şubat'ı takip eden ilk Cuma günleri Halkevlerinin açılış yıldönümü törenleri yapılmıştır²⁴¹. Halkevlerinin sayısı 1934 yılında 80'e 1935 yılında ise 103'e çıkmıştır²⁴². 1936 yılında 136, 1937 yılında 167, 1938 yılında açılan 43 Halkeviyle birlikte ülkede toplam 210 Halkevi olmuştur. Halkevlerinin sayılarıyla birlikte işlevlerinin de arttığı daha önce belirtilmişti. 1933 yılında Halkevlerinde 915 konferans verilirken, 1938 yılında bu sayı 3.056'ya çıkmıştır. 1933 yılında 373 konsere karşın, 1938 yılında 1.194

---

²³⁸ 299 konferansın verildiği, 27 tartışmalı konuşmanın yapıldığı bu yılda Halkevlerinin kayıtlı üye sayılarının toplamı 17.968 kişidir. **BCA**, 490.01/846.346.1, Belge 40.

²³⁹ Çeçen, **a.g.e.**, s.140.

²⁴⁰ **BCA**, 490.01/1005.878.1.

²⁴¹ **CHF Katibiumumiliğinin...**, C.II, s.18; Daha sonra Cuma günü yerine ilk Pazar günü Halkevlerinin açılış yıldönümü törenleri yapılmasına karar verilmiştir.

²⁴² Çağlar, **103 Halkevi...**, Ankara, 1936.

konser verilmiştir. 511 gösteriye karşın 1938 de 1549 gösteri yapılmış, 1933 yılında 59.444 olan kitap sayısı 1938’de 129.362’ye çıkmıştır. Benzer bir gelişmeyi okuyucu sayısında da görmek mümkündür. 1933 yılındaki 149.900 okuyucuya karşın, 1.590.000’i geçen bir okuyucu 1938 yılında Halkevleri kütüphanesinden yararlanmıştır. Halkevlerine gelen sayısı 500.000’den, 1938 yılında 6.642.000’e çıkmıştır²⁴³. İçişleri Bakanı ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya, Halkevlerindeki bu gelişmeyi “bugünkü şartlara göre mucibi memnuniyet” görmekle birlikte yeterli bulmamaktadır. Bu nedenle Halkevlerinin etkili çalışması için Halkevi Başkanlıklarına gönderdiği yazıda; Halkevlerinde görev almanın her aydın için bir vatanseverlik hatta bir insanlık borcu olduğunun belirtilmesine önem verilmesini, halk hatipleri yetiştirerek köylünün aydınlatılmasını, Halkevinin yörede en çok sevilen ve en çok aranan bir yer olması için tedbirlerin alınmasını, her şubenin ilk fırsatta esaslı bir çalışma programı hazırlamalarını, Halkevinin çalışmalarını akıştan bütün şubelerin zamanında haber verilmesini istemiştir²⁴⁴.

Halkevlerinin en hızlı büyüdüğü yıl olan 1939 yılında 163 Halkevi birden açılmış böylece toplam sayı 373 olmuştur. Bu tarihten sonra Halkevlerindeki hızlı artışın yerini Halkodaları alacaktır. 1940 yılında 141 yerde birden Halkodası açılmasına karşın bu yıl sadece 6 yerde Halkevi açılmış, böylece Halkevlerinin sayısı 379’a ulaşmıştır.

---

²⁴³ Halkevleri ve Ödevlerimiz, s.5.

²⁴⁴ Halkevleri ve Ödevlerimiz, s.21.

Bu 379 Halkevine üye olanların sayısı da 82.994'ü erkek, 18.140 kadın olmak üzere toplam 101.134'tür²⁴⁵.

Bir yerde Halkevi açılabilmesi için en az üç şubenin olması şarttır. Büyük şehir ve kasabalardan daha küçük kasaba ve köylere doğru gidildikçe Halkevi açılmasını sağlayacak şartların olmadığı görülmüştür. Bu nedenle Halkevi teşkilatı ile varılamayan bu yerlerde oraların ihtiyaçlarına, dilek ve şartlarına uygun bir teşkilatla girilmesi düşünülmüş ve bu düşünceden de Halkodaları doğmuştur²⁴⁶. Bir yerde Halkodası açılabilmesi için orada en az 50 üyenin kaydedilmiş olması, bir toplantı salonu ile bir okuma odasının ve Halkodasını idare edecek kadar yıllık bir bütçesinin olması yeterlidir²⁴⁷.

Ülkede 1940–1948 yılları arası açılan Halkevi, Halkodası sayıları ile Halkodasından Halkevine çevrilenlerin sayısı şöyledir²⁴⁸:

Açıldığı Yıl	Her Yıl Yeniden Açılan Halkevleri	Yıllara Göre Halkevi Mevcudu	Odadan Eve Çevrilen	Her Yıl Açılan Halkodası	Yıllara Göre Halkodası Mevcudu
1940	6	379		141	141
1941	2	383	2	59	198
1942	3	389	3	22	217
1943	4	394	1	15	231
1944	3	406	9	143	365
1945	17	438	15	2.338	2.688
1946	1	455	16	1.396	4.068
1947	-	463	8	110	4.170
1948	-	469	6	97	4.261
Toplam	409+60=	469	60	4321-60=	4.261

²⁴⁵ Halkevleri 1940, s.8.

²⁴⁶ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932 -1 942, s.17.

²⁴⁷ CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s.7.

²⁴⁸ CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, s.26.

1942 yılında açılan 3 Halkevinden biri yurtdışında İngiltere’de Londra’da açılmıştır. Bu Halkevi bir taraftan İngiltere’de bulunan Türkler için kutsal bir toplantı yeri, diğer taraftan yeni Türkiye’yi tanıtan bir kültür evi olmakla birlikte, II. Dünya Savaşı yıllarında açılan Londra Halkevi’ne savaş nedeniyle gerekli yardım yapılamamıştır. 1945 yılından sonra savaş durumunun ortadan kalkması üzerine ülkemizi, inkılâbımızı ve kültürümüzü tanıtacak çeşitli filmler, konferanslar, sergilerle yeni bir çalışma programı hazırlanmıştır²⁴⁹. Londra’daki Halkevi için 1947 yılında bu şehirde bir bina satın alınarak, iki katı tamir edilmiş ve hizmete açılmıştır²⁵⁰.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında 1947 yılından sonra hiçbir yeni Halkevi açılmadığı sadece bazı Halkodalarının Halkevine dönüştürüldüğü görülmektedir. Tabloda en dikkati çeken rakamlar 1945 yılındaki Halkodaları sayısındaki büyük artıştır. Ülkede 2.338 yerde birden Halkodaları açılmıştır. Bu artışı 1946 yılındaki 1.396 Halkodasının açılışı takip etmiştir. Halkevleri ile hedeflenen amaca ulaşma yolunda Halkodaları önemli bir işlev görmektedir. Bu artışlarla ülkenin neredeyse tamamında Halkevi ve Halkodası açılmıştır.

Aynı anda birden açılan Halkodaları sayısında önceki yıllara oranla bir azalma olmakla birlikte yine her yıl Halkodası açılmaya devam etmiştir. 1949 yılında 50 Halkodası açılmış, var olan Halkodalarından 5’i Halkevine çevrilmesiyle Halkevi sayısı 474 olmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi 1947 yılından itibaren Halkevlerinin kapatılışına kadar yeni Halkevi açılmamış bunun yerine

---

²⁴⁹ **CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, s.10.

²⁵⁰ **CHP XVI. Yıldönümünden Halkevleri ve Halkodaları**, s.23.

Halkodalarından Halkevi şartlarını taşıyanlar Halkevine dönüştürülmüştür. 1950 yılında 5 Halkodasının daha Halkevine çevrilmesiyle Halkevi sayısı 408'e yükselmiştir. 1941 yılından 1950 yılına kadar Halkodasından Halkevine çevrilenlerin toplamı 70'tir. 1949 yılında 4306'ya ulaşan Halkodası sayısı 21 yeri Halkodasının açılmasıyla birlikte 4322'ye çıkmıştır²⁵¹.

Halkevlerinin sayısındaki bu sürekli artışa rağmen özellikle çok partili hayata geçildiği 1946 yılından itibaren buralara verilen önem azalmıştır denebilir. Zira CHP tarafından her yıl bastırılan Halkevleri ve Halkodalarının bir yıllık çalışmalarını kapsayan kitaplar başlangıç yıllarına göre bu dönemde daha az ebatlı ve içerik olarak da eskiye oranla oldukça yetersizdir. Nitekim Halkevlerinin 18. yıldönümünde yayınlanan broşür 7 sayfadan ibarettir. Bu broşürün içinde daha önceki kitaplara nazaran Halkevlerinin faaliyetleri ayrıntılı anlatılmamış, sadece Halkevleri hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Halkevi şubelerinin hiç birinin faaliyetleri hakkında bilgi vermeyen kitapçık aslında 3,5 sayfalık bir metindir. 1935 yılında yayınlanan kitabın 140 sayfa olduğu göz önünde tutulursa Halkevlerinin son dönemlerinde ihmal edildiği sonucuna varılabilir.

B- Halkevlerinin Kapatılması

Halkevleri çok partili hayata geçildikten sonra eski önemini yitirmeye başlamış, aynı zamanda konuları giderek tartışma yaratmıştır. Halkevleri, yönetmelik gereği CHP'nin bir kurumu

---

²⁵¹ **CHP 18. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları**, Ankara 1950, s.3.

sayıldığından²⁵², Demokrat Parti (DP) ve başka partilerin buralardan yararlanmak istemelerine yönetmeliğin izin vermediği gerekçe gösterilerek olumsuz yanıtlar verilmiştir.

DP muhalefet yıllarında Halkevlerinin birer kültür kurumları olarak korunmasını savunmuştur. Zira DP Genel Başkanı Celal Bayar, Sivas İl Kongresinde söylediği “Halkevleri, kültür müesseseleridir. Tıpkı selefi Türk Ocakları gibi... Halkevleri, yine kültür müessesesi halinde kalmalı ve her vatandaş, oradan istifade etmek hakkına sahip olmalıdır. Yahut ta muhtelif siyasi teşekküller, zaman zaman buradan istifade edebilmelidir” sözleriyle Halkevleri hakkında görüşlerini açıklamıştır²⁵³.

Halkevleri CHP Yönetim Kurulunca hazırlanan ve genel başkanlıkça onaylanan bir yönetmelikle kurulmuştur. 1951 yılına kadar da Halkevlerinin yönetimi çıkartılan yönetmeliklerle olmuştur. Bu haliyle Halkevlerine yerel bir kimlik bulmak oldukça zordur. Halkevleri bir yasayla kurulmadıkları gibi, o tarihteki yasalara göre kurulmuş dernek, şirket tesis ya da vakıflarla da yasal benzerlikleri yoktur²⁵⁴.

CHP, çok partili hayata geçildikten sonra Halkevlerinin durumunu gözden geçirmiş, olumsuzlukların giderilmesi için bir çalışma başlatmıştır²⁵⁵. CHP, Halkevlerinin bütün siyasi partileri memnun edecek şekilde kullanılması çarelerini aramış, bu amaçla

---

²⁵² Madde 1, **Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, 1940, s.3.

²⁵³ Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946–1960)**, Ankara, Phoenix Yay., 2004, s.209.

²⁵⁴ Özacun, **a.g.m.**, s.87.

²⁵⁵ Olgun, **a.g.e.**, s.87.

muhalefet -ki özellikle DP- partilerinin taleplerini ve düşüncelerini bildirmelerini istemiştir. Ancak muhalefet partileri şikayet etmekle birlikte Halkevleri hakkındaki düşüncelerini bildirmemişlerdir. Bu nedenle Halkevlerine partiler mutabakatı ile bir çözüm şekli bulmak teşebbüsü akim kalmıştır²⁵⁶. Bunun üzerine CHP, Halkevleri ile ilgili olumsuzlukları gidermek için kendi içinde bir çalışma başlatmıştır. CHP'nin 1947 yılındaki 7. Büyük Kurultay'ında Halkevleri ve Halkodalarının durumu da gündeme gelmiştir. 17 Kasım 1947 tarihinde toplanan Kurultay'da Halkevlerinin CHP'den ayrılması veya bağımsız bir kuruluş haline getirilmesi fikri ortaya atılmış, bu fikir uzun görüşmelere neden olmuştur. Kurultayı açış konuşmasında CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Halkevleri hakkında şunları söylemiştir: “Arkadaşlar, Halkevlerinden bahsedeceğim. Halkevlerinin siyasi partilerin ortak olarak sevebilecekleri ve ortak olarak istifade edebilecekleri bir müessese olarak çalışmalarını çok ehemmiyetli ve lüzumludur. Ben Demokrat Partinin Sayın Genel Başkanından bir proje vermelerini rica etmiştim. Sarih olarak arzularını bugüne kadar bilmiyorum. Hepsi bir araya geldiği vakit çok verim verebilecek aydınlarımızı, köy ve kasabalarımızda, hatta şehirlerimizde bir araya getirmemekle zarar göreceğimizden korkuyorum. Halkevlerinin kurulmasına devlet yardım etmiştir ve işletmelerine de yardım etmektedir. Ama bu kuruluşu CHP'de hem maddî varını yoğunu, hem de hizmetini ve emeğini harcamıştır. Tasarrufları CHP'sindedir. Bu hakikatlerle şu hakikatlerin uzlaştırılması mümkündür.

---

²⁵⁶ “CHP İdare Kurulunun 26.11.1951 Tarihinde Halkevleri Hakkındaki Açıklaması”, **Mülkiye**, Mart-Nisan 2001, C. XXV, Sayı 227, Ankara 2001, s. 293.

1- Kültür müessesesi olarak çalışmak esastır. Bu çalışmada her partinin mensubu, bütün kabiliyetini emniyetle kullanabilmeli; yani idareye makul surette iştirak imk nı olmalı.

2- Siyasi partiler muayyen zamanlarda toplantılar için istifade edebilmeli.

Kurultay böyle umumi esaslar için anlaşma selahiyeti verirse münasebetleri düzene koymak çaresi sonra da bulunabilir.”²⁵⁷.

CHP 7. Büyük Kurultayında yapılan görüşmeler sonucunda, Halkevlerinin ve Odalarının durumunu incelemek ve onlara verilmesi gereken şekli tespit etmek üzere İstanbul Deleşesi F. Kerim Gökay başkanlığında yirmi beş kişilik bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun hazırladığı rapor Kurultay’da okunmuştur. Komisyon raporunda “Partimizin; Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılâpçılık prensipleri içinde çalışan ve **kapıları bütün yurtdaşların faydalanmalarına açık olan bu kültür kurumlarını elinde bulundurması, memlekete bu yoldan da yaptığı hizmetlere devam eylemesi şarttır. Partimiz bu şerefli hizmeti üzerinden atamaz, yarıda ve yarım bırakamaz.** şu kadar ki, binaları Cumhuriyet Halk Partisinin mülkiyetinde bulunan ve Partimiz tarafından başarılan kültürel ve sosyal inkılâpları yaymakla  devlenmiş bulunan Halkevlerinin memleketimizde çok partili rejim teessüs ettikten sonra da tekmil vatandaşların faydalanmalarına açık bulundurulmasını ve başka parti mensuplarının da Halkevi salonlarında kültürel faaliyetlerde

---

²⁵⁷ **CHP Yedinci Büyük Kurultay Tutanağı 1947**, Ankara, Ulus Basımevi, 1949’dan naklen, Tarhan Erdem, “Kuruluşunun 25inci Yılı Halkevleri Dünyaya  rnek Bir Kültür Kuruluşunun Hayatı”, **Vazife**, Yıl 2, Sayı 15, Mart 1957, s.244.

bulunabilmelerine cevaz verilmesini muvafık görürüz. Yalnız, bütün bu cevazların Partimiz tarafından bunlar üzerinde hakim kılınması zarurî olan idare ve çalışma esaslarına aykırı düşmemesi hususunun Divanca hazırlanacak talimatnamede göz önünde tutulmasını da uygun görüyoruz” görüşünü ifade ettikten sonra Halkevleri ve odalarının durumu tespit edilmiştir. Buna göre Halkevlerinin “ayrı bir şahsiyeti” olmayıp, CHP’ye bağlı birer kurum halindedirler. Halkevlerinin CHP’ye bağlılığı devam etmekle beraber onların canlılık kazanması ve gelişmeleri için şahsi bir hükme kavuşturulmaları gerekmektedir. Komisyon Halkevlerinin şirket, cemiyet veya tesis halinde kurulabileceğini, Halkevlerinin ticari amaçla kurulmuş müesseseler olmadığından şirket haline dönüştürülemeyeceğini belirtmiştir. Cemiyet şekline dönüştürülmesi de birçok noktadan zararlı görülmüş, cemiyetler hakkında Medeni Kanunda ve Cemiyetler Kanununda mevcut olan hükümler Halkevlerinden beklenen gelişmeyi temin edecek mahiyette görülmemiştir. Neticede komisyon, Halkevlerinin ihtiyaçlarına en uygun gelen şeklin tesis olduğuna karar vermiştir. Komisyon, Halkevlerinin tesis haline dönüştürülmesi için Parti Divanına yetki verilmesini, Halkevleri ve odaları yönetmeliklerinin raporları doğrultusunda düzenlenmesini oybirliğiyle teklif etmiştir²⁵⁸.

Komisyon ayrıca Halkevleri tesisi kurulurken göz önünde bulundurulması gereken hususları 3 maddelik bir ek halinde kurultaya sunmuştur. Buna göre; “1- Tesisin, Halk Partisi’ne bağlı kalmasını sağlayacak şartlar ve hükümler tesis senedinde yer almış bulunmalıdır.

---

²⁵⁸ Olgun, a.g.e., s.89.

2- Yapılacak tesisin menafî umumiyeye hadim müesseseler için devletçe kabul edilmiş olan hak ve menfaatlerden faydalanmasını sağlayacak gereken kanuni tedbirler alınmalıdır.

3- Medeni Kanundaki hükümler uyarınca tesisin fesih veya infisahı halinde tesise konulmuş olan menkul ve gayrimenkul malların ve kıymetlerin Cumhuriyet Halk Partisine avdet etmesini temin edecek hükümlerin tesis senedinden yer alması şarttır”²⁵⁹.

Komisyonun raporundan da anlaşılacağı gibi CHP, Halkevlerinin kendine bağıllık halinin devam etmesi şartıyla ayrı bir tesis haline getirilmesini istemektedir. Raporun ekli 3. maddesine bakıldığında sanki iktidarı kaybettiklerinde Halkevlerinin başına gelecek önceden görülmüş gibi bir durum söz konusudur. Zira Halkevlerinin kapatılması halinde mallarının CHP’ye verilmesi ile ilgili bir hükmün, kurulması düşünülen tesis senedinde yer almasının şart olması isteği bu duruma bir işaret olarak görülebilir.

CHP’nin 7. Büyük Kurultayında, komisyonun raporu ve ekleri aynen kabul edilmiştir. Komisyon raporu doğrultusunda Halkevlerinin tesis haline dönüştürülmesi için Parti Divanına verilen yetkiye binaen Parti Divanı çalışmalarına başlamış, tesis şekli hakkında hukukçuların fikri alınmıştır. Bu amaçla İstanbul Üniversitesi Ord. Profesörlerinde Ebülûla Mardin, Sıdık Sami Onat, Ömer Celal Sarç’tan oluşan özel bir komisyon kurulmuştur²⁶⁰. Bu arada İstanbul Üniversitesi Hukuk

---

²⁵⁹ **CHP Yedinci Büyük Kurultay Tutanağı** s.199-2002’ye atfen; Tarhan Erdem – Selçuk Erez, **Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1932–1951–1963)**, İstanbul, Şevket Ünsal Matbaası, 1963, s.27-33.

²⁶⁰ “Halkevleri Hakkında CHP İdare Kurulunun Açıklaması 26.11.1951”, **Mülkiye**, Sayı 227, s.294.

Fakültesi Medeni Hukuk Ord. Prof.'u Schwartz'ın da fikrine müracaat edilmiştir. Bu araştırmalar neticesinde Halkevlerinin tesis haline getirilmesi halinde bu kurumların CHP'nin elinden çıkacağı sonucuna varılmıştır.

14 Mayıs 1950 tarihinde DP'nin iktidara gelmesi sonrası Temmuz 1950'de toplanan CHP'nin 8. Kurultayın da bu konu yeniden ele alınmış, bu amaçla bir komisyon kurulmuştur. Başkanlığını Ankara eski valisi Avni Doğan'ın yaptığı komisyon, tesis kurulmasından vazgeçerek Halkevlerinin CHP'nin kendi malî imkanları içinde hizmetlerini devam ettirmesini teklif etmiştir. Komisyonun bu teklifi ve gerekli kararların alınması için Divan'a yetki verilmesi isteği kabul edilmiştir²⁶¹. Komisyonunda Halkevlerinin CHP ile ilgisi kalmaması bile göz önüne alınarak tesis haline getirilmesi teklif edilmiş, özellikle Hakkı Tarık Us bu teklifin savunucusu olmuştur. Ancak bu teklif kabul edilmediği gibi komisyonunda yaşanan tartışmalar Halkevlerinin yıkılışına doğru bir adım atılmasına gerekçe teşkil etmiştir²⁶².

DP, iktidara geldikten sonra CHP'nin ekonomik gücünü de kullanarak, yeniden iktidarı ele geçirmesini istememiştir. CHP tek parti döneminde devlet-parti özdeşliğinin bir sonucu olarak mal varlığını önemli ölçüde arttırmıştır. DP'ye göre bu durum, CHP'nin mal varlığını da kullanarak yeniden iktidarı ele geçirmesini sağlayabilirdi²⁶³. Bu nedenle DP, CHP'nin mal varlığını elinden almak için bir hazırlık içindeydi. Bu konu 12 Aralık 1950 tarihinde DP Meclis Grubu'na

---

²⁶¹ **Mülkiye**, aynı yer.

²⁶² Erdem, **a.g.m.**, s.244.

²⁶³ Olgun, **a.g.e.**, 91.

getirildi. Niğde Milletvekili Halil Nuri Yurdakul, Grupta yaptığı konuşmada CHP'nin Genel Merkez binası olarak kullanılan Birinci TBMM binasının, 1926 yılından itibaren CHP tarafından kullanıldığını ve ayrıca bina çevresindeki arsa ve eklentilerle beraber hazine adına tapuya yazılan alanın 8.000 metre kareyi bulduğunu belirtmiştir. Nuri Yurdakul, bu tarihi binanın müze haline getirilmesi durumunda, kendisinde bulunan ve Atatürk'e ait olan eşyaları kurulacak müzeye bırakılabileceğini de açıklamıştır. Ankara Milletvekili Hamit Şevket İnce de, CHP'nin elinde 791 parça mal olduğu, bu binanın alınmasıyla 790 parça gayrimenkulün alınmasının başlangıcı olacağını belirtmiştir. Grupta söz alan Adnan Menderes ise, yaptığı konuşmada Halkevlerine de değinmiştir. Menderes, Halkevlerine yapılan ve toplam olarak 59.5 milyonu bulduğu sanılan özel idare ve hazine yardımlarından 9 – 10 milyonun, CHP tarafından kullanıldığını iddia etmiştir²⁶⁴.

CHP'nin mal varlığı konusu DP'deki hükümet bunalımının etkisiyle de bir süre rafa kaldırılmıştır. Hatta bu arada Erzurum Milletvekili Emrullah Nutku ve Antalya Milletvekili Akif Sarıoğlu ve dört arkadaşının Halkevlerinin mallarına el konulmasıyla ilgili yasa önerileri de DP yöneticileri tarafından geri aldırılmıştır²⁶⁵.

Bu arada DP kendi içindeki sorunları çözümledikten sonra yeniden CHP'nin mal varlığını gündeme getirmiştir. CHP'nin mal varlığı noktasındaki ilk aşama Halkevleridir. Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ve 7 arkadaşı tarafından hazırlanan “resmi daire ve müesseselerin siyasi partilere bedelsiz mal devredemeyeceklerine ve bu

---

²⁶⁴ Albayrak, **a.g.e.**, s.209-210.

²⁶⁵ Ali Nejat Ölçen, **Halkevlerinin Yokedilişi**, Ankara 1988, s.26.

daire ve müesseselerle münfesi derneklere ait olup siyasi partilere terkedilmiş olan gayrimenkul mallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve Hazineye iadesine” dair yasa teklifiyle CHP’nin malları içinde özellikle Halkevleri üzerinde durulmuştur. Yasa tasarısı ilk önce 24 Temmuz 1951 tarihli DP Meclis Grubunda ele alınmış, görüşmede Fethi Çelikbaş (Burdur), CHP’nin Halkevlerinden kalan 1260 dolayında parti adına kayıtlı taşınmaz malı bulunduğunu söylerken, Sinan Tekelioğlu (Seyhan) ise CHP’nin bu malları ile Atatürk’e bir türbe yapılmasını teklif etmiştir. Görüşmeler sonucunda grupta, CHP’nin haksız iktisap ettiği malların devlete iadesi hakkındaki kanun tasarısı oy birliği ile kabul edilmiştir²⁶⁶.

Bu arada DP ile CHP arasında Halkevleri ve Türk Ocakları’ndan CHP’ye devredilen binalar üzerinde birçok görüşmeler yapılmış ancak anlaşmaya varılamamıştır. CHP Halkevi olarak yapılan ve Türk Ocakları’ndan gelen mallarla, Halkevi olarak kullanılan malları vermeği kabul etmiş, DP CHP’nin elindeki malların tamamını denk gelen isteklerde bulunmuştur. DP bu görüşmelerin yanı sıra CHP’de Maliye Müfettişleri tarafından incelemeler yaptırtmış, bütçeden Halkevlerine verilen paralarla bunların harcandığı yerler araştırılmıştır²⁶⁷.

DP Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ve 7 arkadaşının “Halkevleri Kanunu” diye tanınan kanun teklifi Anayasa ve içişleri Komisyonundan 27 Temmuz 1951’de, Maliye Komisyonundan 28

---

²⁶⁶ Albayrak, **a.g.e.**, s.211.

²⁶⁷ Erdem, **a.g.m.**, s.245.

Temmuz'da, Adalet Komisyonundan 30 Temmuz'da ve Bütçe Komisyonundan da 2 Ağustos 1951 tarihinde geçerek 6 Ağustosta TBMM gündemine gelmiştir. Teklifin meclisteki görüşmelerinde CHP'nin Halkevlerine kuruluşundan bu yana 48.637.780 lira aktardığı Maliye Bakanı Hasan Polatkan tarafından belirtilmiştir. Polatkan bu paranın 5.773.229 lirasının harcama dışı gözüktüğünü, yani CHP'nin zimmetinde kaldığını iddia etmiştir. Meclisteki görüşmelerde CHP rakamlar üzerinde durmamıştır²⁶⁸. Mecliste yapılan görüşmelerden sonra kanun teklifi 8 Ağustos 1951 tarihinde oya sunulmuş 339 kabul, 3 ret oyuyla kabul edilmiştir. Oylamaya CHP milletvekillerinin tamamı katılmazken, DP milletvekillerinden bazıları da katılmamıştır. Teklife ret oyu veren milletvekilleri ise Köylü Partisi'nin milletvekilleri olan Remzi Oğuz Arık, Yusuf Ziya Aker ve Cezmi Türk'tür²⁶⁹.

Halkevlerini kapatan kanun olarak bilinen tasarı TBMM'de 8 Ağustos 1951 tarihinde 5830 Kanun No ile kabul edilmiş, 11 Ağustos 1951 tarihinde 7882 sayılı Resmi Gazete ile ilan edilerek yürürlüğe girmiştir.²⁷⁰

Halkevleri ile Halkodalarının bina ve eşyalarının eski sahiplerine ve devlete iadesini öngören kanun bu malların iadesi için bir aylık bir süre veriyordu. Bu süre Eylül ayının ortalarına denk gelmekteydi. 1951 Eylül'ünde milletvekilleri ara seçiminin yapılacağı düşünüldüğünde Halkevlerinin birçoğunun CHP binalarında olması

---

²⁶⁸ Tarhan Erdem'e göre CHP'nin Halkevlerine aktardığı yardım miktarı 23.642.002 liradır. Erdem, **a.g.m.**, s.245.

²⁶⁹ Erdem, **a.g.m.**, s.252.

²⁷⁰ Kanunun tam metni için bkz., **Resmi Gazete**, 11.08.1951; Erdem-Erez, **a.g.e.**, s.35-39.

dolayısıyla, seçimlerde CHP'nin etkisiz kılınması için kanunda acele edildiği sonucuna varılabilir²⁷¹.

---

²⁷¹ Kanunun 1951 Milletvekili ara seçimlerine etkisi hakkında bir değerlendirme için bkz., Kenan Olgun, "Çanakkale'de 14 Mayıs 1950 Milletvekili Seçimleri", **Çanakkale Tarihi**, C.VI, İstanbul 2008, s.3483-3532.

III. BÖLÜM

CHP MÜFETTİŞ RAPORLARINA GÖRE BİRİNCİ YILINDA HALKEVLERİ*

Halkevlerini teftişle görevlendirilen Şerafettin Bey, sırasıyla Eskişehir, Afyon, Kütahya, Bilecik, Bolu, Kocaeli, İstanbul, Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Bursa, Çanakkale, İzmir, Aydın, Denizli, Antalya, Adana, Malatya, Gaziantep ve Konya halkevlerini teftiş etmiş, raporlarını CHP Genel Sekreterliği'ne iletmiştir. CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen raporlarda teftişi yapılan halkevinin bina ve para durumu, kayıtlı üye sayısı, teşkilatı, toplantıları, idare heyetinin çalışmaları ve şubelerin çalışmaları hakkında ayrı ayrı bilgi verilmiştir.

I- HALKEVLERİNİN BİNA VE PARA DURUMU, KAYITLI ÜYE SAYILARI, TEŞKİLATLARI

A- Bina ve Para Durumu

1-Bina durumu: Halkevlerinin iyi çalışabilmesi için yeterli genişlikte bir binaya, hiç olmazsa ihtiyaç oranında paraya ve az çok fikir adamlarına ihtiyaç vardır. Halkevlerinin bir çoğu ya müstakilen ya da CHP ile ortak geniş ve güzel binalara yerleşmiştir. Konya Halkevi CHP'nin eski parti binasını kullanırken²⁷², Afyon Halkevi CHP binasının alt katındaki iki odaya yerleşmiştir²⁷³. İstanbul Halkevinin

---

* Bu bölüm, tarafımızca 6. Uluslararası Atatürk Kongresinde sunulan ve basılan; "CHP Müfettiş Raporlarına Göre Birinci Yılında Halkevlerinin Gerçek Durumu", VI. Uluslararası Atatürk Kongresi, Ankara, 12-16 Kasım 2007, Bildiriler, C.I, Ankara, 2010, s.926-950, isimli çalışmadan yararlanarak hazırlanmıştır.

²⁷² BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 25.

²⁷³ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 215.

kendine ait ve çok iyi bir binası olmasına karşın²⁷⁴, Kocaeli Halkevinin binası olmadığı gibi, yerleştiği CHP binasında da sadece ismen vardır. Burada Kocaeli Halkevine ait bir levha bulunmadığı gibi kendine ayrılmış yer dahi yoktur²⁷⁵. Kırklareli, Denizli ve Antalya halkevleri de bina olarak sıkışık ve dar yerlerde çalışmaktadır. Gaziantep, Malatya, Aydın, Tekirdağ halkevleri CHP ile aynı binayı kullanırken, İzmir, Çanakkale, Bursa halkevleri ise CHP'den ayrı bir binada çalışmaktadır.

2-Para durumu: Halkevlerinin giderleri mahalli idarelerce sağlanmış, bazı yerlerde belediyelerde bu yardıma katılmıştır. Afyonkarahisar, Bilecik, Kocaeli, Kırklareli, Tekirdağ, Denizli, Antalya ve Gaziantep halkevleri az bir miktarla çalışmak zorunda kalmıştır. Bilecik Halkevine mahalli idareden 600 lira yardım ayrılmış ancak, bu paranın 450 lirasını alabilmiştir²⁷⁶. Gaziantep Halkevine 1932-1933 yılında yardım temin edilememişken²⁷⁷, buna karşın İstanbul Halkevinin 1932 Haziranından 1933 Haziranına kadar bütçesi 30000 liradır²⁷⁸. Mahalli idarelerden nakit olarak en fazla yardım görmüş olan halkevleri şunlardır: İstanbul 30000 lira, İzmir 11000 lira, Konya 10000 lira, Aydın 8000 lira, Eskişehir 7500 lira, Bolu ve Kütahya 6000 liradır.

Afyonkarahisar, Tekirdağ, Denizli, Antalya ve Gaziantep halkevleri az para ile çalışmakla beraber faaliyetlerini sürdürmüşler, çalışmalarını para istemeyen alanlara sarf ederek memnuniyete değer

---

²⁷⁴ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 163.

²⁷⁵ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 189.

²⁷⁶ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 199.

²⁷⁷ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 43.

²⁷⁸ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 163.

başarılar elde etmişlerdir. Denizli ve Antalya halkevleri mahalli idarelerin yapılmakta olan halkevi binalarına yardım etmelerinden dolayı parasız kalmışlardır²⁷⁹.

B-Kayıtlı Üye Sayıları ve Teşkilatları

1-Kayıtlı üye sayısı: Teftişi yapılan halkevlerinde kayıtlı üye sayısı 1392'si kadın 16576'sı erkek olmak üzere toplam 17968 kişidir. Parasal yardım temin edemeyen Gaziantep Halkevinin üye sayısı 4'ü kadın olmak üzere 343'tür. Bilecik Halkevinin ise, 6'sı kadın 219 üyesi vardır. Gaziantep, Bilecik ve Afyonkarahisar halkevleri kadın üyenin en az olduğu halkevleridir. Buna karşın parasal yönden en büyük desteği sağlayan İstanbul Halkevi hem kadın hem de genel toplamda incelenen halkevleri içinde en üst sıradadır. İstanbul Halkevinin 315'i kadın 2291 üyesi vardır²⁸⁰. Konya Halkevinin 1016 üyesinin 66'sı kadın üyeyken²⁸¹ Bursa Halkevinin 761 üyesinden 91'i kadındır²⁸². 950 üye sayısı ile toplam üye oranı bakımından halkevleri içinde üçüncü sırada yer alan İzmir Halkevinin kadın üye sayısı 50'de kalmışken, bu sayı Kütahya'da 55, Edirne'de 54'tür. Bina durumu bakımından elverişsiz bir konumda değerlendirilen Kocaeli Halkevinin 434 üyesinin 42'si kadındır. Toplamda en az üyeye sahip olan Malatya Halkevinde 186 üyenin 20'si kadın üyedir.

Halkevlerinin üye profiline bakıldığında en fazla üyenin öğretmenler olduğu görülmektedir. 3186 kişi olan öğretmen üye

---

²⁷⁹ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 7.

²⁸⁰ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 165.

²⁸¹ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 26.

²⁸² **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 120.

sayısını 1743 kişiyle işçiler izlemektedir. 1932 yılında halkevlerine kayıtlı üye sayısının şubeler itibariyle mesleki ve kadın-erkek üye sayısı şöyledir²⁸³:

Meslek	Köycüler	Temsil	Güzel Sanatlar	Dil, Edebiyat, Tarih	İçtimai Yardım	Spor	Müze ve Sergi	Kütüphane ve Neşriyat	Halk Dersaneleri	Genel Toplam
Avukat	29	3	6	22	35	6	13	29	9	152
Doktor	37	10	12	7	234	24	28	14	26	392
Öğretmen	317	369	302	481	288	317	246	330	532	3182
Tüccar	202	77	68	54	275	240	102	51	36	1105
Çiftçi	699	3	18	20	53	203	106	15	3	1120
İşçi	20	123	203	38	204	702	87	61	105	1743
Güzel Sanatlar	11	66	324	18	15	47	42	22	6	551
Diğer Meslek	1393	782	919	779	1434	1405	542	677	1792	9273
KADIN	55	181	168	139	240	114	73	83	339	1392
ERKEK	2853	1252	1684	1280	2298	2830	1093	1116	2170	16576
TOPLAM	2908	1433	1852	1419	2538	2944	1166	1199	2509	17968

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi Halkevlerinin üyeleri arasında memurlar içinde en fazla üye grubunu daha önce de belirtildiği gibi öğretmenler oluşturmaktadır. Yapılan teftişler sonucunda Genel Sekreterliğe sunulan raporlarda da bu durumdan övgüyle söz edilmiştir²⁸⁴. Kadın üye sayısı toplam üye içinde %9 gibi oldukça az bir orana sahiptir. Kadın üyeler çoğunlukla Halk Dersaneleri ve İçtimai Yardım şubelerinde daha fazla yer almıştır. İçtimai Yardım ve Temsil şubelerinde yer alan kadın üye sayısı ancak %10'un biraz üzerindedir. Öğretmenler mesleklerine uygun olarak daha fazla, Halk Dersaneleri, Dil, Edebiyat, Tarih ve Temsil şubelerinde görev alırken, doktorlar ise

²⁸³ BCA, 490.01/846.346.1, Belge 40.

²⁸⁴ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 8.

İçtimai Yardım şubesinde bariz bir şekilde faaliyetlerine devam etmişlerdir.

2-Teşkilatı: Gelen raporlara göre bu bölümde halkevinin teşkilatı hakkında bilgi verilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi halkevlerinin dokuz şubesi vardır. Halkevlerinde bu şubelerin olup olmadığı, üye sayıları, halkevinin başkanının kim olduğu üzerinde durulmuş, eksiklerle ilgili gerekli düzenlemelerin yapılması istenmiştir.

Halkevi talimatnamesine göre halkevi idare heyetiyle şube idare heyetine üye olabilmek için CHP'ne mensup olmak şarttı. Memurların bu idare heyetlerine girmelerinde kanuni bir engel yoktu²⁸⁵. Bir yerde halkevi açılabilmesi için bu şubelerden herhangi üçünün açılması yeterliydi. Üye sayısı ondan elliye kadar olan şubeler üç, elliden fazla olanlar beş kişilik bir şube idare heyeti seçeceklerdi. Üye sayısı onun altında olan şubelerde ise idare heyeti bulunmayacaktı²⁸⁶. Halkevlerinin başkanı İl CHP İdare heyetinin kendi aralarından seçeceği bir kişiydi²⁸⁷.

Teftişi yapılan halkevlerinde ilk başkanlar çoğunlukla CHP İl İdare heyetlerinin başkanlarıdır. Malatya, Aydın, Çanakkale, Tekirdağ halkevleri bu şekilde yönetilmişlerdir. Halkevlerinin başkanlarının il idare heyetinin de üyesi olması zorunluluğu halkevinde başkan değişikliğine neden olmaktadır. Nitekim Konya halkevinin ilk başkanı olan lise Felsefe Öğretmeni Nahit Cemal Bey, CHP İl İdare heyetine giremediğinden yerine Ferit Bey seçilmiştir²⁸⁸.

Genel Sekreterliğe gönderilen raporlara bakıldığında bu halkevlerinin büyük çoğunluğunun dokuz şubenin tamamıyla

---

²⁸⁵ CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.5.

²⁸⁶ Madde 5, CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.6.

²⁸⁷ Madde 19, CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.8.

²⁸⁸ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 27.

kurulduğu görülmektedir. Gaziantep, Malatya, Kırklareli, Bolu, Bilecik, Kütahya ve Afyonkarahisar halkevlerinde bazı şubeler eksiktir. Halkevlerinde eksik olan şubeler genellikle Müze ve Sergi şubesidir. Afyonkarahisar, Kütahya, Bilecik, Bolu, Kocaeli, Malatya, Kırklareli halkevlerinde Müze ve Sergi şubesi kurulmamıştır. Gaziantep Halkevinde ise Kütüphane ve Neşriyat şubesi bulunmamaktadır²⁸⁹. Kırklareli Halkevi, Dil, Edebiyat, Tarih, Spor, Temsil ve Köycüler şubeleriyle kurulmuş olmakla teftiş edilen halkevleri içinde en az şubeyle faaliyete geçen halkevidir²⁹⁰.

Halkevlerinin teşkilatı noktasında en fazla eleştiri şube idare heyetlerinin üye sayısı bakımından gelmiştir. Halkevleri talimatnamesine göre idare heyetleri üye sayısı şubelere kayıtlı üye sayısına göre belirlenmektedir. Buna göre üye sayısı ellinin altında olan şubelerde üçer, ellinin üzerindeki beşer kişilik idare heyeti bulunması gereklidir. Oysa teftiş yapılan halkevlerinde bu kurala uyulmadığı tespit edilmiştir. Tekirdağ Halkevinde, Güzel Sanatlar şubesi ile Köycüler şubesinin üye sayısı elliyi geçmesine rağmen her ikisi için de beşer kişi seçilmesi gerekirken üçer kişi seçilmiştir²⁹¹. Bunun tam tersi bir durum ise Edirne Halkevinde yaşanmıştır. Edirne Halkevinde Dil, Edebiyat, Tarih şubesi ile Müze ve Sergi şubesinin üye sayıları ellinin altında olmasına rağmen beşer kişilik bir idare heyeti seçilmiştir²⁹². Teftiş için görevlendirilen Şerafettin Bey, halkevlerini bu eksikleri edeniyle uyarmış, gerekli düzeltmelerin yapılmasını istemiştir.

---

²⁸⁹ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 44.

²⁹⁰ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 145.

²⁹¹ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 137.

²⁹² **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 155.

II- HALKEVLERİNİN TOPLANTILARI, İDARE HEYETİNİN VE ŞUBELERİNİN ÇALIŞMALARI

A- Halkevlerinin Toplantıları ve İdare Heyetinin Çalışmaları

1- Halkevlerinin toplantıları: Yapılan teftişin bu kısmında halkevleri idare heyeti ve şubelerin toplantıları, şube üyelerinin genel toplantıları, genel halk toplantıları ve bu toplantılara halkın ilgisi incelenmiş, raporlar bu doğrultuda hazırlanmıştır. Halkevleri talimatnamesine göre halkevi idare heyeti her şubenin seçeceği birer üyeden oluşmaktadır. Halkevi idare heyetinin başkanı ise daha önce ifade edildiği gibi CHP İl İdare heyetinin kendi aralarından seçeceği bir kişidir. Talimatnameye göre idare heyetiyle şubelerin heyetleri her hafta belli günlerde toplanıp halkevini çalışmalarını görüşmeleri lazımdır. Ancak, yapılan teftişlerde halkevi yönetiminin her hafta toplanmadığı tespit edilmiştir. Konya Halkevi talimatnameye uymakla diğer halkevleri için iyi bir örnek olmuştur. Zira Konya Halkevinin gerek idare heyeti gerekse de şubeler her hafta düzenli olarak toplanmıştır. Halkevinin bu durumu şube üyelerinin genel toplantıları için geçerli değildir. Konya Halkevi bu tür toplantıları, öneminin anlaşılmasını olmasından dolayı yapmamıştır. Halbuki, bu tür toplantılar şubelerin icraat ve faaliyetlerinden şube üyelerini haberdar etmek, ileride yapılacak işler hakkında onların fikirlerinden yararlanmak, birbirlerini tanımak ve anlaşmak bakımından faydalıdır²⁹³.

---

²⁹³ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 28.

Halkevlerinin genel halk toplantılarına gerekli önemi vermediği ve halkın katılımının sağlanamadığı tespit edilmiştir. Bazı halkevleri her yıl kutlanan milli bayramların programlarını yapmakla görevlerini yaptıklarını zannetmişlerdir. Oysa bu tür bayramlar ve toplantılar, “halkı, rejime ve inkılâplara ısındırmak ve milli birliği kuvvetlendirmek noktai nazarlarından çok mühim”dir²⁹⁴. Şerafettin Bey gönderdiği raporlarda, milli bayramların bu güne kadar sadece şehirlerde ve kasabalarda kutlandığını belirterek, milletin çoğunluğunu oluşturan köylülerin bu bayramların kutlandığından dahi haberi olmadığı eleştirilerini yapmıştır. Köylülerin bayramlara katılımını sağlanması ve özellikle köylerde törenler düzenlenmesi için köy öğretmenlerinin rehberlik yapabileceği ifade edilmiştir²⁹⁵.

Halkevlerinin 1932 yılına ait toplantı ve bu toplantılara katılanların sayıları şöyledir²⁹⁶:

HALKEVİ	TOPLANTI	GELENLER
AFYONKARAHİSAR	45	8468
AYDIN	22	3509
BOLU	2	350
ÇANAKKALE	10	2600
DENİZLİ	8	1600
İSTANBUL	130	24000
İZMİR	39	31200
KONYA	27	4000
MALATYA	2	100
ANTALYA	6	150
BİLECİK	23	1150
EDİRNE	15	600
GAZİANTEP	2	2800
KIRKLARELİ	9	4500
KOCAELİ	5	1500
KÜTAHYA	12	1800
TEKİRDAĞ	15	1500.

²⁹⁴ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 8.

²⁹⁵ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 9.

²⁹⁶ BCA, 490.01/846.346.1, Belge 41.

2-İdare heyetinin çalışmaları: Halkevleri talimatnamesinin 20. maddesi halkevleri idare heyetinin görevleri ile ilgilidir. Buna göre; 1-Milli bayramlara ait genel halk toplantıları düzenlemek, 2-halkevi gösteri programlarının tatbiki, 3-çeşitli şubeler arasında çalışma ahenginin korunması, 4-ihtilaf ve anlaşmazlık halinde şubeler arasında hakemlik, 5-şubelerin kendi çalışmalarını düzenlemek için hazırlayacakları özel talimatnameleri tetkik ve tasdik, 6-halkevi hesaplarının tutulmasıyla demirbaş eşyanın bakımı, 7-halkevi bütçesinin tanzim ve tatbiki gibi görevleri vardır²⁹⁷.

Halkevi idare heyetinin ilk görevleri arasında yer alan mili bayramlarda halk toplantıları düzenlemek görevini yerine getirmekte yukarıda belirtildiği gibi yetersiz kalmıştır. Gösteri görevi tüm halkevleri tarafından her ay düzenli olmamakla birlikte az çok yerine getirilmiştir. Temsil şubeleri yerlerinin yetersizliğinden ve özellikle kadın elemanlarının olmayışından dolayı çalışamadıkları için çok az gösteri yapmak zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte yapılan gösterilere halk büyük bir ilgi göstermiştir. Bazı halkevleri yaptıkları gösterilere kaç kişinin geldiğini defterlerine kaydetmediklerinden gelenlerin sayısı tam olarak tespit edilememiştir. Hatta bazı halkevleri verdikleri konferansların sayısını, tarihlerini, konuların, gelen dinleyici sayılarını tam olarak hatırlayamamışlardır. Afyonkarahisar Halkevi 22 konferans verirken, Aydın halkevi 1 konferans vermiştir.

İdare heyetinin şubeler arasındaki çalışma ahengini korumak görevi ile ilgili yapılan teftişlerde hiçbir halkevinde şubeler arasında bir

---

²⁹⁷ CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.8-9.

ahensizlik tespit edilmemiştir. Teftişler şubelerin bir kısmının özel talimatnamelerini hazırlamadıklarını ortaya çıkarmıştır. Kocaeli, Kırklareli, Çanakkale ve Malatya halkevlerinin bütün şubeleri henüz talimatnamelerini yapmamıştır. Talimatnamelerini kısmen yapmayan halkevleri de vardır. Bolu Halkevi Kütüphane ve Neşriyat, Edirne Halkevi Dil, Edebiyat, Tarih, Kütüphane ve Neşriyat ile Müze ve Sergi, Tekirdağ Halkevi Kütüphane ve Neşriyat ile Köycüler, İzmir Halkevi Müze ve Sergi, Gaziantep Halkevi Köycüler şubeleri talimatnamelerini yapmamışlardır²⁹⁸. Bu şubelere hemen talimatnamelerini hazırlamaları teftiş esnasında bildirilmiştir. Yapılan teftişler esnasında halkevindeki şubelerin talimatnamelerini yapmama sebebi olarak, ellerinde bir örnek olmadığı üzerinde durulmuştur. Şerafettin Bey, Genel Sekreterliğe gönderdiği raporlarda Genel Sekreterliğin geniş bir örnek program hazırlayarak halkevlerine göndermesi ve halkevlerinin de kendi yöreleriyle ilgili kısımları bu örneğe göre tanzim etmesini önermiştir.

İdare heyetlerinin son görevi olarak bütçenin hazırlanması konusunda geliri olan bütün halkevlerinin bütçelerini yaptığı, ancak, hesapların tutulmasında kurallara pek uyulmadığı saptanmıştır. Çanakkale Halkevinin gelir ve giderleri eski usul bir deftere geçirilmiş, bazı sarf kağıtlarına eksik pul yapııştırılmış, hademe ve kütüphane memurunun maaşlarından kesilen vergilerin muhasebe tarafından maliyeye yatırılması gerekirken, vergilerin yatırılması hademe ve kütüphane memuruna bırakılmıştır²⁹⁹. Bursa Halkevinde makbuzların kullanılmasında düzensizlikler tespit edilmiştir. Ayrıca halkevi

---

²⁹⁸ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 12.

²⁹⁹ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 112.

hesaplarının bir muhasip üye tarafından tutulması gerekirken bu iş, CHP'nin ücretli memuruna yaptırılmıştır³⁰⁰.

B- Halkevi Şubelerinin Çalışmaları

Şubelerin çalışmalarıyla ilgili yapılan incelemelerde genel olarak, şubelerin düzenli toplanıp toplanmadıkları, bütün üyelerin ara sıra toplanıp toplanmadıkları konuları üzerinde durulmuştur. Halkevi mensuplarıyla yapılan görüşmelerde bu tür toplantıların yapıldığı belirtilmesine rağmen bir çok halkevinde karar defterleri düzgün tutulmadığı için bunu kontrol etme imkanı bulunamamıştır. Bütün şube üyelerinin ara sıra toplanmaları birçok halkevinde düşünülmemiştir. Halkevlerine bu tür toplantıların yapılması ve karar defterlerinin düzgün tutulması ayrıca toplantılarda nelerin görüşüldüğünün yazılması için bir çalışma defterinin tutulması gerekliliği hatırlatılmıştır.

1- Dil, Edebiyat, Tarih şubelerinin çalışmaları: Bu şube genel olarak yeni yapılan dil inkılabının da etkisiyle dil alanında çalışmıştır. Söz derlemesi ve anket şeklinde yapılan dil çalışmalarında, valilerin başkanlığında "söz derleme heyetleri" kurulup buralarda çalışılırken ayrıca, sözler derlenip fişler halinde bu heyetlere gönderilmiştir.

Edebiyat alanındaki çalışmalar yörede yetişmiş şair ve ediplerin eserlerini toplamak ve yayınlamak şeklinde olmuş, Tarih çalışmaları da genellikle yörenin tarihini yazmak şeklinde yapılmıştır. Bu şube tarafından konferanslar da verilmiştir. Ancak bu konferanslar teftiş

---

³⁰⁰ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 125.

raporlarına göre halk tarafından arzu edilen derecede ilgi görmemiştir. Raporlara göre bunun sebepleri; binaların yetersizliği, konferans konularının halkın günlük yaşayış ve işlerini ilgilendiren konulardan seçilmemesidir. Konuşmacının ifade tarzı, sürenin uzun tutulması da ilginin azlığına gösterilen sebeplerden biridir. Şerafettin Bey'e göre halkın konferanslara ilgisini çekmek amacıyla yukarıda belirtilenlere dikkat edilmesinin yanı sıra, bir süre de olsa bu tür konferansların eğlence programlarının arasında verilmesinin iyi olacağı ifade edilmiştir³⁰¹.

Dil, Edebiyat, Tarih şubeleri aynı zamanda dergi çıkarmakla da görevlidir. Eskişehir, İstanbul ve Afyonkarahisar halkevleri dergi çıkaran halkevleridir. Eskişehir Halkevi "Halkevi" adlı bir aylık dergi çıkarırken³⁰², İstanbul Halkevi "Yeni Türk"³⁰³, Afyonkarahisar Halkevi ise "Taşpınar" dergisini çıkarmıştır³⁰⁴. Dergi çıkarmak görevi bu şubenin görevleri arasında olmasına rağmen, Afyonkarahisar hariç, İstanbul ve Eskişehir'deki dergileri Kütüphane ve Neşriyat şubelerinin neşriyat kolu çıkarmıştır. Çanakkale Halkevi Neşriyat kolu, Dil, Edebiyat, Tarih şubesiyle ortak "Anafarta" adında bir dergi çıkarmaya karar vermiştir.

2- Güzel Sanatlar şubelerinin çalışmaları: Bu şubelerde en gözde olan sanat müziktir. Müzik çalışmaları dersler ve konferanslar şeklinde yapılmaktadır. Müzikte inkılâp yapma görevi halkevlerine

---

³⁰¹ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 16.

³⁰² BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 230.

³⁰³ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 176.

³⁰⁴ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 218.

verildiği halde, yapılan incelemelerde halkevlerinin doğu müziğinden kendisini koruyamadıkları tespit edilmiştir. Beynelmül müziğin halkevlerinde genellikle yer almamasının sebepleri arasında bu müziği öğretecek ve müzik aletlerinin kullanacak kişilerin olmaması gösterilirken, doğu müziğinden vazgeçilmemesinin sebebi olarak da halkı halkevine getirebilmek için müziğin gerekli olması gösterilmiştir. Bu cümleden olmak üzere bazı halkevlerindeki incesaz heyetlerinin kapatılması halinde halkevlerinin de kapatılmak zorunda kalınacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle doğu müziğine devam edilmekle birlikte bu tür müzikle ilgili dersler açmak, öğrenci yetiştirmek yasaklanmış, müzik derslerinin yalnız beynelmül müzik için açılacağı ifade edilmiştir³⁰⁵. Konya Halkevi bu doğrultuda beynelmül müziği esas almış, doğu müziği halkevine sokulmamıştır³⁰⁶. Bazı halkevleri bando ve caz grupları teşkil etmiştir. Tekirdağ ve Çanakkale halkevlerinde caz varken, Bursa Halkevinde bando kurulmuştur. Aydın Halkevi Güzel sanatlar şubesinde hem caz hem de bando mevcuttur³⁰⁷.

Güzel Sanatlar şubesi, yetişmiş elemanları olmadığından hemen bütün halkevleri müzikten başka güzel sanatlarda faaliyet gösterememişlerdir. Ancak, İstanbul Halkevi Güzel Sanatlar şubesi her sanata mensup elemanlara sahiptir. Bu şubede müzikten başka resim, mimari, heykeltraş ve tezyini sanatlara mensup üyeler de vardır³⁰⁸.

---

³⁰⁵ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 18.

³⁰⁶ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 32.

³⁰⁷ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 85.

³⁰⁸ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 169.

3- Temsil şubelerinin çalışmaları: Bu şubeler başlangıçta pek çok yerde kadın üyelerin olmamasından dolayı faaliyete geçememişlerdir. Ancak, son zamanlarda Milli Eğitim Bakanlığı'nın genelgesi üzerine kadın öğretmenlerin gösterdikleri ilgi sayesinde canlanmaya başlamıştır. Ancak hala bir çok halkevinde bu sayı yetersizdir. Gösteriler için halkevlerinin bir çoğunun salonu olmadığından okul salonları ya da sinema salonları kullanılmaktadır. Kocaeli Halkevi yaptığı gösterilerde Necatibey okulunun salonunu kullanırken, Bilecik Halkevi temsil şubesi kadın üyesi olmadığından kadın rollerini Milli Eğitim Bakanlığı izin vermemesine rağmen ortaokulun kız öğrencilerine yaptırmıştır³⁰⁹. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Temsil kolları tarafından en fazla Akın, Özyurt ve Mete oyunları sahnelenmiştir.

4- Spor şubelerinin çalışmaları: Spor şubelerinin çalışmaları; mevcut spor kulüplerine nakden veya malzemece yardım, bunların sahalarını yapmak, yer bulmak, yeni spor teşkilatı kurmak gibi alanlarda çalışmıştır. Ülkenin gençlerini bünyesine alan bu şubeler hemen her yerde futbol müsabakaları düzenlemiştir. Bu maçlar ülkede milli birliğin ve ülke sevgisinin kuvvetlenmesi bakımından çok faydalı olmaktadır.

Futbol maçlarından başka Aydın Halkevi binicilik kulübü kurarken, Denizli Halkevi avcılık, İzmir Halkevi denizcilik kulüpleri kurmuştur. Bu kulüplerin yanı sıra güreş, tenis, voleybol, atletizm kulüpleri de spor şubeleri tarafından teşkil edilmiştir. Gaziantep

---

³⁰⁹ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 202.

Halkevi ise kulüp kurdurmak yerine kendisi bir kulüp gibi hareket etmiş, bu nedenle Gaziantep’te hiçbir spor kulübü kurulamamıştır³¹⁰.

Spor şubelerinde en fazla önem verilmesi gereken toplu beden hareketlerine, bir çok halkevinde öğretmenlerin olmaması ve tüm halkevlerinde de jimnastik salonlarının bulunmamasından dolayı başlanamamıştır.

5- İctimai Yardım şubelerinin çalışmaları: Bu şubelerin esas görevi; buldukları yerin sosyal yardım teşkilatındaki eksikleri gidermek, onlara yardım etmek ve bir taraftan da halkın sosyal yardım duygusunu güçlendirmektir. Bu amaçla; bazı hayır kurumlarına nakden yardım yapılmış, fakirlere giyecek ve gıda yardımıyla yol paraları verilmiş, fakir çocuklar giydirilmiş, öğrenci yurtları açılmış, aş evleri kurulmuş, fakir hastaların muayene ile ilaçları verilmiş, sıtmalı hastalara kinin dağıtılmıştır.

6- Halk Dersaneleri ve Kurslar şubelerinin çalışmaları: Genellikle Almanca ve Fransızca başta olmak üzere dil kursları açan bu şubelerin kurslarına devam edenlerin sayısı azdır. Çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu dil kurslarının bir çoğu, öğrencisizlikten dolayı açıldıktan bir iki ay sonra kapanmıştır. Halkevlerinin tamamına yakınında açılan dil kurslarından başka Çanakkale Halkevinde muhasebe usulü³¹¹, Denizli Halkevinde ise daktilo,dikiş ve fotoğrafçılık kursları açılmıştır³¹².

---

³¹⁰ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 47.

³¹¹ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 115.

³¹² BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 76.

Halk Dersaneleri ve Kurslar şubesinin en önemli görevlerinden biri köylüleri okutmaktır. Ancak bu görevini de parasızlık nedeniyle köylere gidilemediğinden layıkıyla yapamamış, bu konuda sadece köylülere millet mekteplerine gitmeleri tavsiye edilmiştir.

7- Kütüphane ve Neşriyat şubelerinin çalışmaları: Bu şubenin asıl görevi buldukları yörede kütüphane kurmaktır. Bu amaçla yapılan çalışmalarda birçok halkevi başarılı olmuştur. Kurulan kütüphanelerin kitaplarının çoğunluğunu, Türk ocaklarından kalanlar, CHP’ce verilen ya da CHP Genel Sekreterliği’nce halkevlerine gönderilen kitaplar oluşturmaktadır. Bazı halkevleri bir kısım kitabını satın alırken, bazı halkevleri de buldukları yerlerde mevcut kütüphanelerin değeri olan muhteviyatını halkevine nakletmiştir. Halkevleri içinde faaliyetleri ile öne çıkan Konya Halkevi ise hem kendi kütüphanesini kurmuş, hem de bir milli kütüphane kurulmasını sağlamıştır³¹³.

Kütüphane ve Neşriyat Şubesinin Neşriyat kolu bazı halkevlerinde dergi çıkarmıştır. Daha öncede belirtildiği gibi yayın görevi Dil, Edebiyat, Tarih Şubelerinin görevi iken bu tam anlayamadığından dolayı Eskişehir ve İstanbul Halkevleri Neşriyat kolu dergi çıkarmıştır. Dergi çıkarmanın dışında yayınlar çoğunlukla yöresel gazetelerden yararlanmak şeklinde olmuştur. Halkevleri yörelerinde CHP il teşkilatı tarafından çıkartılan resmi gazetelerde halkevi ile ilgili haberlerin çıkmasını sağlamışlardır.

---

³¹³ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 37.

8- Köycüler şubelerinin çalışmaları: Köycüler şubesi ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan köylüleri eğitmek görevini yapması bakımından, şubeler içinde en önemli görevlerden birini üstlenmiştir. Ancak, Genel Sekreterliğe gönderilen raporlara bakıldığında köycüler şubesinin görevini layıkıyla yapmadığı görülmektedir. Teftiş edilen halkevlerinin birçoğunda bu şubenin üyelerinin köylere gitmek yerine, şehirlerde köycülük işleri ile meşgul oldukları tespit edilmiştir. Bu işler; şehirlere gelen köylülerin dilekçelerini yazmak, işlerini takip etmek, hasta ve fakir olanlarını muayene ve tedavi ettirmektir. Köylülerin işlerinin takip edilmesinde ileri gidildiği, her tür işlerinin takibi sonucunda köylünün kendi işini kendi görmekten uzaklaştırıldığı bunun da kendine güvenlerini yok edeceği belirtilerek, köylünün her işinin takibinden vazgeçilmesi istenmiştir.

Halkevleri içinde köycülük işlerinde en planlı çalışan halkevi Bursa Halkevidir. Halkevinin köycülük şubesi üyeleri, köylüleri ilgilendiren ziraat, sağlık, eğitim ve imar olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Bu şubesinin ziraat ve sağlık grupları, köylüler için ziraat ve sağlık ile ilgili önemli bilgiler ihtiva eden broşürler bastırarak köylere yollamakta, eğitim grubu, köylülerin milli ve fikri eğitimine çalışmaktadır. Köylülerin okumasını sağlamak için şehirlerde okunmuş gazete, dergi ve kitaplar toplanılarak faydalı olanları köylere gönderilmektedir. Ayrıca, köy meydanlarına bayrak direği dikilerek her Cuma günleri sabah bu direğe Türk bayrağının çekilmesini sağlamaya çalışmıştır. Bursa Halkevinin bu çalışması takdire değer görülmüş ve her halkevine bu uygulama önerilmiştir. Bursa Halkevi Köycüler şubesinin imar grubu ise, köy evi, ahır, samanlık gibi yerlerin planlarını

çizmiş ve mukavvadan da küçük birere örneğini yapmıştır. Bu plan ve örnekler isteyenlere ücretsiz verilmektedir³¹⁴.

Bursa Halkevinin bu çalışmalarından başka İstanbul Halkevi Köycüler şubesi köylüler için bir duvar gazetesi çıkarırken, İzmir Halkevi lise öğretmenlerine bir tarım kursu vermiştir. Afyon Halkevi pazar için şehre gelmiş köylüleri her hafta halkevine toplayarak onlarla sohbetler yaparken, Antalya Halkevi bir köyü örnek köy seçerek o köy üzerinde daha fazla meşgul olmuştur. Bunlardan başka köycüler şubeleri tarafından kır bayramlarının düzenlenmesi, heyetler halinde köylerin dolaşarak köylülerle konuşulması, köylere götürülen doktorlarla hastaların muayene edilmesi gibi çalışmalar da yapılmıştır.

9- Müze ve Sergi şubelerinin çalışmaları: Afyonkarahisar, Kütahya, Bilecik, Bolu, Kocaeli, Kırklareli ve Malatya halkevlerinde bulunmayan bu şube; mahalli müzelere yardım etmek, müze açmak, eski eserlerin fotoğraflarını alarak albüm yapmak, eski ve değerli eserleri korumak ve tamir etmek gibi görevleri yapmıştır. Bu şubede en aktif çalışan halkevleri İstanbul, Konya ve Çanakkale halkevleridir. Çanakkale Halkevi Müze ve Sergi şubesi, Çanakkale’de müze açarken, Konya Halkevi, eski eser ve abidelerin fotoğraflarıyla albümler yapmıştır. İstanbul Halkevi Müze ve Sergi şubesi ise, Mustafa Kemal Atatürk’ün Şişli’deki evinin İnkılâp Müzesi haline getirilmesine yardım etmiştir³¹⁵.

---

³¹⁴ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 130-131.

³¹⁵ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 178.

Müze ve Sergi şubelerinin sergi kısmı, güzel sanatlarda henüz faaliyete geçmediğinden dolayı çoğunlukla, yerli malları sergileri düzenlemekle yetinmek zorunda kalmışlardır.

III- KOCAELİ (İZMİT) HALKEVİNİN AÇILIŞI VE FAALİYETLERİ

Kocaeli Halkevi, Müze ve Sergi Şubesi hariç olmak üzere diğer sekiz şubesi ile birlikte 24 Haziran 1932 tarihinde açılmıştır. Kocaeli Halkevi kendisine ait bir binası olmadığı için başlangıçta CHP binasına yerleşmiştir³¹⁶. Ancak bu binada sadece ismen vardır. CHP binasında Halkevine ait bir levha bulunmadığı gibi kendine ayrılmış yer dahi yoktur³¹⁷. CHP binasının yetersizliği nedeniyle Temsil Şubesi çalışmalarını kendisine geçici olarak tahsis edilen Necatibey Okulu'nda sürdürmüştür.

A-Halkevinin Açılışı

Kocaeli Halkevi, Müze ve Sergi Şubesi hariç olmak üzere diğer sekiz şubesi ile birlikte 24 Haziran 1932 tarihinde açılmıştır. Kuruluş aşamasında eksik olan Müze ve Sergi Şubesi de 1933 yılında faaliyete geçmiştir³¹⁸.

Kocaeli Halkevi az bir parayla çalışmak zorunda kalmış³¹⁹, bina durumu bakımından da elverişsiz bir konumda olmasına rağmen ilk yıl

---

³¹⁶ Kenan Olgun, “İzmit (Kocaeli) Halkevi Temsil Şubesinin Çalışmaları (1932-1951)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.26, S.78, Ankara 2010, s.512.

³¹⁷ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 189.

³¹⁸ Berna Kaya, **Bir Halk Eğitimi Kurumu Olarak İzmit Halkevi (1932-1951)**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2008, s.39.

³¹⁹ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 199.

üye sayısı 42'si kadın olmak üzere 434'e ulaşmıştır³²⁰. Temsil Şubesinin üye sayısı ise 5'i kadın toplam 35 kişidir. CHP tarafından Halkevleri yer yer genel teftişe tabi tutulmuştur. 1933 yılında yapılan ilk teftişte Kocaeli Halkevi için en önemli eleştiri binasının olmamasıdır. Ayrıca CHP binasındaki varlığının sadece “lafzi” olduğu, bina içinde ve dışında halkevine dair hiç bir belirtinin olmadığı ifade edilmiştir. İzmit'te acil olarak bir halkevi binasının yapılmasının gerekli olduğu belirtilmiştir³²¹. Bütün bu eleştirilere rağmen Kocaeli Halkevi bir kütüphane oluşturmuş, buradaki kitap sayısı 1496 cilde ulaşmıştır³²².

İzmit'te bir halkevi binası yapılması fikri ciddi anlamda ilk defa 11 Şubat 1935 tarihinde toplanan CHP İl Kongresinde ele alınmış³²³, Nisan ayında toplanan İl Genel Meclisinde de bina yapımı bütçe komisyonuna havale edilmiştir³²⁴. İzmit sahilinde yapılacak Halkevi binasının temeli 10 Ağustos 1938 tarihinde mülki erkanın katılımıyla atılmış, binanın 22 Şubat 1942 tarihinde resmi açılışı yapılmıştır³²⁵. Halkevi binasının açılacağı günler öncesinden yerel basın aracılığıyla halka duyurulmuş, açılış programı ve yeni halkevi binasının özellikleri bildirilmiştir³²⁶. Yeni yapılan halkevi binasının yanındaki arsa da CHP adına tescil edilmek suretiyle halkevinin arazisi büyütülmüştür³²⁷.

---

³²⁰ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 183.

³²¹ **BCA**, 490.01/1005.878.1, Belge 188.

³²² **BCA**, 490.01/905.535.1.

³²³ **Türk Yolu**, 11 Şubat 1935, Kaya, **a.g.t.**, s.41.

³²⁴ **Türk Yolu**, 8 Nisan 1935.

³²⁵ Kaya, **a.g.t.**, s.42.

³²⁶ İzmit'te yayınlanan Türk Yolu Gazetesi bu konuda teferruatlı bilgiler vermektedir.

Bu konuda bkz., **Türk Yolu**, 10-26 Şubat 1942.

³²⁷ **BCA**, 490.01/1749.1102.1.

Halkevi binaları iktidarın damgasını Cumhuriyet meydanları ile kent merkezine vuran yapılardır. Hükümet konağı ile Halkevi binaları yürütmenin gücünü temsil eder. Protokolde validen sonra Halkevi Başkanı geldiği gibi şehirde de vilayet konağından sonra en önemli yapı olarak Halkevi binası gelmektedir. Halkevi binalarından Cumhuriyeti temsil etmeleri beklenmiş, dolayısıyla halkevi binaları etrafında yeni bir yerleşim planı oluşturulmuştur³²⁸.

24 Haziran 1932 tarihinde açılan Kocaeli Halkevi ilk teftiş raporunda binasının olmaması ile eleştirilirken ilerleyen yıllarda başarılı çalışmaları ile gündeme gelmektedir. 1944 yılı raporuna bakıldığında Kocaeli Halkevi iyi çalışmalar yapmış, vilayet içinde yer alan diğer halkevleri çalışmaları da değerlendirilmiştir³²⁹.

B- Kocaeli Halkevi Binası

Kocaeli Halkevinin ilk açıldığı ayın sonunda üye sayısı 434’de ulaşmıştır. Bu üyelerin 42 si bayan 392’si erkektir. 1936 yılında ise üye sayısı 1221’dir. Kocaeli’nin Halkevi açılmadan önce kitap okumak için bir salonu ve kütüphanesi olmayan İzmitliler Halkevinin açılması ile güzel bir kütüphaneye ve okuma salonuna kavuşmuşlardır. 1936 yılında yani açılıştan 4 yıl sonra Kocaeli Halkevi Kütüphanesindeki kitap sayısı 1496 cilttir³³⁰.

---

³²⁸ Olgun, **a.g.m.**, s.513.

³²⁹ Rapora göre deprem dolayısıyla Adapazarı Halkevi binasının hastane olarak kullanıldığı, Hendek Halkevinin depremde hasar gördüğü ifade ile, Gebze, Kandıra, Hereke Halkevleri orta, Karamürsel Halkevi ise zayıf olarak değerlendirilmiştir. (**BCA**, 490.01/100.863.2).

³³⁰ **BCA**, 490.01/905.535.1.

1- Halkevi binası sorunu: Halkevleri her zaman yeterli olanakları olan binalara sahip olamamıştır. Halkevleri Öğreneğinde de “çalışma şubelerinin hepsi için yetecek genişlikte kurağ (bina) bulunamazsa bazı şubelerin başka kurağlarda çalışabileceği” ifade edilmiştir. İlk yıllarda Kocaeli Halkevi de binası olmadığı için Halkevinin şubelerinin CHF binasında çalışmasına karar verilmiştir. Yine yer sorunundan ötürü CHF İl İdare Heyeti Necati Bey Okulunun Halkevine tahsis edilmesine karar vermiş ve arkasından Necati Bey Okulunun tamamının Halkevine ayrıldığı bildiren Fırka kararı yayınlanmıştır. Bu tarihten itibaren Kocaeli Halkevi kendi binasına kavuşana kadar temsiller konferanslar, balolar gibi etkinlikler Necati Bey Okulu Halkevi salonunda yapılmıştır. Yine Halkevine ait bir spor salonu olmadığından spor egzersizleri İdman Yurduna ait olan spor salonunda yapılmıştır³³¹. Kocaeli Halkevinin 1934 yılındaki CHF binasındaki yeri yapılacak faaliyetler ve daha birçok etkinlik için yetersiz kalmıştır. Yer sorunu Kocaeli Halkevinde gönüllü çalışan gençlerin başarısına da engel olmuştur. Bu gençler bu sorundan dolayı uygun bir ortamda bir araya gelerek düzenli olarak çalışmamışlardır. Türk Yolu Gazetesinde Avşaroğlu mahlasıyla yazan yazar, 1934 yılında Halkevinin yersizlik sorununu şu şekilde ifade etmiştir. “Şimdiki halde Halkevi Reisi 9 şubenin sıkıştırıldığı 3-4 metrekare odadaki dolabın başında bekçi gibi duruyor. Onun çalışmak arzusuna imkân vermeyen yersizlik saçlarının ağarmasına yegâne sebep sanılır.” İlk yıllarda dokuz şube de yer sorunundan ötürü sıkıntılar yaşamıştır.

---

³³¹ **Türk Yolu (TY)**, 30 Temmuz 1934.

Yaşanan sıkıntılara ayrıntılı olarak baktığımızda Dil ve Edebiyat Şubesine bağlı olanların hevesle toplanabilecekleri uygun bir yer yoktur. Bu hevesliler Halkevine sığmamaktadır. Yine Cumhuriyet Halk Fıkrasının küçük salonun da yapılan toplanmalarda da engeller çıkmaktadır. Diğer şubeler içinde aynı durum söz konusudur. Türk Yolu Gazetesinde ifade edilen “Filan mektepteki orgdan bir ses duyulmaz” sözünden de anlaşılabilceği gibi Güzel Sanatlar Şubesinin üyelerinin toplanacağı onları şevklendirecek bir yerleri yoktur. Temsil Şubesi de, toplanmalarını oyun oynamalarını yersizlik yüzünden ertelemektedir. Necati Bey Okulundaki Halkevi Salonunda yapılan provalarda devamlı bir şekilde zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu şube yer sorunu engeline rağmen başarılı olmuştur. Spor Şubesinin de çalışmaları için uygun bir mekâna ihtiyacı vardır. Yer sorunu sporcuların gereken idmanları yapmalarına engel olmakta bu da doğrudan başarıyı etkilemiştir. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi de açılan kurslarda verilecek dersler için okullarda boş oda aramaktadır. Bu zorluklar karşısında bazı hevesliler kurslara gitmekten zorunlu olarak vazgeçmiştir. Devamlı ve müsait yer yokluğu gönüllü okuyucuların da artmasına engel olmuştur. Sosyal Yardım Şubesi de yardım etmek isteyen gönüllülere rağmen yer yokluğu nedeniyle gerekli başarıya ulaşamamıştır. Kütüphane Yayın Şubesi İnkılâpçı bir ülkede en çok çalışması gereken bir kol olmasına rağmen yer sorunu nedeniyle bu şubede yeterince çalışamamıştır. Halkı aydınlatmak için gönderilen binlerce kitap yer olmadığı için dolaplarda bekletilmiştir. Beş yüze yakın üyesi olan Köycülük Şubesi de Halkevinde uygun bir yer olmadığı için köylü vatandaşla görüşmelerini daha çok köylerde

yapmıştır. Müze ve Sergi Şubesi de yer sorunu ve maddi imkânsızlıklar yüzünden gerekli çalışmaları yapamamıştır³³². Yukarıda da ifade edilen sorunlardan da anladığımız kadarıyla Kocaeli Halkevinin bütün şubeleri açıldığı ilk yıllarda yer yokluğu sorununu fazlasıyla yaşamış ve bu durum şubelerin çalışmalarına kısmen engel olmuştur. Yine de Halkevi üyelerini bu durum yıldırmamış, onlar zor şartlara rağmen çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Fakat göz ardı edilmemesi gereken bir konu vardır ki Halkevinin bu sorunların üstesinden gelmesi halkı aydınlatabilmesi, gençliği ulusal duygularla kaynaştırabilmesi için uygun bir yere ihtiyacı vardır.

2- Yeni halkevi binasının yapılması: Halkevi binaları iktidarın damgasını Cumhuriyet meydanları ile kent merkezine vuran yapılardır. Hükümet konağı ile Halkevi binaları erkin varlığını ve gücünü temsil eder. Protokolde validen sonra Halkevi Başkanı geldiği gibi şehirde de vilayet konağından sonra en önemli yapı olarak Halkevi binası olarak gösterilmiştir. Halkevi binalarından Cumhuriyeti temsil etmeleri beklenmiştir³³³. 11 Şubat 1935 tarihinde yapılan CHF İl Kongresinde İzmit de Halkevini de içine alacak bir parti binasının yapılmasının gerekliliği belirtilmiştir. Bu Kongrede bulunan İzmit Valisi Fahir Türel de dâhil herkes aynı fikirde olduğunu ifade etmiştir³³⁴. 1935 Nisan ayı içinde yapılan İl Genel Meclisi toplantısında İzmit Halk Fırkası ve Halkevi inşası hakkındaki istekler bütçe komisyonuna iletilmiştir³³⁵.

---

³³² TY, 12 Kasım 1934.

³³³ Yeşilkaya, a.g.e., s.23.

³³⁴ TY, 11 Şubat 1935.

³³⁵ TY, 8 Nisan 1935.

1938 yılında Halkevi binasının planını belirlemek için Vali ve Parti Başkanı Hamit Oskay'ın Başkanlığı altında Halkevinde bir toplantı yapılmıştır³³⁶. Deniz kıyısına yapılacak olan Halkevi binası ile o zamana kadar imar edilmemiş olan sahilinde önem kazanacağı ve bundan sonra yapılacak binaların ve yollarında Halkevi binasına göre yapılacağı ifade edilmiştir³³⁷. Halkevi Binasının yapılacağı arsa 2 Ağustos 1938 Pazartesi günü saat 16:00'da 60.000 liraya CHP tarafından ihale edilmiştir. 10 Ağustos Çarşamba günü temel atma töreninin yapılacağı Türk Yolu Gazetesinde duyurulmuştur. Gazetede inşaatın bir yıl içinde biteceği yazmaktadır. Temel atma törenine çok sayıda kişinin davet edileceği de belirtilmiştir³³⁸. 10.08.1938 tarihinde yapılan temel atma törenine Vali, Parti Başkanı Hamit Oskay, Tümgeneral Mürsel Bakü, Amiral Fahri Engin, Milletvekili İbrahim Diplen ile Mülkiye Baş Müfettişi Nedim Nazmi ve Genel Parti Üyeleri, Halkevi üyeleri ve çok sayıda halk katılmıştır. Yeni rıhtım üzerinde binanın yapılacağı yer bayraklarla donatılmış ortaya konan modern bir kürsü süslenmiştir. Saat 13:00 de Halkevi Bandosu tarafından İstiklal Marşı çalındıktan sonra Vali ve Parti Başkanı bir konuşma yapmıştır. Ardından Vali tarafından temel atılmıştır. Yeni rıhtım sahilinde inşaatına başlanan Halkevi binasının 1940 yılındaki Cumhuriyet Bayramında yapılacak bir törenle açılması planlanmıştır. Binanın müteahhidi Rauf Eksat, binayı Ağustos sonunda teslim edeceğini ifade etmiştir. Binanın daha önce 30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramında

---

³³⁶ Kaya, **a.g.t.**, s. 41.

³³⁷ **TY**, 16 Haziran 1938.

³³⁸ **TY**, 4 Ağustos 1938.

açılması düşünülmüştür. Ancak bina tamamlanmasına rağmen binanın kalorifer tesisatı döşenmediği ve mobilyaları gelmediği için açılış ertelenmiştir. Bu ertelemenin bir nedeni de belediye bütçesinin darlığı ve amele bulmakta zorlanılmasıdır³³⁹. İzmit'te inşa edilmekte olan Halkevi binasının bitişiğinde bulunan arazi CHP partisi adına tescil edilmiştir. Bu arsanın doğusunda bulunan iki arsanın daha belediyece satın alınarak partiye uygun bir şekilde satılacağı İzmit Parti müfettişinin huzurunda belediye tarafından bildirilmiştir³⁴⁰. Kocaeli Halkevi yeni binasına taşınacağı için eski binasını, bodrum katında görevini sürdürmekte olan İzmit'in yer sorunu yaşayan yerel spor kulüplerinden olan Akyeşil Spor'a verilmiştir³⁴¹.

3-Yeni halkevi binasının açılışı: 1940'lı yıllardan beri açılması planlanan ancak maddi imkânsızlıklardan ötürü inşaat yavaş ilerlediği için İzmit'in en heybetli ve güzel yapısı olan yeni Halkevi binasının açılışı 22 Şubat 1942 tarihinde yapılabildiği³⁴². Bu tarihin seçilme nedeni de açılışın Halkevleri açılış bayramına denk getirilmek istenmesidir. İzmit'te yeni yapılan Halkevinin açılış töreni için çok zengin bir program hazırlanmıştır. Hazırlanan program aşağıdaki gibidir.

1- Halkevi binasının açılışı, Halkevleri Kuruluşunun Onuncu Yıldönümü günü olan 22.02.1942 Pazar günü yapılacaktır.

---

³³⁹ TY, 16 Ağustos 1940.

³⁴⁰ BCA, 490.01/1749.1102.1.

³⁴¹ TY, 29 Aralık 1941.

³⁴² TY, 14 Şubat 1942.

2- 21.02.1942 Cumartesi günü akşamı saat 21:00'de Halkevi salonunda davetlilere Sosyal Yardım Şubesi yararına bir balo verilecektir.

3- Şehir içindeki Halkevi hoparlörlerinden iki gün yayın yapılacaktır.

4- Açılış törenine gelen davetliler Pazar günü saat 14:00 de müsamere salonunda toplanacaktır. A) İstiklal Marşıyla törene başlanacaktır. B) CHP Vilayeti İdare Heyeti Halkevi adına binanın açılışı münasebetiyle bir söylev verilecektir. C) Milli rakıslar, milli oyunlar oynanacaktır.

5- Saat 15:00 de Halkevlerinin onuncu yıldönümü münasebetiyle Ankara radyosundan yapılacak yayın takip edilecektir. A, B, C maddeleri bu neşriyata göre tatbik edilecektir³⁴³.

Halkevi Başkanı B. Bedri Ahıskalı ile Halkevine gönül vermiş kişiler gece geç saatlere kadar açılışın güzel, zengin, renkli ve tezahüratlı olması için çalışmıştır³⁴⁴. 22 Şubat 1942 tarihinde yapılan Halkevinin açılışına katılan davetliler arasında Vali Ziya Tekeli de bulunmuştur. Açılıшта okunan İstiklal Marşının arkasından CHP İzmit Müfettişi ve Tekirdağ Milletvekili Rahmi Apak Halkevleri ile Halkodalarının amacını anlatan bir konuşma yapmıştır. Konuşmanın ardından kapıdaki kurdele kesilmiştir. Bu merasimde İzmitlilerin hepsi belgelerin ifadesine göre gelin gibi süslü binanın açılması ile neşelenmiştir. Küçükler korusu saat 15:00'a kadar devam etmiştir. Tam saat 15:00 de Ankara'dan radyo ile yayınlanan CHP Genel Sekreteri

---

³⁴³ **TY**, 10 Şubat 1942.

³⁴⁴ Kaya, **a.g.t.**, s.43; **TY**, 14 Şubat 1942.

Doktor Fikri Tüzer tarafından Halkevlerinin açılışı ile ilgili konuşma dinlenmiştir. Nutkun ardından yeni Halkevi binası gezilmiş ve bu sırada davetlilere hazırlanan büfeden ikram yapılmıştır. Aynı 44 günün akşamı da davetlilere Temsil Şubesi tarafından bir temsil verilmiştir. 21 Şubat Cumartesi akşamı da yeni Halkevinin açılış töreni şerefine (Yardım Sevenler Cemiyeti Yararına) Halkevi salonunda sabaha kadar süren bir balo verilmiştir³⁴⁵. Halkevi binasının açılış törenine CHP İl İdare Heyetince davet edilen ve binanın inşaatında güzel hizmetleri geçen Zonguldak Milletvekili Halil Türkmen ile eski İzmit Valisi Hamit Oskay, İzmit Milletvekillerinden İbrahim Süreyya Yiğit, eski CHP Müfettişi Zühtü Durukan, eski Bayındırlık İşleri Müdürü (Bayındırlık İşleri) İzmit İdare Heyeti Başkanlığına çektikleri telgrafta mazeretlerinden dolayı gelemediklerini ifade etmişlerdir. Halkevinin açılışını tebrik etmişlerdir. Ayrıca İstanbul Parti Başkanı Reşat Mimaroglu ve B. Mehmet Ali Kâğıtçı da ve ilçelerden törene davet edilen parti Halkevi ve Halkodası Başkanları da mazeretlerini bildirerek Halkevinin açılışını kutlamışlardır³⁴⁶. Kocaeli Halkevi'nin yeni yapılan binasının o dönem için diğer şehirlere nasip olmayacak bir güzellikte olduğu ifade edilmiştir. Bina o dönemde en düzenli görülen Eminönü ve Kadıköy Halkevi binalarından bile daha tertiplidir. Konferans salonu da diğer Halkevlerinden daha üstün özelliklere sahip olup lüks ve ihtişamıyla bina davetlilerin dikkatini çekmiştir³⁴⁷. Türk Yolu Gazetesi yazarı Cevdet Baykal gazete de yazdığı yazıya göre İzmit halkının yeni

---

³⁴⁵ **TY**, 24 Şubat 1942.

³⁴⁶ Kaya, **a.g.t.**, s. 44; **TY**, 26 Şubat 1942.

³⁴⁷ **TY**, 19 Ekim 1943.

yapılan Halkevi binasını sevdiği ifade etmiş ve halk boş vakitlerini bu Halkevi binasında geçirmeye başlamıştır. Halkevine giden herkesin bu yeni yapılan binadaki mobilyaların kıymetini bilmeleri istenmiştir. Çünkü Halkevi ve içindeki eşyalar yüz binlerce liraya mal olmuştur halktan bu eşyaların ne zahmetle alındığını düşünmesini evindeki eşyaları koruduğu gibi Halkevindeki eşyaları da koruması istenmiştir. Cevdet Baykal'ın bu şekilde bir yazı yazmasını nedeni Halkevinin açılışı şerefinde verilen baloda bazı kendini bilmezlerin yeni alınan sandalyelerin üzerine sigara koyarak bu sandalyeleri yer yer yakmalarıdır. Yine bazı kişilerde temsil salonundaki sandalyeleri çizmişler etrafını kirletmişlerdir. Cevdet Baykal Halkevinin bu konuyla ilgili bir kurs açarak bu davranışları sergileyenlerin eğitilmesini istemiştir³⁴⁸. Kocaeli Halkevi açıldığı günden beri eski ve binasında da daima varlığını göstermiş, genç ve yetenekli elemanlar Halkevini bir faaliyet kaynağı haline getirmişlerdir³⁴⁹.

C- Kocaeli Halkevinin Çalışmaları ve Kapatılışı

Halkevleri ve Halkodaları gerek CHP Bölge Müfettişleri gerekse Halkevleri Müfettişleri tarafından sık sık teftişe tabi tutulmuştur. Bu teftişler ile işlerin talimatnameye uygun olarak yapılıp yapılmadığı kontrol edilerek, Halkevlerinin ihtiyaçları, eksikleri tespit edilmiştir. 1932 yılında açılan Halkevlerini teftiş etmek amacıyla Samsun CHP il başkanlığını yapmış olan Şerafettin Bey görevlendirilmiştir. Şerafettin Bey'in bu görevi 18 Ocak 1933 tarihinde

---

³⁴⁸ TY, 7 Mart 1942.

³⁴⁹ TY, 14 Şubat 1942.

Halkevlerine bildirilmiş ve kendisine yardım edilmesi istenmiştir. 30 Mayıs'ta Karadeniz bölgesindeki Halkevlerine yazılan yazıyla da bu yardım isteği tekrarlanmıştır. Halkevlerini teftişle görevlendirilen Şerafettin Bey, 19 Ocak 1933 tarihinde Ankara'dan hareketle hemen görevine başlamış, 15 Mayıs'a kadar 20 halkevini teftiş etmiştir.³⁵⁰ 1933 yılında teftiş edilen Halkevinden biri de Kocaeli Halkevidir. İzmit'le ilgili olarak CHP Genel Sekreterliğine gönderilen teftiş raporuna aşağıda yer verilmiştir:

“1-24 Haziran 1932 tarihinde açılmış olan Kocaeli Halkevinin, Müze ve Sergi Şubesi müstesna olmak üzere diğer şubeleri teşekkül etmiştir.42'si, kadın olmak üzere 434 azası da vardır.

2-Şubeler henüz kendi hususi talimatnamelerini dahi hazırlamamışlardır. Talimatnamelerinin tanziminde bir esas olarak müracaat ve istifade edilmek üzere İstanbul Halkevi şubelerinin talimatnamelerini istediklerini ve fakat henüz gönderilmediği için talimatnamelerini yapamadıklarını ifade etmişlerdir.

3-Esasen Kocaeli Halkevimiz, bina itibariyle de çalışabilecek vaziyette değildir. Fırkamızın Vilayet, Kaza, Nahiye, İdare Heyetleriyle büroları ve Himayeietfal ve Spor Mıntıka Heyetleri tarafından zaten tıka basa işgal edilmiş olan küçük ve dar Fırka binasına Halkevi de lâfzen yerleştirilmiştir. Lâfzen diyorum, çünkü Halkevinin bina haricinde bir levhası vardır, ne de bina dâhilinde Halkevi için muayyen yerler ayrılmıştır. Bu sebeple gerek Halkevi idare heyeti ve gerek şube

---

³⁵⁰ Kenan Olgun, “CHP Müfettiş Raporlarına Göre Birinci Yılında Halkevlerinin Gerçek Durumu, 6. Uluslararası Atatürk Kongresi, Ankara, 12-16 Kasım 2007, **Bildiriler**, C.2, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2010, s. 929.

idare komiteleri, haftada bir defa, fırka vilayet idare heyeti odasında müştereken toplanarak müzakerelerini yapmaktadırlar.

4-Halkevi reisi Yüce Rıfat bey, kendisinin ancak yeni reis olduğunu, mesainin kendisiyle başladığını ve daha evvel esaslı bir şey yapılmamış olduğunu söylemiştir. Yüce Rıfat beyi de, çalışmak hususundaki bariz hevesine rağmen, umumi malumat itibariyle bir kültür müessesesini idare edebilecek kifayette göremedim.

5-Binaenaleyh, her şeyden evvel bina vaziyeti halledilmedikçe, yani Halkevimiz için münasip ayrı bir bina tedarik edilmedikçe mevcut binada Kocaeli Halkevimizin çalışmasına ve muvaffak olmasına imkân olmayacağını kanaatine vasıl arz eder ve bu vesile ile de saygılarımı sunarım, efendim.”³⁵¹.

İlk yıllarda diğer birçok Halkevi gibi Kocaeli Halkevi de benzer eleştirilerle karşılaşmıştır. İlk teftiş raporundan da anlaşılmaktadır ki Kocaeli Halkevinin kuruluş yıllarındaki, en büyük sıkıntısı yer sorunudur. Kocaeli Halkevi tabelasının olmaması, isminin söz de kalması ve oyunlarını tiyatro salonu olmadığı için Necati Bey Okulunda oynaması yönünden eleştirilere maruz kalmıştır.

Kocaeli Halkevinin 1949 yılında iyice yavaşlayan çalışmaları Türk Yolu Gazetesinde “Halkevi ne âlemde?” başlıklarının atılmasına neden olmuştur³⁵². Kocaeli Halkevi 1949 yılında iyice yavaşlayan çalışmalarını hızlandırmak için sık sık toplantılar yapmıştır³⁵³. Ancak dönemin şartlarından ötürü Halkevi bir daha eskisi gibi faaliyet

---

³⁵¹ BCA, 490.01/1005.878.1.

³⁵² TY, 9 Kasım 1949.

³⁵³ TY, 18 Aralık 1949.

gösteremeyecektir. Temsiller konferanslar iyice azalınca sinema salonunun kiraya verilmesi düşünülmüştür. Bu tarihe kadar Hendek, Eskişehir, Kandıra, Adapazarı, Bursa ve diğer birçok Halkevi salonları temsillerin azlığı sebebiyle kiraya verilmiştir. Kocaeli Halkevi istirahat salonu da kahve olarak kiraya verilmiş ve temsil salonunun da kiraya verilmesi düşünülmüştür. Ancak kira sözleşmesine konulacak madde ile salon temsil, konferans ve toplantılar için yine belli günlerde Halkevi için kullanılabilir³⁵⁴. 16 Ağustos 1950 tarihinde Halkevi sineması ihaleye çıkarılmış ve sekiz taliplinin katıldığı ihaleyi aylığı 1701 liraya Kemal Selçuk kazanmıştır³⁵⁵. 1950 yılında Halkevi Kütüphanesi de alt salondan yukarı kata taşınmak zorunda kalmıştır. Taşınmanın nedeni bu salonun kiraya verilmek istenmesidir³⁵⁶. 1951 yılında Halkevlerinin kapatılma kararının alınmasının ardından İzmit'teki Halkevine ait bütün demirbaş eşyalar tespit edilerek bir odaya toplanmıştır. 17 Ağustos 1951 tarihinde de Halkevi sinema salonu mühürlenmiştir³⁵⁷. İlerleyen zamanla birlikte çıkarılan kanun gereğince hazineye intikal eden Halkevi binalarının Halkevi gelecekte ne olacağı konusuna Türk Yolu Gazetesinde yer vermeye başlanmıştır. Cevdet Baykal köşe yazısında “Halkevi’ni Kız Enstitüsüne verelim... “ isimli başlık atmıştır. Bunu istemesinin nedeni de Kız Enstitüsünün uygun bir binasının olmamasıdır³⁵⁸. Ancak bir süre sonra Cevdet Baykal’ın yazısına yine aynı gazetede yazan S. Saraçoğlu yazdığı bir yazı ile

---

³⁵⁴ **TY**, 17 Kasım 1949.

³⁵⁵ **TY**, 17 Ağustos 1950.

³⁵⁶ **TY**, 9 Ağustos 1950.

³⁵⁷ **TY**, 17 Ağustos 1951.

³⁵⁸ **TY**, 23 Ağustos 1951.

cevap vermiştir. Bu gazete yazısında, “Halkevi konusu karara bağlanırken her şeyden evvel halkın müşterek menfaatleri ve Halkevinin kuruluşundaki gayelerinin tahakkuku ön plana alınmalıdır. Halkevi ne P.T.T. ne Belediye ve ne de Kız Sanat Enstitüsü olamaz.... Halkevleri her şeyden evvel kültürel, sportif ve buna müsait faaliyetlerin ceryan edeceği bir yer olmalıdır.” ifadesi yer almıştır³⁵⁹. 26 Ağustos 1951 tarihli Türk Yolu Gazetesinde de Halkevi binalarının kamu hizmetine bırakılacağı ifade edilmiştir³⁶⁰. Nihayet uzun süren tartışmaların ve belirsizliğin ardından CHP tarafından tahliye edilen Kocaeli Halkevi binasına 19 Eylül 1951 tarihinde Özel İdare ve Tapu İşleri taşınmıştır. Binanın alt kısmı ise yine gazino olarak kalmıştır³⁶¹. Ancak daha sonra yayınlanan gazetede Özel İdare ve Tapu İşlerinin kendi binalarında yapılan tamirattan dolayı geçici olarak Halkevi binasına taşındıkları öğrenilmiştir³⁶². 1952 yılında Kocaeli Halkevine ait menkul eşyaları tespit etmek için Maliye ve Milli Eğitimden görevlilerin bulunduğu bir komisyon oluşturulmuştur³⁶³. 15 Haziran 1952 tarihli habere göre eski Halkevi binasına defterdarlık taşınmış ve bundan sonra maliyeye ait işlerin burada yapılacağı ifade edilmiştir³⁶⁴. Halkevi Kütüphanesi de Kocaeli Yüksek Tahsil Derneği İdare Heyetine verilmiştir. Dernek uzun süredir kapalı kalan kütüphaneyi işletmeye hazır olduğunu da ifade etmiştir³⁶⁵.

---

³⁵⁹ **TY**, 25 Ağustos 1951.

³⁶⁰ **TY**, 26 Ağustos 1951.

³⁶¹ **TY**, 21 Eylül 1951.

³⁶² Kaya, **a.g.t.**, s.50; **TY**, 25 Eylül 1951.

³⁶³ **TY**, 25 Mayıs 1952.

³⁶⁴ **TY**, 15 Haziran 1952.

³⁶⁵ Kaya, **a.g.t.**, s.50; **TY**, 17 Ekim 1952.

Halkevlerini kapatan kanun olarak bilinen 5830 sayılı kanun 11 Ağustos 1951 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 1951 Milletvekili ara seçimlerinin yapılacağı Eylül ayından yaklaşık bir ay önce çıkan, Halkevleri ile Halkodalarının bina ve eşyalarının eski sahiplerine ve devlete iadesini öngören kanun, bu malların iadesi için CHP’ye bir aylık bir süre vermiştir. Yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte Halkevi binaları boşaltılmaya başlanmıştır. Kocaeli Halkevi binası da CHP tarafından kanunun yürürlüğe girmesini takiben boşaltılmaya başlanmış, 19 Eylül 1951 tarihinde binaya Özel İdare ve Tapu İşleri taşınmıştır³⁶⁶. Daha sonra halkevi binasına Defterdarlık taşınmıştır³⁶⁷.

IV- KOCAELİ HALKEVİNİN TEFTİŞ RAPORLARI

A- Kocaeli Halkevinin İlk Teftişi Hakkında Kısa Rapor

Bir kültür kurumu olarak 19 Şubat 1932 tarihinde açılan halkevlerinin sayısı aynı yıl içinde 34’e çıkmıştır. Halkın eğitilmesi noktasında özel önem verilen halkevleri, çalışmalarını üçer aylık raporlar halinde CHP Genel Sekreterliği’ne göndermek zorundadır³⁶⁸. CHP, raporların üçer aylık dönemlerde verilmesini, halkevleriyle kültür ve inkılâp yolunda başladığı bu harekete daha büyük bir hız ve heyecan verebilmek ve bu yolda daha emin ve şuurlu adımlarla yürüyebilmek ve ayrıca halkevleriyle ilişkileri daha yaklaştırmak amaçlarıyla istemiştir³⁶⁹. Ancak, halkevlerinin bir çoğu bu kurala muntazaman

---

³⁶⁶ TY, 21 Eylül 1951.

³⁶⁷ TY, 15 Haziran 1952.

³⁶⁸ CHF Halkevleri Talimatnamesi, s.9.

³⁶⁹ CHF Katibiumumiliğinin... C.I, s.40.

uymadığı³⁷⁰ gibi, bazıları da kendi açılış tarihine göre üçer aylık raporlar göndermiştir. Bu şekilde gönderilen raporların takibinin zorluğundan dolayı raporların açılış tarihi ne olursa olsun 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31 Aralık sonu itibariyle düzenlenmesi istenmiştir³⁷¹. 1940 yılında yeniden düzenlenen Halkevleri talimatnamesinde bu üçer aylık süre 6 aya çıkarılmıştır³⁷².

Teftişi yapılan halkevleri, yol gösterici, çalışma birliğine götürücü bir “arkadaşlık” havası içinde teftiş edilmektedir. Bu teftişlerde, halkevlerinin eksikleri üzerinde durulmakta, şartları ve imkanları uygun olduğu halde yeterli çalışmamış olanlar yine arkadaşça tenkit edilmekte, iyi çalışanlar ise takdir ve teşvik görmektedir. Halkevlerinde yapılan teftişler, isteksizleri zorla çalışmaya götüren bir araç değildir. Aksine bu teftişler, “halk hizmetine gönül vererek çalışan idealistlerin takıldıkları engelleri kaldırmak, yollarını açmak, noksanlarını tamamlamak, fikir ve duygu hürriyetlerini, enerjilerini halkın yükselmesi uğrunda kullanmalarına imkan vermek gibi muvaffakiyetlerini araştıran” bir usuldür. Bu açıdan teftişlerin halkevi hayatında yetiştirici bir önemi vardır³⁷³.

1-Müfettiş raporlarına göre birinci yılında halkevleri: 1932 yılında açılan halkevlerini teftiş etmek amacıyla Samsun CHP il başkanlığını yapmış olan Şerafettin Bey görevlendirilmiştir. Şerafettin

---

³⁷⁰ CHF Katibiumumiliğinin... C.I, aynı yer.

³⁷¹ CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım II. Kanun 1933'ten Haziran Nihayetine Kadar, C.II, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933, s.65.

³⁷² Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, Zerbamat Basımevi, 1940, s.11.

³⁷³ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.23.

Bey'in bu görevlendirmesi 18 Ocak 1933 tarihinde halkevlerine bildirilmiş ve kendisine yardım edilmesi istenmiştir³⁷⁴. 30 Mayıs'ta Karadeniz bölgesindeki halkevlerine yazılan yazıyla da bu yardım isteği tekrarlanmıştır³⁷⁵.

Halkevlerini teftişle görevlendirilen Şerafettin Bey, 19 Ocak 1933 tarihinde Ankara'dan hareketle hemen görevine başlamış, 15 Mayıs'a kadar 20 halkevini teftiş etmiştir. Şerafettin Bey, sırasıyla Eskişehir, Afyonkarahisar, Kütahya, Bilecik, Bolu, Kocaeli, İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Bursa, Çanakkale, İzmir, Aydın, Denizli, Antalya, Adana, Malatya, Gaziantep ve Konya halkevlerini teftiş etmiştir. Teftiş amacıyla verilen 500 liralık harcırah yetmediğinden ek ödenek talebinde³⁷⁶ bulunan Şerafettin Bey, teftiş bittikçe o halkevi hakkında biri kısa, diğeri ayrıntılı olmak üzere iki raporu düzenli olarak CHP Genel Sekreterliği'ne göndermiştir. Teftişler "Harici hiçbir tesirin tazyiki altında olmaksızın, mahza kendi vicdanlarının emriyle, halkevlerimizde çalışmayı tekabül etmiş olan arkadaşlarımızın, bu işte, hiçbir menfaatleri ve binaenaleyh yalan söylemeğe de mecburiyetleri olamayacağı" düşünüldüğünden halkevlerinin çalışanlarıyla görüşülmesi şeklinde yapılmış, aynı zamanda vatandaşların da düşünceleri sorulmuştur. Bu teftişler esnasında halkevlerinin bulunduğu yerin vali, parti başkanı ve belediye başkanı ile de görüşülmüş, onların görüşleri de alınmıştır. Yapılan teftişlerde halkevi çalışanlarıyla ayrı ayrı değil, toplu olarak görüşülmüş, böylece

³⁷⁴ CHF Katibiumumiliğinin..., C.II, s.23.

³⁷⁵ CHF Katibiumumiliğinin..., C.II, s.73.

³⁷⁶ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 78.

bir şubeyi ilgilendiren konularda diğer şubelerinde hazır bulunması sağlanmıştır. Ayrıca böyle davranılmakla zamandan da tasarruf edilmiştir.

Teftişlerde halkevi çalışanlarının nazarında iki ana amaç canlandırılmaya çalışılmıştır. Bunlardan birincisi, eğitim teşkilatının yetişemediği her yaştan gençleri eğitmek, ikincisi ise “vatandaşları kuvvetli manevi bağlarla birbirine kenetleyerek, bütün Türkleri, bir düşünür, bir duyar kitle haline getirmek”tir³⁷⁷. Bu amaçla teftişlerde; konferanslar, sohbetler, dersler ve kurslar, gösteriler, her vesile ile toplantılar ve milli bayramlara ilgi konuları üzerinde ağırlıklı olarak durulmuş, bunların yapılıp yapılmadığına dikkat edilmiştir. CHP’nin halkevlerini yakından takibi bakımından önemli olan bu teftişlerle halkevlerinin bir kısmının kendisinden beklenen verimi veremedikleri tespit edilmiş, daha verimli çalışmalarını için tedbirler alınması sağlanmıştır³⁷⁸.

2- Kocaeli Halkevinin kısa teftiş raporu: Halkevlerinin teftişle görevlendirilen Şerafettin Bey, teftiş bittikçe o halkevi hakkında biri kısa, diğeri ayrıntılı olmak üzere iki raporu düzenli olarak CHP Genel Sekreterliği’ne göndermiştir. CHP Genel Sekreterliği’ne gönderilen raporlarda teftiş yapılan halkevinin bina ve para durumu, kayıtlı üye sayısı, teşkilatı, toplantıları, idare heyetinin çalışmaları ve şubelerin çalışmaları hakkında ayrı ayrı bilgi verilmiştir.

---

³⁷⁷ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 4.

³⁷⁸ CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım 1 İkincikanun 1934’ten Haziran 1934 Sonuna Kadar, C.IV, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1934, s.23.

Şerafettin Bey, Kocaeli Halkevi hakkındaki kısa raporunu 12 Şubat 1933 tarihli yazı ile CHP Genel Sekreterliği'ne iletmıştır³⁷⁹. Kısa raporunda Şerafettin Bey, 24 Haziran 1932 tarihinde açılan Kocaeli Halkevinin Müze ve sergi şubeleri hariç olmak üzere açıldığını belirtmiş, 42'si kadın olmak üzere 434 üyesinin olduğunu ifade etmiştir. Raporun devamında; “Şubeler henüz kendi hususi talimatnamelerini dahi hazırlamamışlardır. Talimatnamelerinin tanziminde bir esas olarak müracaat ve istifade edilmek üzere İstanbul Halkevi şubelerinin talimatnamelerini istediklerinin ve fakat henüz gönderilmediği için talimatnamelerini yapamadıklarını ifade etmişlerdir” demek suretiyle Kocaeli halkevinin talimatnamelerinin hazır olmadığını belirtmiştir³⁸⁰.

Kısa raporun 3. Maddesi, Halkevinin bina durumu hakkında bilgi vermektedir. Şerafettin Bey bu maddede;

“Esasen Kocaeli Halkevimiz, bina itibarıyla de çalışabilecek vaziyette değildir. Fırkamızın Vilayet, Kaza, Nahiye idare heyetleriyle büroları ve Himayeietfal ve spor Mıntıka heyetleri tarafından zaten tıkabasa işgal edilmiş olan küçük ve dar Fırka binasına Halkevi de lafzan yerleştirilmiştir. Lafzan diyorum çünkü, ne Halkevinin bina haricinde bir levhası vardır, ne de bina dahilinde Halkevi çin muayyen yerler ayrılmıştır. Bu sebeple gerek Halkevi idare heyeti ve gerek şube idare heyetleri, haftada bir defa fırka vilayet idare heyeti odasında müştereken toplanarak müzakerelerini yapmaktadırlar”

---

³⁷⁹ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 189.

³⁸⁰ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 189.

Demek suretiyle Kocaeli Halkevinin bina durumu hakkında bilgi vermiştir. Halkevi binası olmadığı gibi kullanmakta olduğu CHP İl binasında da, Halkevi olduğuna dair bir yazı olmadığı eleştirisini yapmış, binanın yetersizliğini belirtmiştir.

Kocaeli Halkevinin başkanı olan Rıfat Yüce hakkında ise; “çalışmak hususundaki bariz hevesine rağmen, umumi malumat iytibariyle bir kültür müessesesini idare edebilecek kifayette göremedim” demektedir³⁸¹. Kısa raporun son kısmı; “Binaenaleyh, herşeyden evvel bina vaziyeti halledilmedikçe, yeni Halkevimiz için mütenasip ayrı bir bina tedarik edilmedikçe mevcut binada Kocaeli Halkevimizin çalışmasına ve muvaffak olmasına imkan olamayacağı kanaatine vasıl olduğumu arzeder ve bu vesile ile de saygılarımı sunarım, efendim” şeklinde Kocaeli halkevine bina yapılmasının zorunluluğunu ifade ile bitmektedir³⁸².

B- Kocaeli Halkevi Ayrıntılı Teftiş Raporu

Halkevlerini teftişle görevlendirilen Şerafettin Bey, Bolu Halkevini teftiş ettikten sonra Kocaeli halkevine gitmiştir. Burada gerçekleştirdiği teftişleri hakkındaki raporlardan kısa olanını 12 Şubat 1933 tarihinde, uzun ve ayrıntılı olanını ise 20 Şubat 1933 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne göndermiştir. CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen bu raporlarda Kocaeli Halkevinin bina ve para durumu, çalışma unsurları, kayıtlı üye sayısı, teşkilatı, toplantıları, idare

---

³⁸¹ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 189.

³⁸² BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 189-190.

heyetinin çalışmaları ve şubelerin çalışmaları hakkında ayrı ayrı bilgi verilmiştir.

1- Bina durumu: “Kocaeli halkevi hakkında tafsilli rapor” hülasası ile gönderilen raporda ilk önce Kocaeli halkevinin bina durumu hakkında bilgi verilmiştir. Binanın durumunun “pek fena” olduğu belirtilerek Kocaeli Halkevinin herşeyden önce bir binaya ihtiyacı olduğu ifade edilmiştir. Raporda; bina ihtiyacının karşılanması için “şimdilik” kira ile tutulan bir yer olabileceği, buna karşın Kocaeli Halkevi yöneticilerinin bir bina yapılmasını istedikleri ifade ile bu görüşün uygulanmasının takdirinin CHP’ye ait olduğu belirtilmiştir. Şerafettin Bey, yeni bir bina yapılma hususunu vali ile görüşmüş, ancak bu görüşmeden “müspet” cevap alamamıştır. Bina yapımı konusunda Belediyenin yardımı olabileceğini düşünen Şerafettin Bey, belediyenin “şehre su getirtmek meselei mühimmesiyle meşgul” olduğunu ifade etmiştir³⁸³. Şerafettin Bey bina meselesine kısa zamanda çözüm bulmak için kendi kanaatine bir an evvel bir bina kiralanmasını tavsiye etmiştir.

2- Para vaziyeti: Kocaeli Halkevi özel idareden 1000 lira ödenek almış, bu ödeneğin 825 lirası tahsil edilmiştir. Ayrıca bütçeye, 250 lira “teberrü ve müsamere hasılatı” diye bir gelir yazılmış ancak henüz hiçbir tahakkuk gerçekleştirilmemiştir³⁸⁴. Halkevi hesaplarını kaydetmek için bir defter bulunmakla birlikte bu defter “kasa defterinden ziyade, Avans defterine” benzemektedir. Halkevine verilen

---

³⁸³ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 183.

³⁸⁴ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 183.

825 liranın 400 lirası İctimai Yardım şubesine, 125 lirası Temsil şubesine, 300 lirası da diğer masraflara harcanmak üzere muhasip Sedat Beye verilmiştir. Harcama yapıldıkça Sedat Bey tarafından bunlar deftere yazılmıştır. Kocaeli Halkevinin basılmış bir makbuzu da yoktur. Harcama yapıldıkça özel makbuz kesilmektedir.

Sarf evrakında da hesap yönetmeliğine göre hareket edilmemiştir. Düzenlenen Cumhuriyet Balosu için yapılan harcamalar, doğrudan doğruya eşya alınan yerlerden alınacak senetlere bağlanmak yerine, bu eşyaları almış olan iki kişinin beyannameleriyle yapılmıştır. Bu beyannamelerden biri de pulstuzdur³⁸⁵.

Kocaeli Halkevinin ilk yılındaki başlıca masrafları, balo, aşevi, öğrenci yurdu ve Akın tiyatro gösterisi masraflarıdır. Halkevi kasasında halen 138 lira 13 kuruş bulunmaktadır³⁸⁶.

3- Çalışma unsurları, üye sayıları: Kocaeli Halkevine kayıtlı üye sayısı 42'si kadın, 392'si erkek olmak üzere toplam 434 kişidir. Halkevinin Dil, Edebiyat Tarih şubesinde 10 kadın, 12 erkek olmak üzere 22, Güzel Sanatlar şubesinde 6 kadın, 61 erkek olmak üzere 67, Temsil şubesinde 5'i kadın olmak üzere 35 üye vardır. İctimai Yardım şubesinde 11 kadın, 65 erkek olmak üzere 76, Halk Dersaneleri ve Kurslar şubesinde 8 kadın, 15 erkek toplam 23, Kütüphane ve Neşriyat şubesinde ise 2 kadın 19 erkek olmak üzere toplam 21 üye kayıtlıdır. Hiç kadın üyenin bulunmadığı Spor şubesinde 70, Köycüler şubesinde ise 120 üye mevcuttur³⁸⁷.

---

³⁸⁵ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 187.

³⁸⁶ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 188.

³⁸⁷ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 183-184.

Şerafettin Bey, yaptığı inceleme sonucunda üye sayısı bakımından “muhitte mevcut ve istifade kabil vatandaşların ekserisinin Eve kaydedildiği” fikrindedir. Kocaeli Halkevi üyeleri arasında 7 avukat, 5 doktor bulunmakta olup, idare komitelerinde 12 memur, 10 öğretmen ve 10 serbest meslek mensubu vatandaş vardır.

Halkevinin üye kayıt defterleri düzgün tutulmamıştır. Şubelerin ayrı ayrı üye kayıt defterleri yoktur. Farklı kağıtlara yazılmış imzalı kayıtlar, tek bir deftere nakledilmiş, bu defterde her şube için ayrı bir yer ayrılmıştır. Bazı üyelerin isimleri kurşun kalemle yazılmıştır. Halkevi yönetim defteri olmakla birlikte şubelerin karar defterleri de yoktur. Çalışma defterleri ise ne yönetim tarafından ne de şubeler tarafından tutulmamıştır³⁸⁸.

4- Toplantıları: Halkevi yönetimi ile şubelerin yönetimi ortak olarak pazartesi akşamları toplanmaktadır. Halkevinin karar defterleri incelendiğinde şimdiye kadar 8 karar verildiği, bu kararların da yalnız başkan ve katip tarafından imzalandığı görülmüştür. Halkevinde ne genel toplantı ne de şubelerin ayrı toplantıları için belli zamanlar ayrılmamıştır. Genel Halkevi toplantıları sadece konferanslar ve müsamereler maksadıyla şimdiye kadar 2’si konferans, ‘’si müsamere olmak üzere 4 defa yapılmıştır. Bu toplantılar Halkevinin salonu olmadığından dolayı Necatibey okulunda yapılmış, her toplantıya 400’er kişinin geldiği ifade edilmiştir³⁸⁹.

---

³⁸⁸ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 187.

³⁸⁹ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 184.

5- Kocaeli Halkevi yönetim kurulunun çalışmaları:

Halkevini teftiş eden Şerafettin Bey, Kocaeli Halkevini mili bayramların düzenlenmesi konusunda da yeterli bulmamış, kendi ifadesi ile “gevşek” görmüştür. 30 Ağustos Zafer Bayramını Halkevi değil, Tayyare cemiyeti ile askeriye düzenlemiştir. Cumhuriyet Bayramında ise sadece balo vermekle yetinilmiş, bu balonun masrafı da 250 lira tutmuştur. Şerafettin Bey bu masrafın 1000 lira gibi bir bütçesi olan Halkevi tarafından değil, Hükümet, belediye ya da CHP tarafından verilmesinin daha isabetli olacağını raporuna eklemiştir³⁹⁰.

Halkevi yönetiminin çalışma toplamı, Cumhuriyet Bayramındaki balo, 2 konferans, Akın tiyatro oyununu 2 defa sergilemek ve fakirler için bir aşevi açtırmaktan ibarettir. Konferanslar ise; avukat Sedat Bey tarafından “iktisadi meslekler”, milletvekili Reşit Saffet Bey tarafından “milliyet cereyanları ve mefhumları” konularında verilmiştir. Akın tiyatro oyunu 26 ve 27 Aralık akşamları oynanmıştır. Halkevinin açtığı aşevi, fakirlere öğlenleri 5 kuruş karşılığında sıcak yemek vermek amacıyla açılmış, başlangıçta rağbet görmesine rağmen son günlerde 20-30 kişinin yemek aldığı bir yer haline gelmiştir³⁹¹.

6- Halkevi şubelerinin çalışmaları: Başlangıçta Müze ve Sergi şubeleri hariç olmak üzere faaliyete geçen Kocaeli Halkevi, açılışından teftiş edildiği güne kadar şubelerin hiçbirinin yönetmeliği yapılmamıştır. Şube yönetmeliklerinin hazırlamak amacıyla İstanbul Halkeviden yönetmelikler istenmiş, ancak henüz gelmemiştir.

³⁹⁰ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 184.

³⁹¹ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 185.

a-Dil, Edebiyat, Tarih şubesi: Biri avukat Sedat Bey tarafından “iktisadi meslekler”, diğeri milletvekili Reşit Saffet Bey tarafından “milliyet cereyanları ve mefhumları” konularında olmak üzere 2 konferans verdirilmiştir. “Kocaeli salnamesi” için vesikalar toplanmakta olup, dil derleme faaliyetine Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin gönderdiği esaslar dairesinde ve il derleme heyeti dahilinde başlanmıştır³⁹².

b-Güzel Sanatlar şubesi: Askeri bando şefi tarafından yetiştirilmekte olan 17 kişilik “Halk Orkestra Heyeti” kurulmuştur. Raporda; şubenin bir “kontrbas”a ihtiyacı olduğu, bu temin edildikten sonra konserlere başlanacağı belirtilmiştir. Belediyenin bandosu halkevine mal edilmiş, bandonun masraflarını belediye karşılamaktadır. Müzikten başka sanatlarda henüz faaliyette bulunmayan şubede, milli marşları toplu olarak söylemek için bir “org” tedariki düşünülmektedir³⁹³.

c- Temsil şubesi: Temsil şubesi, içlerinde 4 bayan öğretmenin de bulunduğu bir temsil gurubu kurmuştur. Bu gurup şimdiye kadar 2 defa Akın tiyatrosunu sahnelemiştir. Halkevinde sahne olmadığından dolayı gösteriler için Necatibey okulunun sahnesi kullanılmıştır. Bu şube Özyurt tiyatro oyununu sahnelemek için çalışmaktadır³⁹⁴.

d- Spor şubesi: İzmit’te 2 spor kulübü ve spor mıntika teşkilatı vardır. Mıntika heyetleri parti binasında, kulüpler de kira ile tutmuş oldukları başka binalarda faaliyet göstermektedir. İzmit’te bir saha

³⁹² BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 185.

³⁹³ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 185-186.

³⁹⁴ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 186.

olmakla birlikte, burası düzenlenmeye ihtiyaç duymaktadır. İzmit'e kapalı bir jimnastik salonu yapılmaktadır. Şube, futbol, voleybol, basketbol, bisiklet ve güreş branşlarında çalışmalar yapmakta olup, yüzücülük için de hazırlıklar yapılmaktadır³⁹⁵.

e- İçtimai Yardım şubesi: Bu şube öğlenleri 5 kuruş karşılığında arzu edenlere bir kap sıcak yemek vermek üzere bir aşevi açmıştır. Buradan günlük yaklaşık 30 kişi yararlanmaktadır. Ayrıca teftiş raporuna yansıdığı şekilde aşevinde, “5-10 zavallıya da parasız yemek” verilmektedir. İçtimai Yardım şubesi ortaokulun üst katında bazı tamirat yaptırarak orada okula devam eden yurtsuz öğrenciler için bir yurt açmıştır. Bu yurttan 27 öğrenci kalmaktadır. Şube son olarak Ramazan Bayramında Çocuk Esirgeme Kurumunun 372 fakir çocuğu giydirmesine de yardım etmiştir³⁹⁶.

f- Halk Dersaneleri ve Kurslar şubesi: teftiş raporuna göre bu şubenin henüz herhangi bir faaliyeti olmamıştır³⁹⁷.

g- Kütüphane ve Neşriyat şubesi: Bu şubede de henüz faaliyet yoktur. Mevcut kitaplar dahi daha yeni tasnif edilmeye başlanmış olup “esasen değerli kitapları” da yoktur³⁹⁸.

h- Köycüler şubesi: Bu şube Suadiye ve Akçaova köylerine bir gezi düzenlemiş, gezide köylülerle sohbet edilmiştir. Şerafettin Beye, il fidanlığında köylülere aşı yöntemi öğretilmekte olduğu da ifade edilmiştir³⁹⁹.

---

³⁹⁵ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 186.

³⁹⁶ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 186.

³⁹⁷ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 186.

³⁹⁸ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 187.

³⁹⁹ BCA, 490.01/1005.878.1, Belge 187.

Şerafettin Beyin raporuna yansıyan son cümlelere göre Kocaeli Halkevi; bazı şeyler yapmışsa da programsız çalışmıştır. Kocaeli Halkevinin en önemli sorunu binadır. Şu anda görev yaptığı CHP il binası yetersiz olup, Halkevinin orada olduğunu gösteren bir işaret de yoktur.

SONUÇ

Türk Ocakları'nın deneyiminden de faydalanarak 19 Şubat 1932 tarihinden itibaren kurulmaya başlayan Halkevleri, milli kültürün gelişimi ve inkılâbın kökleştirilmesi, Türk milletinin sosyal, kültürel ve ahlaki sahada birlik oluşturması, yetişkinlerin eğitilmesi, müspet ilimlerin öğrenme ve öğretilmesi, köylü ile şehirliyi kaynaştırması gibi amaçlarla kurulmuştur. Halkevleri vatandaşların rahatça toplanabileceği, aynı zamanda ülke ve millet işlerini düşündükleri gibi zahmetsizce konuşabilecekleri bir yerdir. Halkevlerinin başarılı olmasında en önemli görev öğretmenlere ve aydınlara düşmektedir. Halkevlerinin başarısında olduğu gibi başarısızlığında da sorumluluk yine öğretmenler ve aydınlara ait olacaktır. Bu nedenle özellikle öğretmenlerin “milli yükseliş mesaisinin adı” olarak belirtilen Halkevlerine gelmelerinin sağlanmasına çalışılmıştır. Aslında öğretmenler, bu görevlerinin farkında olarak Halkevleri çatısı altında birleşmeden önce Muallimler Birliği adı altında bir araya gelmişler, buralarda okuma yazma, konferanslar, kurslar, tiyatro gösterileri, törenler, sohbet toplantıları gibi etkinliklerde bulunmuşlardır.

CHP'nin yetişkinleri eğitmek amacıyla bir kültür kurumu olarak 19 Şubat 1932 tarihinde kurduğu Halkevleri, talimatnamesi gereği CHP Genel Sekreterliği'ne üçer aylık çalışma raporları göndermek zorundadır. Ancak bu raporlar düzenli olarak gönderilmediği gibi, raporlarda dönem farklılıkları da yaşanmıştır. Halkevlerinin durumunu yakından takip etmek, sorunlarını yerinde tespit etmek amacıyla bu Halkevlerinin 20'sinde 19 Ocak-15 Mayıs 1933 tarihleri arasında ilk defa genel teftiş yapılmıştır. Teftişler halkevi çalışanları ile görüşmek

şeklinde yapılmış, böylece zaman kazanılmıştır. Gönüllülük esasına göre çalışan halkevi çalışanlarının yanlış bilgi vermeyeceği düşünülerek yapılan bu teftiş usulüyle yer yer söylenenlerle deftere yazılanların aynı olmadığı tespit edilmiştir. Halkevi defterleri düzenli tutulmadığı için bazı Halkevlerinin yaptıkları etkinliklerle ilgili zamanı, konusu ve katılan sayısı gibi konuları hatırlayamadıkları belirlenmiştir.

Teftişler Halkevinin bina ve para durumu, kayıtlı üye sayısı, teşkilatı, toplantıları, idare heyetinin çalışmaları ve şubelerin faaliyetleri şeklinde ayrıntılı yapılmış, saptanan eksikler bir kardeşlik havası içinde dile getirilmiştir. Teftişi yapılan Halkevlerinin bir çoğu bina olarak CHP ile aynı binayı kullanmaktadır. Halkevlerinin çoğunun binaları yetersiz, toplantılar düzenlemek amacıyla salonları yok denecek kadar azdır. Kocaeli Halkevi bunlar içinde en kötü durumda olan halkevidir. Kocaeli Halkevi CHP binasında görünmekle birlikte salonu olmadığı gibi kendisine ayrılan bir odası dahi yoktur.

Bina konusunda olduğu gibi para konusunda da bir çok halkevi sıkıntılıdır. Afyonkarahisar, Bilecik, Kocaeli, Tekirdağ, Denizli, Antalya ve Gaziantep Halkevleri çok az bir parayla çalışmak zorunda kalmıştır. Hatta Gaziantep Halkevine 1932-1933 yılında bütçe dahi yapılmamıştır. Bununla birlikte Halkevleri parasız denebilecek bir durumda olmalarına rağmen birçok faaliyetleri “memnuniyete değer” görülmüştür.

Halkevlerine kayıtlı üye sayısı 1392’si kadın, 16576’sı erkek olmak üzere toplam 17968 kişidir. Bu kayıtlı üyelerin büyük çoğunluğu öğretmenlerdir. Kadın üye sayısı bazı Halkevlerinde yok denecek kadar azdır. Bu durum özellikle gösterilerde kadın rolünde oynayacak

üyelerin bulunamamasından dolayı gösterilerin yapılamamasına neden olmaktadır. Bununla birlikte teftişler, halkevlerinin bulunduğu yörenin memur ve aydınlarını bünyesinde topladığını göstermiştir.

Halkevlerinin teşkilatı ile ilgili yapılan teftişlerde, Halkevlerinin bir çoğunun ilk açıldıklarında başkanlıklarını CHP İl İdare heyeti başkanlarının yaptığını, büyük çoğunluğunda dokuz şubenin tamamının bulunduğunu, eksik kurulan şubeler içinde en fazla Müze ve Sergi şubesinin eksik olduğunu göstermiştir. Yapılan incelemelerde şube idare heyetinin oluşumunda kurallara uyulmadığı tespit edilmiş, şube üyelerinin sayısına göre şube idare heyetinin oluşmadığı belirlenmiştir. Bu kurala uyulmadığı gibi, Halkevi yönetiminin her hafta belirli günlerde yapması gereken toplantıların da düzenli yapılmadığı görülmüştür. Öneminin anlaşılmasından kaynaklandığı sonucuna varılan bu toplantıları Konya Halkevi düzenli olarak yapmış, diğer halkevlerine örnek gösterilmiştir.

“Halkı rejime ve inkılâplara ısındırmak ve milli birliği kuvvetlendirmek” bakımından çok önemli olan milli ve genel halk toplantılarının düzenlenmesi bakımından da Halkevleri yetersiz kalmıştır. Halkevlerine yönelik bu konudaki eleştirilerin başında Halkevlerinin bu tür toplantılar için sadece programlarını düzenlemekle görevlerini yaptıklarını zannettikleri eleştirisi gelmektedir. En ağır eleştirilerden biri ise, milli bayramların sadece şehirlerde ve kasabalarda kutlandığı, köylerde kutlanmadığı gibi, köylünün bu bayramlardan haberinin dahi olmadığı eleştirisidir. Teftişler sonucunda bu olumsuz durumun köy öğretmenleri aracılığıyla düzeltilebileceği belirtilmiştir.

Teftişler sonucunda Halkevlerinin, halkevleri talimatnamesine uymadığı, defterlerin düzgün tutulmadığı, toplantıların düzenli yapılmadığı, şubelerin kendi talimatnamelerini yapmadıkları, kadın üye eksikliğinden dolayı temsil şubelerinin layıkıyla çalışmadığı gibi çeşitli konularda eksiklikler tespit edilmiştir. Yapılan konferansların yeterli ilgi görmemesi bir başka eleştiri konusudur. Binaların yetersizliği, halkın ilgisini çekecek konuların seçilmemesi, konuşmacının ifade tarzı, konuşma süresinin uzun tutulması gibi etkenler konferansların beklenen ilgiyi görmemesinin başlıca sebepleri olarak gösterilmiştir. Eleştirilerden Güzel Sanatlar şubeleri de almış, buralarda batı müziğinin uygulanması gerekirken, eleman ve malzeme yetersizliğinden doğu müziğinin uygulandığı, halkevlerinin hemen hepsinde müzikten başka güzel sanatlarda bir faaliyet gösterilmediği ifade edilmiştir.

Halkevleri Temsil şubeleri salon olmaması ya da yetersiz olması nedeniyle istenilen şekilde çalışmayan şubelerden biridir. Temsil şubeleri gösterilerini çoğunlukla okul salonlarında yapmış, kadın üye olmamasından dolayı bazen okullardaki kız öğrenciler bu gösterilerde yer almıştır. Spor şubeleri ise, genellikle futbol ile ilgilenmiş, üzerinde en fazla durulması gereken toplu beden hareketlerine, çoğu yerde öğretmen yetersizliğinden ve tüm halkevlerinde de jimnastik salonlarının olmamasından dolayı hiçbir halkevinde başlanamamıştır. Sadece dil kursları açmakla eleştirilen Halk Dersaneleri ve Kurslar şubeleri de başarısız bulunmuştur. Köycüler şubesi de köylülere ulaşamamakla eleştirilmiş, bu şubenin üyelerinin köylere gitmek yerine şehirde oturarak köylülerle ilgilenmeye çalıştıkları belirtilmiştir.

Teftişler sonucunda kısmen de olsa İçtimai Yardım, Kütüphane ve Neşriyat ile Müze ve Sergi şubeleri diğer şubelere nazaran başarılı bulunmuşlardır.

Yapılan teftişler, üzerinde en fazla durulan eğitim teşkilatının yetişemediği her yaştan gençleri eğitmek ile bütün Türk vatandaşlarını birbirine kenetlenmiş bir kütle haline getirmek amaçlarının henüz gerçekleşmesi için çok erken olduğunu göstermiştir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen İstanbul, Bursa, İzmir, Afyonkarahisar, Aydın, Konya, Denizli, Antalya ve Gaziantep halkevleri iyi çalışmış olan halkevleridir. Eskişehir, Kütahya, Bolu, Edirne, Tekirdağ, Çanakkale halkevlerinin çalışmaları ise orta derecededir. Yersizlikten dolayı çalışamayan Kocaeli ve Kırklareli Halkevleriyle Bilecik ve Malatya Halkevleri parasal açıdan da az yardım gördükleri için fazla çalışmamışlar ve Halkevleri içinde en zayıf çalışma gösteren Halkevleri olmuşlardır.

Sonuç itibarıyla birinci yılında Halkevleri; kuruluş amaç ve ideallerine ulaşmak için neler yaptı? Beklentiler ve gerçekler nelerdir? Açılışlarının ilk yılında hedef ve beklentilerin neresinde kaldı? gibi sorulara verilen cevaplara bakıldığında Halkevlerinin, beklentilerin çok gerisinde kaldığı, hedeflere ulaşamadığı görülmektedir. En ilginç olanı ise Halkevlerinin CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdikleri raporlarla teftişlerde yapılan sonuçların birbirini tutmaması hatta arada çok farklılıkların olmasıdır. Yöneticiler ilk yıl belki de “çok çalıştıklarını” kanıtlamak için gerçekleri olduğundan çok abartılı bir şekilde yansıtmışlardır. Oysa gerçek, Genel Sekreterliğe gönderilen raporlardan çok farklıdır.

KAYNAKÇA

1- ARŞİV KAYNAKLARI

a- Başkanlık Cumhuriyet Arşivi

Bakanlar Kurulu Kararları Katalogu (030.18.1)

Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü Katalogu (030.10)

Cumhuriyet Halk Partisi Evrakı Katalogu (490.01)

2- ESERLER

Albayrak, Mustafa, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960),
Ankara 2004.

Atasayar, Nurettin, Halk Eğitiminde Halkevleri ve Okullar, İstanbul
1935.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I, Ankara, TTK Bas., 1961.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, (C.I-III) Ankara, Atatürk
Araştırma Merkezi Yay., 1997.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, Halkın Evi, Ankara 1950.

CHF Halkevleri Talimatnamesi, Ankara, Hakimiyeti Milliye, 1932.

CHP Halkevleri ve Halkodaları, 1932-1942, Ankara, 1942.

CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından
Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Ağustos 1931'den 1 Kanun
1932 Nihayetine Kadar, C.I, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933.

CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından
Halkevlerini Alakadar Eden Kısım II. Kanun 1933'ten Haziran
Nihayetine Kadar, C.II, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933.

- CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Temmuz 1933'ten 1. Kanun 1933 sonuna kadar, C.III, Mart 1934.
- CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım 1 İkincikanun 1934'ten Haziran 1934 Sonuna Kadar, C.IV, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1934.
- CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Temmuz 1934'ten 1. Kanun 1934 sonuna kadar, C.V, 1935.
- CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara, 1946.
- CHP 1939'da Halkevleri, Ankara 1939.
- CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, Ankara 1946.
- CHP Genel Yönetim Kurulunun 1 Mart 1932 Tarih ve 23 Numaralı Tamimi, Ankara 1932.
- CHP Halkodaları Talimatnamesi, Ankara 1939.
- CHP Halkevleri Öğreneği, Ankara 1935.
- CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, Ankara 1942.
- CHP Halkevleri ve Halkodaları'nın 1942 Çalışmaları, Ankara 1943.
- CHP Halkevleri ve Halkodaları 1943, Ankara 1944.
- CHP Halkevleri Temsil Kolları İçin Kılavuz, Ankara 1945.
- CHP XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara 1948.
- CHP 18. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ankara 1950.
- CHP Yedinci Büyük Kurultay Tutanağı 1947, Ankara 1949.
- Çağlar, Behçet Kemal, Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, Ankara, Ulus Basımevi, 1936.

- Çavdar, Tevfik, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, 1839-1950, Ankara, 2004.
- Çeçen, Anıl, Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri, Ankara, Gündoğan Yay., 1990.
- Duru, Kazım Nami, Kemalist Rejimde Öğretim ve Eğitim, İstanbul.
- Erdem, Tarhan-Erez, Selçuk, Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963), İstanbul, Şevket Ünsal Matbaası, 1963.
- Eraslan, Cezmi, Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk, İstanbul 2003.
- Erdem, Tarhan-Erez, Selçuk, Kuruluşlarının Yıldönümü Halkevleri (1932-1951-1963), İstanbul 1963.
- Geray, Cevat, , Halk Eğitimi, 2. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1978.
- Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, Zerbamat Basımevi, 1940.
- Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hülasası, Ankara 1934.
- Halkevleri 1940, Ankara 1940.
- Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, Ankara 1940.
- Halkevinden Halka, Ankara 1935.
- Halkevlerinde Halk Müziği ve Halk Oyunları Üzerinde Nasıl Çalışmalı, Neler Yapmalı?, Ankara 1946.
- Halkevleri ve Ödevlerimiz, Ordu İlbaylığı, 1938.
- İğdemir, Uluğ, Halkevleri Kütüphaneleri İçin Rehber, İstanbul 1939.
- İlgürel, Mücteba, Millet Mektepleri, İstanbul 1981.
- Kaya, Berna, Bir Halk Eğitimi Kurumu Olarak İzmit Halkevi (1932-1951), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2008.

- Kara, Adem, Cumhuriyet Döneminde Kalkınmanın Mihenk Taşı, Halkevleri (1932-1951), Ankara 2006.
- Karadağ, Nurhan, Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951), Ankara 1998.
- Karaer, İbrahim, Türk Ocakları (1912-1931), Ankara, Türk Yurdu Yay., 1992.
- Kili, Suna, Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli, 8. Baskı, Ankara 2003.
- Konuşmalar 4, Ankara 1946.
- Milli Eğitim Hareketleri 1927-1966, Ankara 1967.
- Olgun, Kenan, Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi, İstanbul, Değişim Yay., 2008.
- Ölçen, Ali Nejat, Halkevlerinin Yokedilişi, Ankara 1988.
- Öz, Esat, Türkiye’de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945), Ankara, Gündoğan Yay., 1992.
- Öztürk, Kazım, Atatürk’ün TBMM Açık ve Gizli Oturumlarındaki Konuşmaları, C.II, Ankara 1992.
- Söylevler 1932-1941, Ankara 1942.
- Söylevler 1932-1941, Ankara, Recep Ulusoğlu Basımevi, 1942.
- Temizhan, Oğuz, Halkevleri ve Halkevlerinin 1932-1940 Arası Eğitim Faaliyetleri, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.
- Toksoy, Nurcan, Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak, Ankara 2007.
- Tunçay, Mete, T.C.’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), 3. Baskı, İstanbul 1992.

Turgut, Erol, Halkevleri ve Halkeğitimi (1932-1950), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1998.

Üstel, Füsun, İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931), İstanbul, İletişim Yay., 1997.

Yeşilkaya, Neşe Gurullar, Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık, İstanbul 1999.

1937 Yıldönümü Broşürü, Geçen Yıllarda Halkevleri Nasıl Çalıştı?, Ankara 1937.

3- MAKALELER

Arıkan, Zeki, “Halkevlerinin Kuruluş ve Tarihsel İşlevi”, Atatürk Yolu, Yıl 12, C.6, Sayı 23, Mayıs 1999, s.261-281.

“CHP İdare Kurulunun 26.11.1951 Tarihinde Halkevleri Hakkında Açıklaması”, Mülkiye, Mart-Nisan 2001, C.XXV, Sayı 227, Ankara 2001, s.293-300.

Çavdar, Tevfik, “Halkevleri”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. IV, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.878-884.

Erdem, Tarhan, “Kuruluşunun 25inci Yılı Halkevleri, Dünyaya Örnek Bir Kültür Kuruluşunun Hayatı”, Vazife, Yıl 2, Sayı 15, Mart 1957, s.242-254.

İnan, M. Rauf, “Gazi’nin (Atatürk’ün) Halkçılık Ülküsü, Halkevleri ve Sonrası”, Belleten, C.LII, Kasım 1988, Atatürk Özel Sayısı 204’ten Ayrı Basım, Ankara 1988, s.869-911.

Karadağ, Nurhan, “Halkevleri Oyun Dağarcığı (1932-1951)”, Erdem, C.5, Sayı 13, Ocak 1989, Ankara 1990, s.81-122.

- Olgun, Kenan, “Atatürk ve İnkılâpçılık”, Cumhuriyetimizin 80. Yılına Armağan, Adapazarı 2003, s.65-79.
- Olgun, Kenan, “CHP Müfettiş Raporlarına Göre Birinci Yılında Halkevlerinin Gerçek Durumu, 6. Uluslararası Atatürk Kongresi, Ankara, 12-16 Kasım 2007, Bildiriler, C.2, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2010, s. 926-949.
- Olgun, Kenan, “Çanakkale’de 14 Mayıs 1950 Milletvekili Seçimleri”, Çanakkale Tarihi, C.VI, İstanbul 2008, s.3483-3532.
- Olgun, Kenan, “İzmit (Kocaeli) Halkevi Temsil Şubesinin Çalışmaları (1932-1951)”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.26, S.78, Ankara 2010, s.505-534..
- Özacun, Orhan, “Halkevlerinin Dramı”, Kebikeç, Yıl 2, Sayı 3, Ankara 1996, s.87-96.
- Savaşır, Vildan Aşır, “Halkevlerine Doğru”, Halkoyu, XI/9 Şubat 1977, s.20-28.

4- GAZETE VE DERGİLER*

Ayın Tarihi
Cumhuriyet
Hakimiyet-i Milliye
Resmi Gazete
Türk Yolu (Türkyolu)
Ülkü Dergisi.

---

* Gazete ve dergilerin tam künyeleri dipnotlarda verilmiştir.

EKLER

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

CUMHURİYET HALK FIRKASI
KATİBÜMUMULİĞİ

İlk olarak teftiş olunan 20 Halkevinin teftişinden alınan umumî netiyeceler hakkında C. H. F. Umumî İdare Heyetine şifahen arzolunan (R A P O R).

Yüksek heyetinizin kararına tevfikân, muhterem Kâtibümmümmîz ~~_____~~ beyfendiden aldığı emre ve 5. Bîronun ^{değerli} şefi Necip Ali beyfendiden telekki eylediği talimata uyarak, halkevlerinin teftişine başlamak üzere 19 İkinçikânun 1933 tarihinde Ankara'dan hareket etmişim. İlk parti olarak 19 halkevini teftiş etmekteyim emrolunmuştu.

Kısmen 19 Şubat ve kısmen de 24 Haziran 1932 tarihlerinde açılmış olan halkevlerinin bir kısmını teşkil eden ve garp ve cenup vilâyetlerimizde bulunan bu halkevlerinin isimlerini, müsaadenizle, teftiş sırasına göre arz edeyim:

Eskişehir,
Afyonkarahisar,
Kütahya,
Bilecik,
Bolu,
Kocaeli,
İstanbul,
Edirne,
Kırklareli,
Tekirdağı,
Bursa,
Çanakkale,
İzmir,
Aydın,
Denizli,
Antalya,
Malatya,
Gaziantep,
Konya.

Denizli Halkevini teftişle meşgul olduğum sırada, oraya teşrif buyurmuş olan Necip Ali beyfendi, Adana'daki siyaset arkadaşlarımız arasındaki dirimsizliklerin

-235-

490 01	1105/898/1
--------	------------

EK 1: Teftiş edilen Halkevleri listesi

CUMHURİYET HALK FIRKASI
KATİBÜMÜMLİĞİ

II

orada yeni açılmış olan halkevimize de sirayet etmiş olduğundan bahsederek, Adana Halkevini de müstacelen teftiş etmek zarureti hasıl olduğumu, ve binaenaleyh, Antalya'dan sonra, Adana'ya da uğramaklığımı emir buyurdular. Bu suretle, Adana Halkevi de, teftiş sırasına girmiş oldu.

Bu 20 Halkevinin teftişini, ancak 15 Mayıs'a kadar bitirmeye muvaffak olarak, 15 Mayıs'ta Ankara'ya avdet ettim.

Her halkevinin teftişini yapıp bitirdikçe, o halkevi hakkında, ilki kısa, sonraki mufassal olmak üzere, iki rapor tanzim ederek, muntazaman Kâtibümmülîk yüksek makamına taktim etmiştim. Fakat, bununla beraber, bu ilk teftişlerden alınan umumî neticeleri, bir kerre de ~~şifaken~~ ^{şifaken} yüksek heyetinize arz etmekliğim emrolundu ki, şimdi de, bu emri yerine getirmeye çalışacağım.

Eveleimde, teftişimi şeklen nasıl yaptığımı arz ve izah etmeliyim:

Halkevlerimizin faaliyetlerini, yerinde tetkik ve tesbit edebilmek için, 3 şekil mevzuubah, olabilir:

- 1 - Ya, ~~onlardan~~ ^{doğrudan doğruya, evleri} idare etmekte olan arkadaşlarla ~~doğrudan doğruya~~ ^{doğrudan doğruya} temasa gelerek, onlardan öğrenmek;
- 2 - Veya, bunlar haricindeki vatandaşlarla görüşerek onlardan ~~onlardan~~ ^{teftik etmek;}
- 3 - Ve yahut, bunların ikisini ~~birlikte~~ ^{de} yapmak.

Haricî hiçbir tesirin tazyığı altında olmaksızın, mahza kendi vicdanlarının emriyle, halkevlerimizde çalışmağı tekabül etmiş olan arkadaşlarımızın, bu işte, hiçbir menfaatları, ve binsenaleyh, yalan söylemeğe de mecburiyetleri olamayacağını düşündüğümüzden, halkevlerimizimizin faaliyetlerini, doğrudan doğruya, evle- ^{la konuşup, onlardan} ri idare etmekte olan arkadaşlarla ~~onlardan~~ ^{doğrudan doğruya} öğrenmekte bir mahzur görmedik. Bahusus ki, vazifemiz, yalnız onların ne yaptıklarını öğrenmek değil, aynı zamanda, yapmadıkları, veya yanlış yaptıkları şeyler hakkında, kendilerini tenvir de etmektir.

[Binaenaleyh, teftişimizde, esas şekil olarak, halkevlerini idare eden arkadaşlarla ~~onlardan~~ ^{doğrudan doğruya} temasa gelerek faaliyetlerini bizzat kendilerinden dinlemeği tercih ve tatbik ettik.]

Fakat, her yerdeki ikametimiz esnasında, görüşmeğe muvaffak olduğumuz vatandaşların da, halkevi hakkındaki düşüncelerini sormağı ihmal etmedik.

Vali, Fırka reisi, ve Belediye reisi beylerle de ~~konuştuğumuz~~ ^{konuştuğumuz} görüşüp, onların mütaleelerini de sormakta kusur etmediğimizi, arz ihtiyacından vareste görüyorum.

Teftiş için, esas şekil olarak, halkevlerini idare eden arkadaşlarla ~~onlardan~~ ^{doğrudan doğruya}

EK 2: Halkevlerindeki teftişin nasıl yapıldığı hakkında rapor

CUMHURİYET HALK FIRKASI
KATİP MÜMÜLİĞİ

VI

"İşte halkevleri, bu gayenin de husulüne çalışacaktır. Bu itibarla da, halkevleri, yalnız münevverleri değil, bütün halkı kucaklayıp içine alacak müesseselerdir."

"Bu iki ana gaye, en ziyade şu sahalarda çalışması icap ettirir:

- 1 - Konferanslar, müsahabeler, ██████████
- 2 - Dersler ve kurslar,
- 3 - Müsamereler,
- 4 - Her vesile ile toplantılar,
- 5 - Millî Bayramlara alâka."

Binaenaleyh, teftişimizde de, en ziyade, bunların yapılıp yapılmadığına dikkat ettik. *Bunaya kadar arz ve ijad etmiş olduk.*
Şimdi, teftişten alınan umumî neticeleri arza başlayacağız:

Eveleminde şunu arz edeyim ki, halkevlerinin ehemmiyeti, her yerde, her vatanında tarafından, çok iyi anlaşılmalıdır. Görmüş olduğum bütün vatandaşlar, bu müesseselerin çok hayatî bir ihtiyacı karşılamış olduğunu ve çok iyi edilip te açıldığını, memnuniyetle söylediler. Yalnız bu umumî iyi karşılayış dahi, halkevlerimizin ilerisi hakkında, biz ^{emmiyet verecek} ~~çok~~ kâfi bir alâmettir.

Görmüş olduğum halkevlerinin çalışmaları da, açılmalarının uyandırdığı umumî sevinci inkisara uğratmamıştır. Gerçi bazıları, kısmen yersizlikten, kısmen parasızlıktan ve kısmen de muhitlerinin münevver hususunda çoraklığından ~~ve~~, velhasıl ihtiyarlarında olmıyan sebeplerden dolayı, umduğumuz derecede çalışmamışlarsa da, ekserisi iyi çalışmışlar ve çalışmaktadırlar.

Malûm âlileridir ki, halkevlerimizin çalışabilmeleri için, herşeyden evvel, iyi kötü ~~ve~~ fakat kâfi genişlikte bir binaya, hiç olmazsa asgarî ihtiyaç nisbetinde paraya ve az çok fikir adamlarına ihtiyaç vardır.

Bina mes'alesinde, ekser halkevlerimiz, ya müstakillen, veya Fırka ile müştereken, geniş ve güzel binalara yerleşmiş oldukları halde, birkaçı da çok ~~az~~ ^{seksiz} veya pek dağınık vaziyettedirler.

Kocaeli, Karaklarelî, Denizli ve Antalya halkevlerimiz bu cümledendir. Fakat yer müsaadesizliği, son iki halkevimizin çalışmasına pek o kadar mani olamamıştır. Bu iki yerde, hususî idareler, yeni halkevleri binaları yaptırmaktadırlar ki, bu husustaki himmetlerinden dolayı Denizli ve Antalya valileri beyfendilere ve Meclisi Umumîlerine teşekkürle borçluyuz.

Teftiş işkollarını hakikatte de ayırarak tabiri otmış olduğunu, bilimsel bulunanları Balıkesir ve İstanbul'da münevverlerin münevverleri ve kimseler, bazı arkadaşlarımızla yaptığımız toplantılardan bazıları bu gibi de imkân buldu.

6

EK 3: Halkevlerindeki teftiş usulü

C. H. F. Kâtibumumilîği yüksek husuruna

Hulâsa: İstanbul Halkevi hak-
kında kısa rapor.

1 - İstanbul Halkevinin bütün şubeleri teşekkül etmiştir. 26 Şubat 1932 tarihiyle 3 Birinciteğrin 1932 tarihi arasında kimisi eski, kimisi yeni tarihlerde teşekkül etmiş olan bu şubelerin faaliyetleri arasında hem bu cihetten ve hem de İdare Komitelerinin çalışma dereceleri itibariyle farklar varsa da bütün şubeler, hususî talimatnamelerinde tesbit etmiş oldukları esaslar dairesinde çalışma koyulmuşlardır. Mahaza, bir taraftan, kendilerine ayrılan tahsisatın -talimatnamelerinde, yapmağı tasavvur ettikleri işlere nisbetle- kifayetsizliğinden, bir taraftan da, kısmen teşekkül tarihlerinin yeniliğinden dolayı, şubeler, talimatnamelerinde yazılı işlerin ancak bazılarına temas edebilmişlerdir.

2 - Bütün şubelerin İdare Komiteleri, umumî surette, o sahalarda bilgileriyle tanınmış en güside zevattan terekklüp etmektedir. Bu zevatla tanışmak, görüşmek ve kendilerinin, şubelerinin yaptıkları ve yapacakları işler hakkındaki vakıfane ve kıymetli iysahlarını dinlemek, bendeniz için de pek zevkli ve istifadeli olmuştur. Ancak, Halkevlerinin tesisi maksatlarından birisi de, gülgöde kalmış liyakat ve istiyatları da iş başına sürmek ve yeni yeni kıymetler yetiştirmek olduğuna göre, İstanbul Halkevi İdare Komitelerinin bugünkü tarzı teşekkülleri- nin, haddi satında pek kuvvetli olmakla beraber, esas maksada ne dereceye kadar uygun olduğunun takdiri, yüksek makamlarına aittir.

Diğer cihetten, bu zevatın birçoğu, müteaddit esasî vazifelere maliktirler. Bu vazifelerinde, vakit bulupta Halkevi işleriyle meşgul olabilmeleri de ayrı bir mes'eledir.

İstanbul Halkevinin çıkarmakta olduğu (Yeni Türk) Mecmuasında da, daha ziyade, aynı güside ve maruf şahsiyetlerin imzalarına rastlanmaktadır. Mecmunanın, münevverlere hitap edici mesleki de bunda müessirdir.

EK 4: İstanbul Halkevi Kısa Rapor örneği

C. H. F. Kâtibiummiliîsi yüksek huzuruna

Hulâsa: İstanbul Halkevi hakkın-
da tafsilî rapor.

BİNA VAZİYETİ:

İstanbul Halkevimisin bina vaziyeti çok iyidir. Millî Emlâke ait olan Cağaloğlu'ndaki esas bina, 38 bin lira mukabilinde ve 8 seneâde tediye edilmek üzere Halkevi tarafından satın alınmış ve ilk taksiti de tediye olunmuştur.

Özel Sanatlar ve Temsil Şubeleri müstesna olarak diğer şubeler, bu binada yerleşmişlerdir.

Özel Sanatlar ve Temsil Şubeleri, (Alay Kışkı'nda) bulunmaktadırlar.

Toplanma ve konferans salonu, Cağaloğlu'ndaki esas binadadır. Bu salon, ençok 250 kişi alabilmektedir.

Müsamere ve temsiller ise, Alay Kışkı'ndeki sahneli salonda verilmektedir. Bu salon da, ençok 200 kişi alabilmektedir.

Bu salonlar, 700 küsur bin nüfusa malik bulunan koca bir şehrin hakiyki ihtiyacına asla tekabül edemezler. Buna nazarı dikkate almakta olan Halkevi ve Fırka, Halkevi ittisalinde vaki olup Evkaf idaresi tarafından fuzulen şuna buna satılmış olan ve hâlen Belediye tarafından mahkemede iddiayihak edilerek istirdadına çalışılmakta bulunan mezarlık arsasının, muhakeme neticesinde istirdadından sonra, Halkevinin ihtiyacına tahsis olunarak meskûr arsa üzerinde, altta (Kapalı Jimnastik Salonu), üstte de (Konferans, Müsamere vesair maksatlara yarayacak) diğer bir salon inşaatı tasavvur edilmektedir.

PARA VAZİYETİ:

Halkevi açıldıktan Haziran 1932 bidayetine kadarki ilk zaruri masrafları, Belediyeden temin edilen 2000 lira ile idare edilmiştir.

1932 Haziranından 1933 Haziranına kadarki bir senelik ihtiyaçları için de, yine Belediye bütçesine 30,000 lira tahsisat koydurulmuş olduğu gibi, binanın ilk taksiti karşılığı olarak ta C. H. F. Vilâyet İdare Heyeti bütçesine 4,500

163

EK 5: İstanbul Halkevi tafsilatlı rapor örneği

C. H. F. Kâtibümmillîği yüksek huzuruna

Mulâsa: İzmir Halkevi hakkında uzun Rapor.

I - AÇILIŞ TARİHİ: 19 Şubat 1933 tarihinde ve ilk Halkevleri meyânında açılmıştır.

II - BİNA VAZİYETİ:

Bina hususunda İzmir Halkevimiz çok bahtiyar bir vaziyettedir. İzmir'deki binamız, İzmir'in güzelliği ve hususiyetiyle mütenasip bir güzelliktedir. Mülga İzmir Türk Ocağının yüzbini liraya yakın para sarfederek inşa ettirmiş ve Farkamıza devretmiş olduğu bu bina, bilhassa büyük ve sahneli salonu ile, Ankara'dan sonra başka yerde eşi bulunamayacak kadar güzel bir binadır.

İzmir Halkevini idare etmekte olan arkadaşlarımız, bu güzel binaya, bir kusur ² bulunmaktadır: Sapalık. Bu iddia o kadar varit olmasa gerektir. Çünkü, Halkevi binası, İzmir'in muvamen merkezi olan Hükümet Konağı civarından ancak 5:6 yüz metre mesafededir ve bu kadarcık mesafe büyük şehirler için büyük bir sapalık teşkil etmez. Bahusus ki Konağın civarından Halkevimize doğru hem elektrikli tramvay ve hem de otobüs işlemektedir. Bu iddia muhik te değildir. Zira, büyük şehirlerde merkezilik mes'alesi küçük şehirlere nisbetle daha az mühimdir. Büyük şehirlerin her noktası, diğer bütün noktalarından yine uzakta kalır ve o noktaya gitmek için yine umumî nakil vasıtalarından istifade zarurî olur. Bu nakil vasıtalarıyla 5:6 yüz metre beride veya ilerde emmekte de büyük bir fark yoktur.

Sonra, merkezî dediğimiz her noktada istediğimiz gibi bir bina bulmak ta ayrı bir mes'eledir. İzmir Halkevi binamız, 5:6 yüz metre mesafe hatırı için kolaylıkla terkedilebilecek bir bina değildir ve bu binanın eşi, şehrin diğer herhangi bir noktasında bulunamaz.

Yalnız, arkadaşların muhik bir dilekleri vardır ki arsa değer:

Arkadaşlar, Halkevimize gelip gitmeği daha ziyade kolaylaştırmak için, deniz kenarında bulunan Halkevi binası önüne bir iskele inşasını ve Körfez vapurlarının

EK 6: İzmir Halkevi tafsilatlı teftiş raporu örneği

C. H. F. Kâtibiummîlîği yüksek huzuruna

Hulâsa: İzmir Halkevi hakkında
kısa Rapor.

- 1 - 19 Şubat 1933 tarihinde ve ilk Halkevleri meyânında açılmış olan İzmir Halkevinin bütün şubeleri teşekkül etmiş olup ceman 950 de asası vardır. Bunların 50 si kadındır.
- 2 - (Müze ve Sergi) şubesi müstesna olmak üzere diğer şubeler, aralarında büyük farklar görülemeyecek surette aşçok çalışmışlardır. Temsil Şubesinin faaliyeti daha barizdir.
Müze ve Sergi Şubesi hiçbir iş yapmamıştır. Şubenin reisi olan MÜZE MURDURU bey, Müsedeki faaliyetini kâfi görmüştür.
- 3 - Umumi surette, İzmir Halkevimizin faaliyeti, İzmir'in inkılâptaki yüksek mevki, bol münevverleri ve sengin vasıtalarıyla mütenasip değildir. Halkevinin idare etmekte olan arkadaşlarımız, buna baş sebep olmak üzere, binanın sapallığı, binaya giden umumi nakil vasıtalarının azlığını ve şehrin dağınıklığını ileri sürmekte iseler de bu sebep varit ve mühik değildir. Çünkü, Ankara'dan sonra başka yerde eşine tesadüf edilemeyecek derecede güzel olan İzmir Halkevi binası, şehrin hareket ve faaliyet merkezi olan (Konak) civarına ancak 5:6 yüz metre mesafededir ki, büyük şehirler için bu kadarek mesafe büyük bir sapallık teşkil etmez. Konaktan itibaren Halkevine doğru elektrikli tramvay ve otobüs servisleri de vardır.
- 4 - Mahaza, her yerde olduğu gibi, İzmir Halkevimizde de yeni yeni (daha fazla çalışmak) hevesinin uyanmış olduğu memnuniyetle görülmüştür. Fırka reisi Hâcîm Muhittin beyfendinin çok yakından alâkaları ve Vali Paşa Hazretlerinin de kıymetli müşaheretleriyle bu yeni uyanıştan daha farklı semereler doğmasına intizar edilebilir.

Bu vesile ile de saygılarımı sunarım efendim.

Halkevlerini Teftiş Memur.

S.

106

EK 7: İzmir Halkevi kısa teftiş raporu örneği

C. H. F. Umumi Kâtipliği yüksek husuruna

Bulâsa: Kocaeli Halkevi hak-
kında tafsilli rapor.Bina Vaziyeti:

Kısa raporunda arsedildiği veçhile pek fenadır. Kocaeli Halkevimizin, herşey den evvel bir binaya ihtiyacı vardır. Bu bina, şimdilik, kira ile tutulmuş bir bina da olabilir. Halkevini idare eden bazı arkadaşlarımız, Evkaf İdaresine bir bina yaptırtmak ve bu binadan istifade etmek şıklarını düşünlüyorlar. Bunun imkân derecesinin takdiri, makamı samilerine aittir. Hususî İdarenin yardımıyla bir Halkevi binası yaptırtmak mümkün olup olamayacağını Vali beyfendiyle görüş-
tüm. Müsbet cevap alamadım. Belediye ise, şehre su getirtmek mes'elei mühimme-
siyle meşguldür.

Fikrimce, şu veya bu şekilde esaslı bir bina sahibi oluncuya kadar Kocaeli Halkevimizin, derhal bir bina kiraliyarak ve bu binanın behemehal geniş bir salona da malik olması mes'alesinde pek o kadar incecik eleyp sık dokunmayarak bugünkü sıkışık vaziyete biran evvel nihayet vermesi lâzımdır.

Para Vaziyeti:

Hususî İdareden 1000 lira temin edilmiştir. Bu paranın, şimdiye kadar 625 lirası tahsil olmuştur. Bütçeye, 250 lira da (Teberrü ve Misamere Hasılatı) diye bir varidat konulmuşsa da bu kısımdan henüz hiçbir tahakkuk vaki olmamış-
tır.

Çalışma Unsurları:

Halkevine yazılı bütün aza, 42 si kadın olmak üzere 434 kişidir. Bu azanın şubelere inkısamı tarzi berveçhi atidir:

Dil, Edebiyat, Tarih	Şubesi ---	22 aza (10 u kadın),
Güzel Sanatlar	-- ---	67 - (6 si -),
Temsil	-- ---	35 - (5 i -),
Spor	-- ---	70 - ,

183

EK 8: Kocaeli Halkevi tafsilatlı teftiş raporu (1. Sayfa)

İçtimai Yardım	Şubesi	---	76	asa (11 i kadın),
H. D. ve Kurslar	--	---	23	- (8 - -),
Kütüphane ve Neşriyat	--	----	21	- (2 si -),
Köydler	--	---	120	-
Y E K İ N		---	434	- (42 si -).

Asa kayıt defterlerinin muhteviyatına nazaran, muhitte mevcut ve istifade kabil vatandaşların ekserisinin Eve kaydedildiği anlaşılmaktadır. Asalar arasında 7 avukat, 8 doktor, İdare Komitelerinde de 12 memur, 10 muallim ve 10 serbes vatandaş vardır.

Toplantıları:

Halkevi İdare Heyetiyle şubelerin İdare Komiteleri, her hafta Pazartesi akşamları müştereken toplanarak birlikte görüşmeği tercih etmişlerdir. İdare Heyetinin karar defterinin tetkikinde, şimdye kadar 8 karar verilmiş olduğu görülmüştür. Bu kararlar da, yalnız reis ve kâtip tarafından imza edilmiştir.

Ne umumî Halkevi toplantıları için ve ne de şube azalarının kendi aralarında toplanmaları için belli zamanlar ayrılmamıştır.

Umumî Halkevi toplantıları, yalnız konferanslar ve mûsamere maksadıyla ve şimdye kadar yalnız 4 defa (ikisi konferans, ikisi de mûsamere için) yapılmıştır.

Bu toplantılar da, Halkevi binasının salonunun müsadesizliğinden dolayı, Necati Bey mektebinin salonunda yapılmıştır. Beher toplantıya 400 er kişinin geldiği ifade edilmiştir.

Halkevi İdare Heyetinin Faaliyeti:

İdare Heyetinin, (Millî Bayramlarda halk tezahürlerini tertip ve idare) hususundaki alâka ve faaliyeti gevşek görülmüştür. Meselâ: Büyük Bayramlarımızdan biri olan 30 Ağustos Zafer Bayramının kutlanması için, ciheti askeriyeye ve Tayyare Cemiyetine bırakılmış, Halkevi hiçbir şey yapmamıştır. 29 Birinci Teşrin Cumhuriyet Bayramında da sadece bir Balo vermiştir. 250 liraya yakın masrafı mucip olan bu balonun, esasen güvenilebilir varidatı 1000 liradan ibaret olan ve birçok noksanlar içinde bulunan Halkevi tarafından verilmiyerek Hükümet veya Belediye ve yahut ta Fırka tarafından verilmesi daha müvafık

**DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ**

olurdu.

İdare Heyetinin faaliyet bilançosuna kaydedilebilecek hususlar, yukarıdaki balo-
dan başka, 2 konferans verdirmekten, Akın piyesini 2 defa temsil ettirmekten
ve bir de fakirler için bir Aşhane açtırmaktan ibarettir. Bu teşebbüslerde,
bittabi, alâkadar şubelerin de himmetleri vardır.

Konferansların birisi, (İktisadi Meslekler) hakkında Avukat Sedat bey tara-
fından; diğeri de, (Milliyet Cerreyanları ve Mefhumları) hakkında Nebus Reşit
Saffet beyfendi tarafından verilmiştir.

Akın piyesi de, birinci kâmunun 26 ve 27 inci akşamları 2 defa temsil olun-
muştur.

Aşhane, fakirlere, 5 öğleleri, 5 kuruş mukabilinde sıcak bir yemek vermek mak-
sadiyle açılmıştır. Bidayette rağbet gürmlüse de son günlerde, ancak 20:30
kişinin yemek aldığı anlaşılmıştır.

Subelerin Faaliyetleri:

Müze ve Sergi Şubelerinden gayri diğer şubeler mevcuttur. Fakat hiçbirisi
henüz talimatnamesini yapmamıştır. Bunun için bir esas edinmek maksadiyle
İstanbul Halkevinin talimatnamelerini istediklerini, fakat henüz gönderilme-
diğinden kendileri de talimatnamelerini yapamadıklarını ifade etmişlerdir.

1 - Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi:

Yukarıda arzedildiği üzere 2 konferans verdirmiştir.

Bir (Kocaeli Salnamesi) neşri için vesikalar toplamaktadır. Bu salname,
tarihi maldematı da ihtiva edecektir.

Dil derleme faaliyetine, Türk Dili Tetkik Cemiyetinin gönderdiği esaslar
dairesinde ve vilâyet derleme heyeti dahilinde başlamış olduklarını ifade et-
mişlerdir.

2 - Müzel Sanatlar Şubesi:

Askerî Bando şefi tarafından yetiştirilmekte olan 17 kişilik bir (Halk
Orkestra Heyeti) teşkil etmişler. Fakat bir (Kontrbas) a ihtiyaç olduğunu
ve bu ihtiyaç ta temin edildikten sonra heyetin konserler için hazırlanabile-
ceğini ifade etmişlerdir.

Belediyenin Halk Bandoşunu Halkevine mal etmişler. Bandonun masraflarını

yine belediye yapmaktadır.

Millî marşları toplu söylemek için bir org tedarikini düşünmektedirler.
Müzikten başka sanatlarda henüz faaliyet yoktur.

3 - Temsil Şubesi:

Bu şube, 4 müallim hanımın da dahil bulunduğu bir temsil gurubu teşkil etmiştir. Bu gurup şimdiye kadar iki defa Akın piyesini temsil etmiştir. Halk arasında sahne olmadığından, temsiller için, Necati Bey mektebinin sahneli salonundan istifade edilmektedir.

Temsil gurubu Üçyurt piyesinin temsiline de hazırlanmaktadır.

4 - Spor Şubesi:

İsmi'te 2 spor kulübü ve spor mantaka teşkilatı vardır. Mantaka heyetleri Fırka binasında, kullupler de kira ile tutmuş oldukları başka binalarda yerleşmişlerdir.

İsmi'te bir saha yeri vardır. Fakat iklimle muhtaçtır.

Ayrıca bir de Kapalı Jimnastik Salonu yapılmaktadır.

Spor faaliyetleri: Futbol, Voleybol, Basketbol, Bisiklet ve Güreş nevelerine şamilidir. Yünlüklük sporları için de hazırlanmakta olduklarını söylemişlerdir.

5 - İçtimai Yardım Şubesi:

Bu şube, fakirler için bir Aşhane açmıştır. Öğleleri, 5 kuruş mukabilinde, arzu edenlere, bir kap sıcak yemek vermektedir. (Yemek vaktinden sonra aşhaneye gidip öğün kaç kişinin yemek aldığını sordum. Otuz kişinin yemek almış olduklarını anladım.)

Aşhanede 5:10 zavalıya da parsız yemek verilmektedir.

Şube, bundan başka, Orta Mektebin üst katında bazı tamirat yaptırarak, orada, mektebe devam eden yurtsuz talebe için bir Yurt açmıştır. Yurtta barınan talebenin adedi: 27 dir.

Şube, son şeker bayramında Himayefalın 378 fakir çocuğu giydirmesine de müşahir olmuş.

6 - Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi:

Bu şubede henüz faaliyet yoktur.

7 - Kitüphane ve Neşriyat Şubesi:

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C. H. F. Kâtibümmilîği yüksek huzuruna

Bulâsa: Kocaeli Halkevi hak-
kında kısa rapor

- 1 - 24 Haziran 1935 tarihinde açılmış olan Kocaeli Halkevinin, Müze ve Sergi Şubesi müstesna olmak üzere diğer şubeleri teşekkül etmiştir. 48 si kadın olmak üzere 434 esası da vardır.
- 2 - Şubeler henüz kendi hususi talimatnamelerini dahi hazırlamamışlardır. Talimatnamelerinin tanziminde bir esas olarak müraعات ve istifade edilmek üzere İstanbul Halkevi şubelerinin talimatnamelerini istediklerini ve fakat henüz gönderilmediği için talimatnamelerini yapamadıklarını ifade etmişlerdir.
- 3 - Esasen Kocaeli Halkevimiş, bina itibarıyla de çalışabilecek vaziyette değildir. Fırkasının Vilâyet, Kaza, Nahiye idare heyetleriyle büroları ve Himayeletfal ve Spor Mantaka heyetleri tarafından zaten tıkabasa işgal edilmiş olan küçük ve dar Fırka binasına Halkevi de lafsan yerleştirilmiştir. Lafsan diyorum, çünkü ne Halkevinin bina haricinde bir lavhası vardır, ne de bina dahilinde Halkevi için muayyen yerler ayrılmıştır. Bu sebeple gerek Halkevi idare heyeti ve gerek şube idare komiteleri, haftada bir defa, fırka vilâyet idare heyeti odasında müştereken toplanarak müzakerelerini yapmaktadırlar.
- 4 - Halkevi reisi Yüce Rifat bey, kendisinin ancak yeni reis olduğunu, mesainin kendisiyle bağladığını ve daha evvel esaslı birşey yapılmamış olduğunu söylemiştir. Yüce Rifat beyi de, çalışmak hususundaki bariz hevesine rağmen, umumî malûmat itibarıyla bir kültür müessesesini idare edebilecek kıfayette göremedim.
- 5 - Binaenaleyh, herşeyden evvel bina vaziyeti halledilmedikçe, yani Halkevimiş için münasip ayrı bir bina tedarik edilmedikçe mevcut binada Kocaeli Halkevimişin çalışmasına ve muvaffak olmasına imkân olamayacağı kanaatine vasıl

978-605-7695-98-7